

7896

ధర్మనందన విలాసము

(అను శృంగారరస ప్రబంధము)

౪

శ్రీ కాళ్లకూరి గౌరీకాంతకవి
ప్రణీతము.

★

శ్రీ వెలిసేటి గురురాయని కంకితము

1951

[2-0-0

CHECKED-93

విషయసూచిక

సంపాదకీయము - గ్రంథపోషకకర్త పంథావళి

1 నుండి 26

ప్రథమాశ్వాసము.

ఇష్టదేవతాస్తుతి	1
శారదాస్తుతి	2
సుకవిస్తుతి	3
కుకవివింద	3
కృతిపతి ప్రశంస	3
కృతిపతివంశ చరిత్ర	6
షష్ఠ్యంతములు	25
కథాప్రారంభము	26
ఇంద్రప్రస్థపుర వర్ణన	27
గణవర్ణన, అశ్వవర్ణన	"
భటవర్ణన, శ్రీవర్ణన, సౌధవర్ణన	28
బ్రహ్మక్షత్రియాది వర్ణన, రసిక వర్ణన	29
పుష్పలావికా వర్ణన, శాలిపాలికా వర్ణన	30
పద్మాన వర్ణన, మలయమారుతవర్ణన	31
ధర్మరాజు	32
మిథిలాపురివర్ణన	36
హేమసగవర్ణన	38
హేమంత వర్ణన, గ్రీష్మర్తు వర్ణన	40
జనకునకు శంఖుడు ప్రత్యక్షమగుట	41
శివరామాత్మకకల్పవల్లి సీసము	42
జనకునకు శంఖుడు ప్రత్యక్షమై పరములిచ్చుట	47
ఆశ్వాసాంతము	48

ద్వితీయాశ్వాసము

జనకుని భార్య గర్భవతి యగుట	49
జనకునికి రణావతి పుట్టుట	51
కళావతి వర్ణన	52
నారదుడు జనకుని యాస్థానంబునకు వచ్చుట	59
నారదుడు ధర్మరాజునకుఁ గణావతి నిమ్మనుట	61

యోగానందుని ధర్మజ్ఞానోద్ధృతి బంపుట	83
కళానందసుతుండు గళావతీవృత్తాంతముధర్మనందనునకుఁజెప్పుట	85
కళానందసుతుండు మిథిలకు తిరిగి వచ్చుట	86
సాయంకాల వర్ణనము	..
తమోవర్ణన	87
చంద్రోదయ వర్ణన	88
కళావతి విరహము	89
మన్మథోపాలంబన	71
కళావతి స్వయంవరము	75
స్వయంవరమునకు రాజన్యులు వచ్చుట	76
కళావతి యుమాపూజ నేయుట	85
మాయాగౌరి కళావతికి రాజుల వేర్వేరు గనబరచుట	97
కళావతి ధర్మరాజును పరించుట	92
అశ్వాసాంతము	95

తృతీయాశ్వాసము

ధర్మరాజు వివాహమహోత్సవము	98
జనకుఁడు సాలంకృత కన్యాదానము నేయుట	105
ముత్తపద్మగ్రస్తం	112
సమలము సీసం	..
ధర్మరాజు కళావతితో ఇంద్రప్రస్థపురంబు చేరుట	113
దంపతులు లక్ష్మోన్మాదురాగ స్థలాపములు	114
ధర్మరాజునకు విదేహరాజు జననము	117
అశ్వాసాంతము.	118

గ్రంథ పోషక కర్త

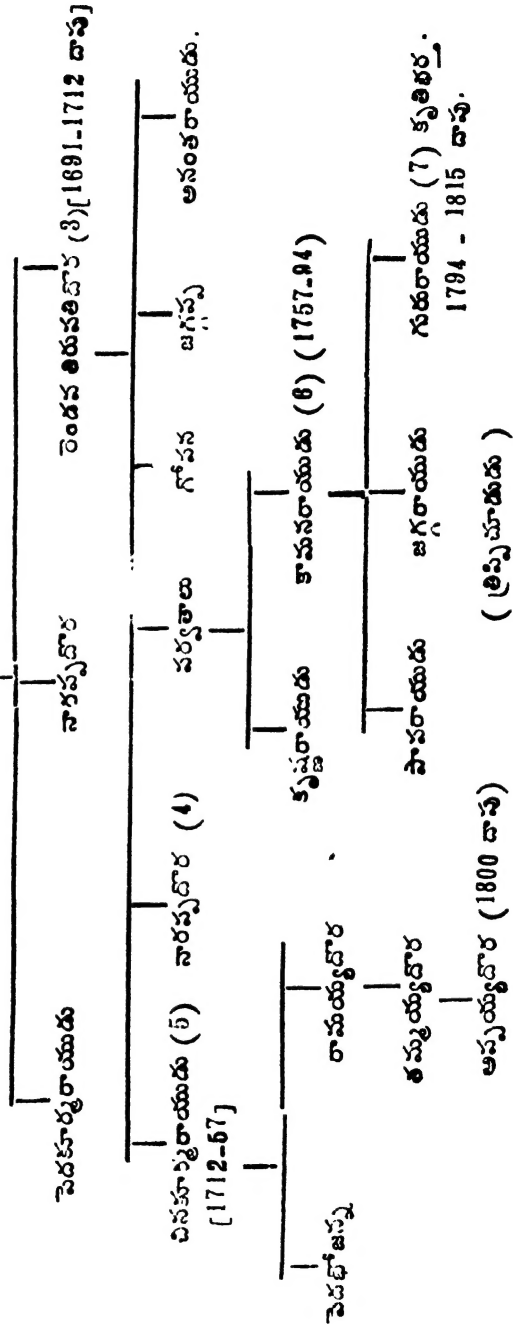
శ్రీ వెలిచేటి సీతారామస్వామి ఛారగారు

జననం, శేది 22-8-1894 సం॥

పాటో శేది 25-3-1949.

విజయవిధూ (1) [క్రీ. శ. 1650 నానం]

మల్లికార్జునదేవర (2) [1660 - 87 చాపు]

సంపాదకీయము

దర్శనందనవిలాసమును నీ మూదాశ్వాసముల ప్రబంధము శ్రీ కాళహరి గారిశాంతకవి శ్రీ శ. 1800 సం॥ ౮ ప్రాంతమున రచించి విశాఖపురిజిల్లా, నడిపల్లి గ్రామవాసియు. విజయనగర పూసపాటి గజపతుల సంస్థాన సేనానాయకులలో నొకఁడునగు శ్రీ పెరిసేటి గురురాయఁడను కమ్మదొరకు కృతినొసంగెను. తొలుదొల్త నీ యముద్రితగ్రంథవిషయము విజయనగరమహారాజాకాలాల తెలుఁగుపండితులగు శ్రీ అడిచము రామరావుపంతులుగారు కళింగదేశచరిత్రలో చేర్కొని యందరికొన్ని పద్యముల నందువాహించిరి. దానిని జదివినపిమ్మట వారికివ్రాసిన కృత్యాది పద్యములను మాత్రము బడసి, సంపూర్ణప్రతి లభింపరపోయినను, నేను కమ్మవారిచరిత్ర 2, 3 భాగములందు మరికొన్నిపద్యములను 1940, 42 సం॥ లలో బ్రకటింపితిని. వారితోకొనయున్నములగు నా పద్యములుదక్క సీ గ్రంథమంతవరకముద్రితమే.

కృతిభర్తలంకులలో సారస్వతాభిమానులను, సాధుసజ్జనసాంగత్యజీలులను, దానధర్మపరాయణులను, సుగుణసంపన్నులను, దౌదార్యవంతులనగు శ్రీ పెరిసేటి సీతారామస్వామిచౌదరిగా లొకప్రక్క దీనిని ముద్రింపించుటకై కొప్పరి సీతారామయ్యయనువారిప్రతిబట్టి 1899 ఏకాదశి సం॥లో గురాల లక్ష్మీనారాయణగారిచే వ్రాయబడిన యొక తాపత్రప్రతిని సంపాదించి దానిని మరల వ్రాయించి " స్వదత్తా ద్విగుణం పుణ్యం పరదత్తానుపాలన " మ్మును వ్యాసమూర్తిని చలించి ప్రయత్నించుచు నింతలో నా గ్రంథములను జూచిన పిమ్మట దీనినిగూడ నన్నే ముద్రింపించుచుని కోరి. పీనిని, ఎలయు ముద్రణాప్యయముతోఁబాటు నావద్దకు బంపిరి, వారి ప్రతులను బట్టియు, నావద్దగల యసంపూర్ణప్రతినిబట్టియు నీ గ్రంథము ముద్రింపనైనది.

శ్రీ సీతారామస్వామిదొర సారస్వతాభిమానమువల్లను, దౌదార్యవిశేషము వల్లను, కాలగర్భమున నశింపనున్న యీ పూర్వకవిరచితప్రబంధ మీ రీతి నాంధ్ర లోకమున కందింపగలిగితిని. కృతికర్త, భర్తల కితోదికయకమ్మును జేహూర్చుచు, నీ గ్రంథమును వెలయించుచున్న శ్రీ చౌదరిగారు మిక్కిలి ప్రశంసనీయులు.

కవి విషయము.

ఈ గ్రంథము రచియించిన కవి సుప్రసిద్ధ పండితవంశమగు కాళహరి యస్వయములొనివాఁడు. ఈతని తండ్రియగు సూరికమ్మయ్యఁడు సీతారామచరిత్రాది గ్రంథములను రచించెనట. పెదతండ్రియగు పేరయమనీషి రసవివోదాది కావ్యములను నిర్మించెను. వీరి వంశకర్త లక్ష్మీవతి సుభద్రాపరిణయాది కృతులంజెప్పెను. ఇవి యన్నియు సారస్వతమున నిప్పటికిని నిలచి ముద్రింపబడినవోలేవో పరిశీలంపఁ

దగియున్నది. కాళ్ల కూరివారిలో నిప్పటికిని పల్వరు పండితకవులున్న విషయ మాండ్రమహాజనులకు సువేద్యమే.

ఈ గ్రంథమంతయు శృంగారరసమున చొంగులువారుచున్నది. కొన్ని పట్టనలు సంస్కృతసమాస భూయిష్టముగ నున్నవి. గవ్యమందు కవి "కించిదాంధ్ర రచనా విధేయుడ"నని తెల్పుకున్నాడు. నిజముగా సంస్కృత రచనమందున్న పటుత్వ మితరతావుల గానరాదు. గ్రంథమందలి కథ రుక్మిణీకళ్యాణమును దోలి యుండును. ధర్మరాజు కళావతీలవివాహమిందు వర్ణితము. ఈ ప్రబంధము మిక్కిలి రసవత్తరముగా నుండి శబ్దాలంకారములతోను, అనేకజాతీయములతోను అంధ్రుల సాంఘికచరిత్ర కుపయోగించు నమూనాభరితావ్యనేత వర్ణన విశేషములతోను రెండుగురు దవ ముట్టిపడునట్లుగా దారాభిగర్భి విలసిల్లుచున్నది. శృంగారిష్టనము లన్నియు బూర్వకపురి ఫక్కినేమితిమీరియున్నవనుట నిజమే యైనను, గొన్నితావుల నూతన త్వము గావించును. ధర్మరాజునకు సమకాలికుఁడుగా రుక్మవర్మఁడనురాజు వర్ణింపఁ బడుటఁ జూడఁ గవికి చారిత్రకవిషయముల ననుసరించు పూనిక గానరాదు. మహాకావ్య ములోవరి నిందనేక వర్ణన లున్నవి. ఎకనెడ గొన్ని వ్యాకరణ, లక్షణదోషము లున్నను మొత్తముమీద నిందుత్తమచుగు పోకడలుగలవు రసజ్ఞలోకము దీరియందలి స్వారస్యమును గ్రహించి యాంధ్రనాటస్థితమున దీని నుచితస్థాన మలంకరింపఁ జేయును గాక !

ఇందలి 1, 2 పద్యములు పూర్వగ్రంథములలో నున్నవి. కవికి వానిపై ననురాగముకొలఁది జేర్చియుండును (శాలిహంకావర్ణనము) సేనపద్యములలో గొన్ని తావులను గవి నలంకరములను మిశ్రసమాసములను వాడియున్నాడు. ఇవి సాహస్యత మున నభివ్యక్తములు. దేవతాస్థిల యునికిని, వారికిని మహిమతులగు నరులకు గల సంబంధమును దానియటిరూపధారిణి మున్నగువారి సంభాషణాచర్యల మూలమున గవి యాయాచోట్ల వ్యక్తపరచి మూఢవిశ్వాసముల గొంతపరకు సడలించెను. మహాభారతఃసునందలి నలోపాఖ్యానమునగూడ దేవతలపట్ల యిట్టి పర్వనలే కలవు. దేవతలిలోకవాసులేనని తెలియగల ఘట్టములు మన గ్రంథములం దరుదుగానున్నవి కుంతీదేవి సత్యము మొదలగునవి యున్నను భారతాదాలలో మహిమాస్పదము లుగఁ జెప్పఁబడినవి. ఇందులోగూడ కవి యుపశృతిదేవతను దానియటిరూపిగా నొనర్చినాడు. ఐనను సురనాథులు, భేదకులు, నాగకన్యెయలుమున్నగువారు హిమ పత్నరస్యత వివాసులుగా గవి వర్ణించి దేవతల యునికిని సృష్టికరించెను. శబ్దాలంకారములలో గవికిగల చాతుర్యమున కీ క్రింది పద్య ముదాహరణముగ దీసుకొన వచ్చును.

"సీ॥ అగ్రజన్ములంభంగి - సగ్రజన్ములఁగాంచు, తనములంభంగి పూ - తనములఁగను
తమ్ములల్లరిజా తమ్ముల నీక్షించు, సముల యశస్సార్ధ - సములఁజేయు

శ్రీకుల లక్ష్మీనమా - శ్రీకులఁగా నొనరించు, నదుల కాటడవి కా - పదులజేయు
తల్లులంచు సతీమ - తల్లుల పీడించు, చదుల నజ్ఞాన సం - చదులుగగను

గీ॥ నెంతపుణ్యాత్ముడితడు మహితలమున
సత్స్వభావుండు ధర్మని - ప్లాగరిష్టుఁ
దార్యసన్నతచరితుఁడ - వార్యుడై రుక్మఁ
డతులవీర్యుండు గురువరా - యాహ్వాయుండు."

ఇట్టివెన్నియో గ్రంథమున గలవు సంస్కృతరచనా పట్టిష్టతకు చారాశుద్ధికి
ఫీ క్రింది పద్యము తాత్కాలమగును.

"సీ॥ మందార కుందార - విందచరితన చంద్ర, బంధురంబు జితాశ్ర - సింధురంబు
హీరముక్తాహార - హిమవాహితీవృదు - ధారకంబపహ్లావ - తారకంబు
శర్వపర్వత ధరా - భూర్వక స్వలైను - గోరకంబపహ్లావ - సారసంబు
శరదర శిశివా - సజ తురగస్వరు, శ్రీకరంబమిత సు - రాకరంబు

గీ॥ శారదానంత పాండ - శారదాశ్ర,
కారణంబమృతాంబోను - సారదంబు
సాధుజనగేయు వెలిచేటి - జగ్గరాయు
చారుతరభూరికీర్తి వి - శ్వప్రహర." "

ఇట్టివి జూపమొనరిదినచో గ్రంథమంతయు జూపవలసి పచ్చును గాన నా
విషయమింక పాఠకులకే వదలెదను. గ్రంథవాతము లొకటి రెండు చోట్ల నాచే
పూరింపఁబడి బ్రాతెల్లమర్మ నుంపఁబడినవి పాఠభేదము లహోభాగమున గనుపఱుప
బడినవి.

కృతిభర్తృవంశము - చారిత్రక పరిశీలన

కృతిభర్తృ యగు శ్రీ వెలిసేటి గురురాయనిది ఆంధ్ర దేశములో ప్రసిద్ధి
పహించిన కవ్యవంశము. ఈ కులోత్పత్తిని గుఱించి పూర్వకవుల రీతినే కవి
యెట్లందువ్రాసినను, తత్పూర్వకాననములను బట్టి యిది ప్రాచీనక్షత్రియవంశములలో
నొకటియై యుండి, బౌద్ధ, జైన, వీరశైవ, వీరవైష్ణవాది మతవిప్లవములలో మతా
చారములను కొంతవరకు ఎఱచిన యొకశాఖయని రుజువుపడు చున్నది. దుర్జయ
చోడ, చాళుక్యాదిక్షత్రియవంశకాళి లనేకమిందంతర్భూతమై, తుదకు వారి నివాసము
పేరిట కమ్మవారుగా బ్రసిద్ధిపడినట్లు రుజువైనది. (కమ్మవారిచరిత్ర 1, 2, 3 భాగ
ములు చూడుడు) శ్రీనాథమహాకవి 14 వ శతాబ్దములో నుడిచినట్లే పాపనవంశాంత
ర్గతమైనదే కృతిభర్తృవంశముగు వెలిసేటివంశము గూడను. వీరు కందాళగోత్రీకులు,
ఈ వంశపు మూలపురుషుఁడు తిరుపతివార. ఈయన ఎనిమిదవ శతాబ్దప్రాంతమున
పెరిచేరను గ్రామమును శ్రీ. శ. 1650 ప్రాంతములో గట్టించెను. ఈయనకు మంగం

దిక వలన మల్లికార్జునుఁ దుదయించెను. ఈ మల్లికార్జునుఁడు బంటువల్లి యను గ్రామమును పితామహునిచేత భోగపురి పీఠమునందలి రజనీతిపాఠమున విర్మించుటయేగాక నవల తనపేర మల్లికార్జునాయమొకటి విర్మించి ప్రసిద్ధి కెక్కెను. విజయనగరపు పూసపాటివారి సంప్రదాయమున బ్రవేశించిన వంశీకులలో నితఁడే మొదటివాఁడు. ఈతఁడు విజయనగరాజును దర్శించి పౌరుషముచే బంటువల్లిని గట్టించినట్లు కవి యీ గ్రంథమున వర్ణించియున్నాఁడు. ఈ గ్రామము, పేరునుబట్టియే నితఁడొక సేనానియని యూహించుచున్నారని చెప్పిన కృష్ణరాజునకితఁడు సమకాలికుఁడు కావచ్చును. ఈతనికి హిర్యరాయ, నారప్ప, తిరుపతి చొరలను మువ్వరు కుమారులు జనించిరి. అందులో రెండవ తిరుపతిచొర నడివల్లిగ్రామమును విర్మించెను. ఈయనకు సీతమ్మదేవివలన జనించిన చినహిర్యరాయ, నారప్పచొరలను వారిలో చినహిర్యరాయ; దత్తవంశ ప్రకాశచొరగను, పాదుషా సైన్యములను (గోల్కొండ :) జయించినట్లుగ కవి నుడివి యున్నాఁడు. నారప్ప చిననడివల్లి గ్రామమును గట్టించి పేరొందెను. రెండవ తిరుపతిచొర కచ్చనాదేవివల్ల పర్వత రాయఁడు, గోపన్న, జగ్గప్ప, అనంతరాయఁడను కుమారులు గల్గిరి. ఇందలి పర్వత రాయుని కిర్వురు కుమారులు కృష్ణరాయ, కామనరాయఁడనువారిలు - ఇందలి కామన రాయుని కుమారుఁడే మన కృత్తివర్మ గురురాయఁడు - ఈయన సోదరులు పాపరాయఁడు, జగ్గరాయఁడులు చినహిర్యరాయని గుఱించి యీ క్రింది యైతిహ్య మొకటి గలదు. చినహిర్యరాయకృపాఁడు పెదవిజయరామరాజుగారి వద్ద సేనాది పతిగానుండి శ్రీకాళిముకోట (లాంగుల్యనదీ ప్రాంతమును) వశపరచుకొనుటకై యవల పారించుచుండిన బాదుర్లభానుమీదకు యుద్ధమున కేగెనట. ఈయనతోబాటు బొట్ల గురప్పచొరయను మరియొక కమ్మసేనానాయకుఁడుగూడ పంపబడెను. పీఠిర్వురును తమ పేనలతోవెల్లి బాదుర్లభానుతో చారసిల్లి యుద్ధమొనర్చుటలో తమ శక్తినంతను ధారవోసినను; బాహుళ్యమైనట్టియు, యుద్ధనైపుణ్యమును గల తురుష్కుసేనను జయింపలేకపోయిరి. గురప్పచొర యీ రణరంగముందే పీఠస్వర్గ మలంకరించెను. హతశేషులు చినహిర్యరాయనితోసహా మరలి పచ్చచుండిరి. త్రోవలో రేగ యనే గ్రామమువద్ద అడిదము సూరకవిగారు పనసచెట్టెక్కి యాకులు గోసుకొనుచు, ఓడిపోయివచ్చుచున్న పీఠి సైన్యమును గని యీ క్రింది పద్యము రచించెనట.

“ మెత్తనై నట్టి యరిటాకుమీదఁగాక । మింటిమీదను జెల్లనే ముంటివాడి
బీదలై నట్టి సరదాల్లమీదగాక । కలది క్రొవ్వాడి బాదుర్లభానుమీద ॥ ”

ఓసిరి లోలోవల వచ్చారాపపడుచున్న చినహిర్యరాయనిది మరికొంతదూర మేగునరి కీ యవలయవార్త విన్న పీఠమాతయగు నాతనితల్లి సీతమ్మదేవి యింటి నుండి రజతీక్మనకువలెనే వసుపు కుంకుమ రెమరు బంపెనట. దానికి లబ్ధించి, పురలపౌరుషము దెచ్చుకొని, బాదుర్లభానును జయించినగాని మరలిపోనని శపథ

మొనర్చి. యా దావుననే దేరసాము అనేగ్రామము ప్రక్కగల దండుబాటవద్ద దేరాలు వేయించుకొని, అరుమానములు తననైన్యమునకు సాముగరిచీలాదిగా యుద్ధనైపుణ్య మంతయు నేర్పించిన పిమ్మట నితఁడు మరల యుద్ధయాత్రకు బయలు వెడలి బాదుర్లఘానును జయించెనట.

అడిచము సూరకవియు, పెదవిజయరామగజపతియు శ్రీ. శ. 1712 - 57 సం॥ ల మధ్యనున్నవారగుటవల్లను, కృతిభర్త రీయనకు మధ్య యొకతరమే యగుటను, కృతిభర్త శ్రీ. శ. 1800 ప్రాంతీయుఁడగుటను, చినకూర్మరాయుఁడుగూడ శ్రీ. శ. 1712 - 57 మధ్యవాఁడని చెప్పుచున్నాడు. గాని పెద్దాపుర సంస్థానచరిత్ర మునుబట్టి చూడఁగా శ్రీ శ. 1732 - 39 మధ్యను శ్రీకాకుళము పరగణాను రుస్తుఖానును హజీహుసేననువాఁడును, 1739 నుండి ఆతని కుమారుఁడగు సూరు ధీనుసాహేబును, తర్వాత 1741 ప్రాంతమునుండి జాఫర్లీయనువాఁడును, దర్వాత అబ్దుల్ అనువాఁడును, గోల్కొండ సామంతుఁగా వాలించినట్లు కనబడుచున్నది. ఇవి విజయనగరపు మూడవవిజయరామరాజుపేర కృతియొసంగఁబడిన కూర్మపురాణ పీఠికలోఁబాడ రామేశ్వరికవి తమ్మిరాజు కాలములో నొకబహుదర్శాఘానుఁడనువాఁడు శరణుదొందగా తమ్మిరాజు రక్షించినట్లు వ్రాసియున్నాడు గాని యా తమ్మిరాజు దాదాపు శ్రీ శ. 1520 ప్రాంతీయుఁడైనందున ఆనకూర్మరాయుఁడప్పటివాఁడు కాదు.

ఆతని గురించి యితర పారస్పరమున నేమైన యాధారము లున్నవేమో చూతము. రంగారాయునిజయము మను పద్యకావ్యములో దిట్టకవి, నారాయణకవి తాండ్రపాపయ్యచే నిహతుఁడైన మన విజయరామరాజు మృతికిఁ జొరకొనిన బంధువుల యారాలాపములలో నీక్రింది విషయములను చెలిపియున్నాఁడు.

సీ॥ రీలమై జాభర - ర్లీయు దాచుల్లాది, సర్తస్కరులగిట్టి - జయముఁగాంచి
యసురులాఘానుని యంతలేసినుదాల, నొగిలేబునను గొ - ల్బుంచి మించి
కిమిరి చీకటి రాజ్యరమలు - చూబలుగొని, తమ్ములములమీద - దాడిపెట్టి
యాగొతమీ కట - కాంతరాశము, తలము నేకాతప - త్రముగనేలి

ఇట్లాతని బంధువులు చెప్పుకొని దుఃఖించినట్లు. దీనినిబట్టి లోగడ నుడివిన బాదుర్లఘానుగాక, విజయరామరాజుగారి కాలములోగూడ నొక బాదుర్లఘాను సర్ల లస్కరుగా నుండినట్లు స్పష్టపడు చున్నది. ఆతనితోబాటు జాఫర్లీగూడా సర్ల లస్కరుగా నుంచెను. అసురులాఘాను మున్నగువారినిగూడ తానే నుజేచురుగాకొల్పినందుంచెనట. కిమిరిచీకటి దుర్గములను జయించెనట, గొతమినది మొదలు కటకమువరకు తానే పాలించెనట.

ఈమైన నుడివిన బాదుర్లఘానుమీదకే మన చినకూర్మనృపాఁ యు విజయరామ రాజుచే యుద్ధమునకు పంపఁబడి జయము పొందెననుటకు సందియములేదు.

ఈ పెదవిజయరామరాజుగారు శ్రీ. శ. 1712 సం॥ లో తమ పూర్వరాజుని పొట్టురును మార్చి విజయనగరమున నూతనముగా నొకకోట గట్టించెను. ఈయన నైజామువారికి నానుమాత్రముగా వస్తులు యిచ్చెను వారికి లోబడియుండలేదు. శ్రీకాకుళము పరగణా విషయములో వీరికనేక యుద్ధములు గలుగులెను. 1741 లో నైజాముతాలాకు జాఫర్లీ సేనానిని జయించి యితఁడు అట్టుర్ ఖాన్ ను శ్రీకాకుళం హదేబీ గ్రామముల పాలించనిచ్చెను. మరల జాఫర్లీని నైజాంనవాబువారు పంపిరి. ఈ నైజాము ప్రతినిధులకు వీరికి తలచు కలహములుండెను. ఈ యుద్ధాలలో 1752 సం॥లో గోల్కొండ సైన్యములనుగూడ నతఁడు జయించెను. (J.A.H.R.S. XIII Pts 3,4 P. 161) ఇట్టి యుద్ధములందే చివకూర్మనృపాలుడు పొట్టాని తన యనుపమాన శౌర్యసాహసముల బ్రచరించి యుండును. అందువల్లనే మనకవి యాతని వర్ణించువట్ల —

“ముష్కరపాదుషా - లష్కరలకుమిత్తి, చెలువారునే వీరు - చేతికత్తి
పాదుషాహి వజీరు - పాజుల తలమేకు, చెలువారునే వీరు - చేతిబారు
గడిదేళడుర్గది - కరుల పెనుమారి, చెలువారునే వీరు - చేతిహారి
యొత్కొదేశాది - యూధకల్పాంతంబు, చెలువారునే వీరు - చేతికుంతము”

అని చెప్పినాఁడు. వశీకృతులుగాని దుర్లభాయకులగు జమీందారులపైగూడ నీసేనాని పతి చర్య గైకొనుచుండినట్లు ప్రైవ్యమువల్ల మనము బాంపవచ్చును. 1752 లో నైజాంవారు డ్రెంచివారి క్రాప్రాంతములపై సదికారమునంగఁగా వారు శ్రీకాకుళమున ఇట్రహింఖానను పాలనలోనుంచిరి. ఈ డ్రెంచివారితో స్నేహపడి, వారితోజేరి, తన సేనలో 10 వేలమందిని సాయముగా బంపి 1757 లో తనకు విరోధులుగానుండిన బొబ్బిలివారిపై దండయాత్రజేసి దానిని వశపరచుకొని, చివరకు తాండ్రపాసయ్యచే నీవిజయరామరాజు నిహతుఁడగుట నాండ్రదేశ మాజాంగోపాల మెఱిగిన చరిత్రాంశమే—

ఈ రాజ్యముక్రింద సత్యవరము, కాకింకోట, జల్పూరు, చికాకోట, యచ్చాపురం, టెక్కలి మున్నగు జమీందార్లు సామంతులై యేటేట వస్తులు పంపువారు. కోటలో 10 వేలపైగా సైన్యముండెడిది. జమీంలో 30 వేలసైన్యముండెను. అదనర మైనపురీసైన్యముకూడ లోడువచ్చెడిది. ఈరీతిగా విజయనగరసైన్యము 40 వేలకు దాటియుండెను. దీనిని యిష్టించిమాకంపెనీవారుగూడ చూచి ఖ్లాపించియుండిరి. కోటలోని సైన్యములను సదపుటకాకాలములో మిక్కిలి సమర్థులైన సేనాధిపతులుండి యుట నిర్వివాదము. ఇట్టివారిలోనే మన వెలిచేటి కమ్మదొంగలు జేరియుండిరి. సైనికులుగా సర్దారులుగా జాలమంది కమ్మవారు పనిజేయుచు వచ్చిరి. వీరిచర్యలే కొంత వరకు సూత్రప్రాయముగ కవి గ్రంథస్థమొనర్చెను. పెదవిజయరామరాజు కోరికపై ననే చివకూర్మరాయుఁడు శ్రీకాకుళముకోట వశపరచుకొనుట తేగియుండును, ఈ

యిద్వార కాలములనుబట్టి యీవంశములో మిగతావారి కాలములనుగూడ కమ్మచరిత్రలో వ్రాసినదానికి మార్పుగా నిప్పడీ క్రిందిరీతినిమనము నిర్ణయింపవచ్చును.

- క్రీ.శ. దాదాపు-మధ్య విజయనగరరాజు ఆకాలపు కమ్మదొర
- ,, 1682-87 వెంకటపతి, ఆనందరాజు I మల్లిఖార్జునదొర
- ,, 1687-1712 సీతారామ, ఆనందరాజు II బి పెదకూర్మరాయ, నారప్పచౌరలు
- ,, 1712-57 పెదవిజయరామరాజు చినకూర్మరాయ, పర్వతరాయ, డులు
- ,, 1757-59 మూడవ ఆనందరాజు కామనరాయడు, కృష్ణరాయుడు
- ,, 1759-94 రెండవ విజయరామరాజు } డిటో
సీతారామరాజులు }
- ,, 1794-1915 దాదాపు, నారాయణగజపతి, కృతిభర్త, గురురాయుడు

పెదవిజయరామరాజుగారు 1757 సం॥ లో స్వర్ణస్త్రులైనంతనే యాతని యన్న కుమారుడగు ఆనందరాజుగారికి ఫ్రెంచివారికింద లోబడియుండుట కష్టములేక యాంగ్లేయులతో రాయభారమునల్పి ఫ్రెంచివారిని వెడలగొట్టుటకై యత్నించి, తాను గూడ తోడ్పడి ఫ్రెంచివారినోడించి యుండెను. 1757 లో చేత్రోలువద్ద ఇంగ్లీషు ఫ్రెంచి యుద్ధము జరిగెను. అందానందరాజుగారు తనపైన్యముతో ఇంగ్లీషువారికి సాయపడెను. ఈయనయు, ఇంగ్లీషువారునుకలిసి తర్పూర పెద్దాపురం, రాజమండ్రి శ్యామలకోట మున్నగుకోటలు పట్టుకొనిరి. కుమారు, ఉండూరు (శ్యామలకోటవద్ద గలది) మొదలగుచోట్ల జరిగిన యుద్ధములలో జమీందార్లు ఫ్రెంచివారికి సాయపడి నను, ఆనందగజపతి సహాయముపల్లినే ఇంగ్లీషువారికి విజయము చేకూరెను. కృతి భర్త తండ్రియగు కామనరాయుడును, కృష్ణరాయుడును ఈకాలముందుండి యుద్ధ కార్యనిమగ్నులగుచుండి రనవచ్చును. అందుననే కవి వీరిని వర్ణించువల్ల —

“క. రంభాదికామినీకుచ । పుంభమ్మగీమచకదంబ-గురుక్షణదో”

స్థంభాంతరులైదివిని వి । జృంభింతురుకృష్ణవీర-శేఖరుశత్రుల్॥”

అనియు —

“చ. అనుపమసత్యశోచ విజ । యాంకుడుకామయయుద్ధవేదిక—
దనసుజనశత్రుముంకువయె । నర్పియశోధవళాంబరస్ఫురత్
ఘనపదకాయమానము స్ర । తాపమరాత్రికరూపమైదగన్
గొనియెజయేందరనీడితలు । గోరికముతైపుసేనజల్లగన్”

అని వక్కాణించినాడు.

ఆనందరాజుగారు 1759లోచనిపోగా, నారాయణభార్య చంద్రయ్యమ్మగారు తాళ్ళ పాలెంలోని తనభర్త జ్ఞాతిబృందములోని రామభద్రరాజుగారికుమారుడు వెంకటపతి

రాజును పెంపుగైకొని రెండవ విజయరామరాజుగా చేర్చుకొనెను. ఈయన చిన్నవాడుగమండగా యగజుడును ద్వైమాత్రేయుడునగు సీతారామరాజుగారు పాలింపఁజొచ్చిరి. ఈకాలమునకు గోల్కొండనవాలు నాయకత్వ మిరాజ్యముపై నశించి, యీస్టిండియాకంపెనీవారు ప్రవేశించిరి. వారికేదేబ కవుళ్ళపద్ధతిపై పన్నులు వీరు చెల్లించుచుండిరి. 1759 - 84 సం॥ లమధ్య ననేకజమీనులు కంపెనీవారు సీతారామరాజు పాలనలో నుంచిరి గాని జమీందార్ల తిరుగుబాటు మున్నగు చిక్కులవల్ల పన్నులు పూర్తిగారాలేదని కంపెనీవారు 1777 లో నీకోటచుగూడ పట్టుకొనిరిగాని తర్వాత వదలివేయఁబడెను. అప్పటినుండియు కంపెనీవారికిఁ బడియే విజయనగర సంస్థానమున్నను, తగినంత సైన్యబలము 1810 వరకు ఁడెను. కూర్మపురాజు పీఠికలో యీసంస్థానమునకు లోబడియండిన జమీలనుగురించి యిట్లున్నది.

“ అవ్విభుండుర్వీతలంబు మహావర్మంబున నేలునప్పుడు పన్నులకుసన్నల నిచ్చువారు సవ్యావుండగు జయపుర లాలాకృష్ణదేవుండును, సులేజుండగు శృంగ వరపుకోట చులాకాశీవతిరాజును, సుమతియగు మాడుగలలింగభూపతియు, నన్యజుండగు సాలూరు నన్యాసరాజును, వీరులగు కోటపాలెపు ముత్తావారును, సాధుండగు కుడుపాము శివరామమనోనాథుండును, విధేయుండగు ననకాపల్లి రామభద్రపాయ రాయుండును, సుకృతియగు గొలుగొండ వీరభూపతియు, ప్రతాపసాంధ్రుండగు పాలకొండవిజయరామరాజేంద్రుడును, దంపరయగునాంధ్రరామన్నచౌరయు, నరిసుర మనోజుండగు రేగులవలస పూసపాటి విజయరామరాజును, నజేయుండగు పోరాపు పాయకరాయుడును, సుచౌర్యుండగు పాచిపెంట వీరపరాయవర్మ్యుడును, నిష్టంకుం డగు సంగంవలస నిశ్శంకుండును, సూర్యభోజుండగు చెముడుర్వీరాజును, సుప్రభా వుండగు రాజారావు పెంగళరావును, గుణభారేయుండగు నరపమేడిసిరావు వీరనర సింహరాయుడు” మొదలగువారు —

ఈ సామంతురాజు లద్దరివద్దను అనేకచిక్కులు కరవులుగల కాలములో పన్నులు వసూలుపరచి, కంపెనీవారి జమ్మా చెల్లించుటకు విజయనగరమున నెట్టి శక్తివంతములైన సైన్యములు, తదధిపతులు నుండవలెనో పాఠకులకు సులభముగా గోచరమగును. 1784 సం॥ లో సీతారామగజపతి బహుసామర్థ్యవంతమైన తన దివాన్గిరి పాలనను కంపెనీవారి యొత్తిడిచే వదలివేయుటవల్లను, సోదరులతో గల యభిప్రాయభేదములవల్లను విజయరామస్వపాలుఁడే దర్వాత పాలన సాగించెను. వీరివలుకుబడి కసూయజెంది వానిని తగ్గించుటకై యనేక కుట్రలు కంపెనీవారును, జమీందారులును కన్నుచుండిరి. కుట్రకుదకు 1794 సం॥ లో వీ విజయరామరాజు కంపెనీని దిక్కరించినట్లు భావించి గొప్ప యుద్ధమొనరించిరి. ఇదియే పద్మనాభ యుద్ధము. దీనిలో వీరాగ్రేసరుండగు విజయరామభూపతి యాంగ్లేయుల పిరంగిఛాకల కాగలేక తన బంధువరివారము 310 మందితో గలిసి వీరస్వర్గములంకరించెను, ఈయ

నను జంపుటన్యాయమని కంపెనీవారు చివరకొక తీర్మానరూపమున వెల్లడించిరి. ఈయన తర్వాత కుమారుడగు నారాయణగజపతి కంపెనీవారికి లోబడుటచే సంస్థానాధిపతిగాగుర్తింపబడి పాలనకు వచ్చెను. * ఈ నారాయణగజపతి సేనాధిపతులలో నొక్కడే మన కృతిభర్త గురురాయుడు. ఇతడుగూడ పైయుద్ధమునందు పాల్గొని యుండును. ఈయనకాలములో నప్పుడప్పుడు చిన్న యుద్ధము లున్నను, హెచ్చుగా గనవడవు. అందుచే నీయనకు తన ఘోరీకులకవలె గాక, కొంచెము విశ్రాంతి చిక్కినది. భాషాభిమానము తోడైనది. కవివాగ్దానంగము లారంభించెను. సమస్త పురాణాగమ పద పద్యార్థ భావసంపర్క వితర్కుండని పేరు వడసినాడు, చివరి కీ గ్రంథమునకు కృతిభర్తయైనాడు. ఈయన పైన నుడివిన వర్ణితరాయనికి జగ్గ మాంబ వలన జనించిన కామనరాయని పుత్రులలో నొక్కఁడు. తల్లి వెంకమాంబ సోదరులు పాపరాయుడు, జగ్గరాయుడు ననువారు. వీరందరును ఆంగ, వంగ, కళింగ రాజ్యములందు ప్రసిద్ధులని, కూరాగ్రేసరులని కవి వర్ణించుటలో నతిశయోక్తి యుండదు. కృతిభర్త తండ్రిగూడ పీరాదిపీరుడుగా జెప్పబడెను. కృతిభర్త ద్వైతికదాయధివ్యాపారీణుడు. ఈయన గుణగణము లన్నియు గ్రంథమున విపులముగా నున్నవిగాన చర్చితచర్చణ మొనర్చును. కృతిభర్తవలెనే నారాయణ గజపతి గూడ నకలాదుర రహస్యవేదియని, జ్యోతిష, మంత్ర, శాస్త్రరహస్యము లెఱింగినవాడని కూర్మపురాణమున నున్నది. ఆ కాలపు యుద్ధపరిస్థితుల దలంపిన వియన్నియు స్వభావోద్భుతే యనవచ్చును. 1790-91 సం॥ ల మధ్య దేశమున గొప్పజెనుము వచ్చెను. ఆ కాలములోను, ద్వైతము గృతిభర్త బంధుజనులను ఆశ్రితబృందమును పోషించి తన మోచాచ్యమును బ్రకటించి యుండును. దీనిని గూడ కవి గ్రంథమున నుగ్గడించుచున్నాడు. ఈయన నడిపల్లలో వసించుచుండెను. ఇచట నివృటి కీచరికులున్నారు.

క్రమముగా సంస్థానములందు సైన్యములను తగ్గించుటకై యాంగ్లేయకంపెనీ వారు పూనికొనిరి. 1802-10 సం॥ల మధ్య వీనిని పూర్తిగా తొలగించి తెల్లసైన్యములను అవసరమైనచోల్ల నిర్మిరి. నాటినుండి యీ విజయనగరసంస్థానమునందు గూడ సైన్యములు రక్షింపబడెను. అందుచే నచట సైనికాధికారములు కోల్పోయిన కృతిభర్తవంశమువారు పరిపాలన కార్యములో నదృక్పథులైనను, పే రెన్నికగన్న సామంతులుగా నివృటి కాయా గ్రామములందు వసించుచు, వీరి ఘోరీకుల కీ బడిన నూరుయకరముల వైచిలుకు యానాంభూముల ననుభవించుచు, మరికొన్ని భూభాగముల నార్జించి ప్రసిద్ధిగ నున్నారు. ఈ వెలిపేటివంశీకులకు యరమనేడివారు. బొట్లవారు, బొడ్డువారు, గురాలవారు, నెక్కంటివారు, బొల్లింపల్లివారు, మన్నెవారు మున్నగు కష్టవారు బంధువులైయున్నారు. ఈ వంశీకులు వీరిబంధువులు నిపుడు

కళింగదేశచరిత్ర, కూర్మపురాణ పీఠికలాధారము.

బంటువల్లి, వెలిశేరు, పెదనడివల్లి, చిననడివల్లి, కమ్మశిగదాం. దేవరావల్లి, నంచాం, విజయనగరం మున్నగుచోట్ల నివసించుచున్నారు.

వీరి బంధువులలో మొదటియుద్ధమునందు చనిపోయిన బొట్ల గురప్పచౌర కిర్యురు సతీమణులు అందిరి. అందు జిన్నభార్యయగు మహాలక్ష్మిదేవి భర్తతో సహాగమన మొనర్చుగా నప్పటినుండి నామెపేర యేటేట యొకపురమును నిర్మించి యందామె కళ్యాణోత్సవము వైభవముగా జరుపుచు, బంటువల్లి గ్రామస్థులు కళ్యాణమును, కమ్మసిగదాంవారు నిత్యపూజా పునస్కారములును, సంచాంవారు ధర్మతాళాదులు, వేల్పురాయి గ్రామంవారు పురనిర్మాణమును జేయుచు, సాదినములలో హరికథాకాలక్షేపాదుల సల్పుచు, నామెను దేవతగా ప్రాంతీయులందరు కొచ్చుచున్నారు. ఈదేవత యరమనేడివారి వంశమున బుట్టినదై యున్నది.

కృతిభర్త యగు గురురామయ్య భాషాభిమానియై, కవిపోషకుడై యుండ నిచో నీ వంశచరిత్ర కాలగర్భమున నశించెడిదే. ఆతఁ డీ గ్రంథము వ్రాయించి, తనకును, దనవంశమునకును, కవికిని శాశ్వతత్వముగూర్చుటయేగాక తన వంశచరిత్ర నాంధ్రలోకమునకు తెల్పి కృతార్థుడయ్యెననుటలో నందియములేదు. గ్రంథముద్రణ కర్తయగు శ్రీ సీతారామస్వామిచౌర పైన నుడివిన చినకూర్మరాయస్వపాయనికి 7 వ. పురుషాంతరమువాడై యుండి సప్తసంతానములలో నొకటియగు నీ కృతిని పునరుద్ధరింపట విశేషము. ఈయన వంశవివరము ప్రత్యేకముగ నున్నది. దానిని చదువుడు.

ఇట్లు,

సంగంజాగర్లమూడి,

4-12-1950

}

సంపాదకుడు,

కొత్త భావయ్యచౌదరి.

ధర్మనందన విలాసము

గ్రంథపోషక కర్త వంశావళి

మ॥ మహిమున్వాగనుశాసనుండు సృజయింఁగఁగుండలీద్రుండుఁడ
మహాసీయధీతి మూలమై నిలువ శ్రీ నాథుండు ప్రోవఁ మహా
మహాలై సోముఁడు భాస్కరుండు వెలయింఁగఁగ సాంపువాటిల్లునీ
బహుశాంధ్రోక్తి మయప్రపంచమునదత్తాగల్భ్యమూహించెదఁగ

అను నార్యోక్తి ననుసరించి సనాతన కవి తల్లిజారచే సక్రమాభివృద్ధిగావింపఁ
బడిన బాహుతల్లికి మహాకవుల హృదయరంగము నాటకరంగము వంటిది. వారిలో
చేర్చొన్న మహాకవియగు కాళిదాసు గౌరీకాంతమాత్యునిచే రచింపఁబడిన ధర్మ
నందనవిలాసము అను శృంగారప్రబంధమును ఆనాటి సుప్రసిద్ధ కవ్యవంశాలంకా
రుఁడగు వెలిచేటి గురురాయన కంకిత మీఁచుఁబడియెను. మఱియు నాకాలమున
ముద్రణాదిసౌకర్యములు లేకుండుటచే నిట్టి మహాకావ్యమును నాంధ్రసోదర శోధరీ
మణుల కందించు భాగ్యము లభించలేదు. "స్వదత్తాద్విగుణమ్ పుణ్యమ్, వరదత్తాను
పాలయన్" అనునట్లు గ్రంథనిర్మాణముకంటె ద్విగుణీకృత ఫలమునిచ్చు జీర్ణోద్ధారణ
మునకు నే తత్కృతిపతివంశీయుఁడును, శ్రీమంతుఁడును వినయవివేకాది లక్షణసం
పన్నుఁడు నగు శ్రీ వెలిచేటి పీఠారామస్వామిచౌదరి యీ మహాకావ్యమునకు గంక
ణము గట్టకొని చాల వ్యయప్రయాసలకులొనై నిర్వహించుట బహుష్టాపాత్రము.
మరియు నీ సుగుణమణి లగీఃధునిమాట్టి తమ వంశీయులనెల్ల పవిత్రీకరణము
సేయుటకు నిందు వంశానుబంధ వివరములు వ్రాయుటయం దతిశయోక్తి యని
తజ్జాలూహింపవలదు

మరియు విశాలమండలస్థిత కమ్యవంశీయులలో నీ వంశ మూలపురుషుఁడగు
శ్రీ తిరుపతిదొరకు, రెండవ పురుషుండగు చినకూర్మరాయని సంతతి అనగ మూల
పురుషునకు నీ పోషణకర్త యెనిమిదవ పురుషుఁడు. నాటినుండి నేటివరకు నీ
వంశస్థులు ఆగర్భశ్రీమంతులును, సత్య, దాన, ధర్మవరాయణులై యున్నారు. అందు
కందాగోత్రమున జనించిన వెలిచేటివారు, గురుసాంప్రదాయముగా ఆశ్రేయస గోత్ర
ములోనివా రగుటచే అర్చసాంప్రదాయము ననుసరించి కుల గోత్ర గౌరవము లందు
మిగుల వన్నెకెక్కి యుండి రనుటకు వనేక తార్కాణములు గలవు. ఏమనగ

నెలిచేటి అప్పయ్యదొర (1800 ప్రాంతం)

తిరువతి దొరకు అయిదవ పురుషుడగు అప్పయ్యదొర సత్కార్యా చరణుడును, భూరిదాన దయావరుండునై యనేక సత్కార్యంబుల గావించి కాలధర్మము నొందెను వారి ధర్మపత్ని సీతమ్మ యను నామె. ఆమె పేరు సార్వకముల గావించు కొని వర్తగారి యనుసరణకు నేమియు భంగము రానీయఁబడ నతిథి బంధు సత్కారంబులును, దాసదాసీజన పరిపోషణంబును, అశ్రీత గురువిద్యజ్ఞునాథి వందనమును వహించివతి యడుగు జాడల తప్పని ధర్మసంసారమును నడిపించి పతికి తన ధర్మ సతీత్వ ధర్మమును ననుసరించి ఆ నాటి మహిళామత్యులకు మార్గదర్శియై ఆమె పేరున తాంబూరవల్యాది ఆరామముల నెలకొల్పెను. అవి నేటికాలమువరకును సుప్రసిద్ధమైయున్నవి. దేవతాగృహతటాక నిర్మాణముల గావించెను. మఱియు ప్రియపుత్రరత్నములగు భోజన్న, రామయ్య గారలకు ననేకవిధములగు విద్యాబుద్ధుల గఱపించెను. కొంతకాలమునకు వారిరువురును విజ్ఞానవంతులై గృహ, ఆరామజలాశయములనేర్పరచి, తమ పితృ గౌరవంబుల

అశరభోజుడగు భోజన్న (1815 ప్రాంతం)

నిల్చి యశోవంతులైరి. అందున జ్యేష్ఠుడు భోజన్నకు మన్నెపంశ సంభూతులగు రాజ్యలక్ష్మిని వివాహము చేసిరి వీరలు నారాయణరాయుడు సుందరరాయుడు నను విరువురు పుత్రరత్నములంగాంచిరి. వారిలో ప్రథమ పుత్రుడు నారాయణ రాయనికి గురాల పాపయ్య కొమరిక అమ్మాయమ్మను నామెను వివాహము చేసిరి. భోజన్న రామయ్య గారలు యరువురు జనించిరి. మఱియు నీ భోజన్న బంధు విద్యావంతుడై పూర్వగ్రంథములలో భారతాదిపురాణములను తాళవ్రతిభిక్తుముగా జేసి భాషానేవ గావించెను. రూపమునందును రేజమునందును సద్గుణంబులందును భోజన్నకు భోజించే సాటి యని యానాటి ప్రజాదాహుళ్యము మెచ్చు కొనిరని ప్రతీతి.

మరియు వీయనకు వాండ్రంగిగ్రామం మేదరమెల్లవారి వంశమునగల గుర వన్నగారి కొమరిక, సీతమ్మ యనునామె ధర్మపత్నిగ నయ్యెను. ఇంక నీ సీతమ్మ భోజన్నలయందు సూరియారు. శత్యనారాయణ, అను యరువురు పుత్రులుదయించిరి. పుత్రికలు 1 పాపమ్మ, 2 శాయమ్మ, 3 సుందరమ్మ, 4 కోనమ్మ, 5 మహాలక్ష్మి అనువారలు. ఇందు పాపమ్మ, గురాల సూర్యనారాయణగారి కొమరుడు పాపయ్యకొనంగఁబడెను. మఱియు శాయమ్మను వేల్పురాయిగ్రామ శా॥ మేదరమెల్ల లక్ష్మీనరసయ్య కొమారుడు గురవయ్య కొనంగిరి. ఈ మేదరమెల్లవారు 15 వ.

కళాభినుంచి గజపతుల కొలువులో సేనాధిపతులుగ నుండిరి. వీరికి, లక్ష్మీనర సయ్య. జగన్నాథము పుత్రులు, చిన్నమ్మాయి సుందరమ్మలుపుత్రికలు. సుందరమ్మ, పెద్దనడిపల్లి వాస్తవ్యుడు మన్నె బుచ్చయ్యగారి కొమయ్యకు ధర్మపత్నిగా నయ్యెను. కోనమ్మను గురాల చిన్నగురవయ్యగారి కొమరుడు ప్రకాశరాయుడు కొనంగిరి. మహాలక్ష్మియను నామె గచ్చలపలస అగ్రహారం వాస్తవ్యులు మన్నె అప్పన్నదొర గారి కుమరుడు సత్యనారాయణకు ధర్మపత్ని యయ్యెను. అందు కొమార్తె గుర వయ్యగారలకు లక్ష్మీనరసయ్య జగన్నాథము పుత్రులు. చిన్నమ్మాయి, సుందరమ్మలు పుత్రికలు. మహాలక్ష్మి సత్యనారాయణలకు 1 లక్ష్మీనారాయణ, 2 చిరింజీవి, 3 భోజన్న అను పుత్రులును, 1 అనంతమ్మ 2 రాజ్యలక్ష్మియను పుత్రికలు గల్గిరి.

(గ్రామోద్యోగి రామయ్యగారు (1825 | ప్రాంతం)

మఱియును సీ వంశమున నారాయణరాయని కొమరుడు రామయ్య గ్రామో ద్యోగమును నిర్వహించెను. అతడు నిత్యము అశ్వవాహనరూఢుడై సంచరించుచు, రూప, వైభవముల బేరెన్నిక గన్న ధీరోత్తముడు. ఈయనకు భార్యలు మువ్వరు. అందు ప్రథమ కళత్రము గురాల సూర్యనారాయణ కొమరిత బంగారమ్మకు సీతమ్మ రాజమ్మ అను కుమారికలు గలిగిరి. ఇందు సీతమ్మ కోష్ఠగ్రామవాసి మన్నెరామయ్యగారి పుత్రుడు సీతాపతి కీయఁబడెను.

ఈయనకు రామయ్య అను పుత్రుడు గలడు. ఈయనకు బంటుపల్లి వాస్తవ్యులు వెలిచేటి కూర్మన్నగారి వంశములో సూరప్ప కొమార్తె చిట్టెమ్మను పెండ్లిచేసిరి. ఆయనకు 1 సీతాలక్ష్మి యను కుమార్తె 2 సీతాపతి యను కొడుకు గలరు. రాజమ్మను గురాల లక్ష్మీవతి యొక్క లక్ష్మీనారాయణ విచ్చిరి. వీరికి నారాయణమ్మ యను పుత్రిక గలదు.

మఱియు గ్రామోద్యోగము గావించిన రామయ్యగారి ద్వితీయ కళత్రము గచ్చలపలస వాస్తవ్యులు. గురాల వెంకన్న కొమార్తె బంగారమ్మయై యుండెను. తృతీయ కళత్రము వశ్చిమ గో. జిల్లా ఆచంట వాస్తవ్యులు చిలుకూరి వీరాసామి, గారి కొమరిత సూరమ్మ యను నామెయై యుండెను. వీరికి నారాయణరాయుడు. అమ్మాయమ్మ సావిత్రి యనువారు బిడ్డలు. వారిలో యిరువురు పుత్రికలు గురాల అప్పారావు చౌదరికి నొసంగఁబడెను.

మఱియు వైభోజన్న కు॥ సుందరరాయనికి కమ్మవారిపిగదాం వాస్తవ్యులు మన్నెవంశమున జన్మించిన సుందరయ్యమ్మను ధర్మపత్నిగా నొనంగిరి. వీరలకు ప్రథాకరరాయుడు పుత్రుడు పుత్రికలు అచ్చమ్మ చిన లక్ష్మమ్మ యనువారు. అందు

ప్రభాకరరాయనకు. గచ్చలపలన అగ్రహారం వాస్తవ్యులు గురాల వెంకన్న పుత్రిక సుందరమ్మనిచ్చిరి. వారికి సుందర్రాయుడు, వరహాలు, నీలకంఠము అనుపుత్రులును అన్నపూర్ణ, వజ్రలక్ష్మీయను. పుత్రికలునుగలదు. ఆండు సుందరరాయనికి వేల్పు రాయవాస్తవ్యులు మేదరమెట్ల అదినారాయణగారిపుత్రిక భాగ్యలక్ష్మియొనంగబడెను. వరహాలునకు చిననడిపల్లి పె॥ నడిపల్లిగ్రామోద్యోగి గచ్చలపలన అగ్రహారం కా॥ మన్నేశారామస్వామికొమార్తె లక్ష్మీకాంతమ్మనిచ్చిరి. వీరికి బంగారాయుడు అను కొమారుడు కలడు. నీలకంఠమునకు మేదరమెట్ల అప్పలస్వామిపుత్రిక చంద్రావతి నిచ్చిరి వీరికి ప్రభాకరరాయుడు పుత్రిక వెంకటలక్ష్మియు కలిగెను.

మఱియు పైని జెప్పిన ప్రభాకరరాయని పుత్రికలు అన్నపూర్ణ, వజ్రలక్ష్మిలను వారిలో అన్నపూర్ణను గురాల రామయ్యకు॥ సుందరరాయన కిచ్చిరి. వీరిలకు 1 వెంకటనారాయణమూర్తి, 2 రామచంద్రుడు. 3 వసంతుడు పుత్రులు. 1 అమ్మాజీ 2 లక్ష్మీనర్సమ్మ యను పుత్రికలు కలిగిరి.

పై వజ్రలక్ష్మిని బింటుపల్లి కా॥ మన్నె అప్పన్నకు॥ నారాయణమూర్తికిచ్చిరి. వీరికి పుత్రులు. 1 బాబుజీరావు, 2 వరహాలు. పుత్రికలు 1 బాలరత్న 2 విలాసాక్షి గలదు.

గ్రంథ పోషణకర్త తాత - ప్రకాశరాయు సుగారు

(జననము . 839 - మరణము 1914)

మఱియు మూలపురుషుడు తిరుపతిచొరకు అబులపురుషుడు ధోజన్న కనిష్ఠ సోదరుడగు, రామయ్యకు మేదరమెట్ల వంశస్థుడు సీతారామయ్య తోబుట్టువు బంగారమ్మ నొసంగిరి. ఆ బంగారమ్మ రామయ్యలయందు ఏ కైక పుత్రరత్నమును, వంశవర్ధనుడునైన ప్రకాశరాయుడను కుమారుడుదయించెను. వీరి తోబుట్టువులు. సీతమ్మ, కోనమ్మ, మహాలక్ష్మిలు. వీరిలో సీతమ్మ గురాల సూర్యనారాయణ కొసంగిరి. కోనమ్మను గురాల గురివయ్యకు నిచ్చిరి. మహాలక్ష్మి గురాల లక్ష్మీవతి కొసంగిరి బడియెను. మఱియు వీరి కగ్రజుడు ప్రకాశరాయుడు కుల, రూప, సౌందర్యముల మిన్నయై అనవరత సత్య ధర్మపరాయణత్వమున దైవ బ్రాహ్మణభక్తియు యదృచ్ఛాలాభమున నిరంతరము కృషి ధర్మవ్యాపారమున బహుజనాంగీకృత, దాన ధర్మనిరతుడై మహత్తరపుణ్యకార్యములు జరిపి, నిరతాన్నదాన పాసీయాది వసతుల నేర్పరచియు బ్రహ్మప్రతిష్ఠాది సప్తసంతాన గిరిఘృడై సుందర మందిరాలను నిర్మాణములందును సంతత విద్యజ్ఞనగోష్ఠియును గలిగి రారాజసాంగకర్మములచే సతత వాహనయానమున సంచారము చేయుచు తాను ధర్మమనుసరించి తదితరుల నాచరింపజేయుచు, భూలోకస్వర్గమనం దన గృహస్థాశ్రమమున నష్టయశ్వర్య సిద్ధులబొంది, ధర్మార్థకామమోక్షములను చతుర్విధ పురుషార్థసిద్ధిపడసి తనతోడి

శ్రీ వెలిచేటి ప్రకాశరాయుడు పొర గారు

జననం: 1889.

::

అస్తమయం: 1914.

చాయవలె సర్వసర్వములను వదలిన లక్ష్మింబతో బాల్య, యౌవన, కౌమార వార్ధక్యములు గడపి, దెబ్బదియైదేండ్లు మించి పరమాయువుతో నిహపరములయందు ధన్యత్వమును వడపెను.

మఱియు వీరిదర్శనవత్నియైన శ్రీ లక్ష్మింబ మేదరమెట్ల సీతారామయ్యగారి పుత్రీ రత్నము. ఈమెసోదరీయ, 1 మహాలక్ష్మి. 2 అచ్చమాంబ, సోదరులు 1 కూర్మన్న 2 ప్రకాశం అనువారు, పీఠలతల్లి గురాల రామయ్యగారికొమరిత చిట్టిమాంబయను నామె, యిందు అచ్చమాంబ హంద్రంగివాస్తవ్యులు యరమనేడి రామమూర్తికి నొసంగబడియెను. పీఠలలి గుమారులు 1 నారాయణ 2 సీతారామయ్య 3 అప్పల రామమూర్తి 4 సత్యనారాయణ అనువారు. కొమరితలు 1 గున్నమ్మ 2 చిన్నమ్మాయి 3 అప్పలమ్మ అనువారు.

ఇక లక్ష్మింబ ప్రకాశరాయణు అను పుణ్యదంపతుల పూర్వ పుణ్య ప్రతీతపోమహిమయనునట్లు పురుషార్థములవలె నలువురు పుత్రరత్నములును, పుత్రికాద్యమమునుకలిగిరి, అందు పుత్రరత్నము 1 అప్పలనరసింహస్వామి 2 సీతారామస్వామి 3 రామయ్య 4 సుందరరాయుడు అనువారు, పుత్రికలు 1 బంగారమ్మ ? రామలక్ష్మి అనువారు. పీఠలలో పుత్రిక బంగారమ్మ గురాల బాస్కరరాయునకును, రామలక్ష్మి గురాల హర్షన్నకు, ధర్మపత్నులుగా నొసంగబడిరి.

అప్పలనృసింహస్వామిగారు 1914-42

మఱియు నా అప్పలనృసింహస్వామి తండ్రి యనంతరము పితృపితామహ గౌరవప్రతిష్ఠల ననుసరించి, కార్యభారత్వము గల్గి దుష్టక్షణయు, క్షురక్షణయును, నాత్మధనముగా వ్యవహరించి, సమస్తభోగభాగ్యవిహిమాన్వితుడై యుండిరి. వీరి తండ్రి పూర్వము చిననడిపల్లిలో పాతలోగిండ్లు యినాం జిరాయితి భూములు నూలు యకరములు గలవు. అందున రామయ్య సుందరరాయులు పెద్దవారై నను యీ అప్పలనరసింహస్వామి తండ్రి ప్రకాశరాయణు కుటుంబయజమానిగ వ్యవహరించి, అందు సంగోరు వాటాను గ్రహించి, తన ప్రాగల్భమునను స్వకీయ పరాక్రమునను వారి అపసానకాలమునకు భూమిని దేవరాపల్లి అగ్రహారములోను చిన్ననడిపల్లి లోను గొల్లలములగాం, బూదపేట గ్రామములలో 250 యకరముల జిరాయితి యినాం భూములు, చిననడిపల్లి లో క్రొత్తలోగిరి సంపాదనముచేసి 1914 సం॥ లో కాలధర్మము నొందిరి. పిమ్మట అప్పలనృసింహస్వామిగారు వ్యవహారమునకు వచ్చి దేవరాపల్లి అగ్రహారమున 150 యకరములు సంపాదించి, గొప్పలోగిరికట్టి తటాక కూప నిర్మాణముల గావించెను.

మఱియు చిననడిపల్లి గొల్లలములగాం, తిరుపతిపాలెం, తాళ్లవలస, మధుర కీర్లపాం, చేబ్బరాయి, పేరపి గ్రామములలో జిరాయితి యినాంభూములు 350

యకరములు సంపాదించి, తన కుటుంబమునకును, తన సోదరుడు రామయ్యగారి కుటుంబమునకును సమస్త ఐశ్వర్యములకు వెలితిలేని గోహరణ్య, పశ్యాది, గృహోపకరణశయన యానాది వివిధమార్గములందు తన పెద్దకుమారుని చేయూతగ జేకొని యితఃద్రవివృద్ధి గాంచెను. తన జీవితమున నెదురించినవారిని గర్వముడంచుచు, శరణాగతుల గాపాడుచు, సతత సత్కార్యవిమగ్నులై కాశీ మొదలుగాగల పుణ్యతీర్థసందర్శనచేసి, దళవిధదానముల గావించి తన జీవితమును సార్థకముచేసి తమ తండ్రివలెనే దెబ్బదియైదేండ్ల పరమాయురాయమున క్రీ. శ. 1842 సం॥ రంజనపరి 2 వ. తేదీని శ్రీరామనామపారాయణ జేయుచు తన స్వజనములతో తత్వతాత్రము జెప్పుచు, గోభూహరణ్యాది దానములుచేసి ఆనాయాసమున జ్ఞానమరణమున స్వర్గములంకరించెను.

మఱియు వీరి ధర్మపత్ని గురాల సూర్యనారాయణ కొమరిత, చిట్టిమాంబ జ్ఞానసంసారము ననుభవించి పరిహిత కార్యములయందు దైవార్చనమునందును, సాధుపోషణయు, దీనసంరక్షణయుగల్గి శమస్త పతివ్రతా ధర్మముల అలరివారలకువదేలించి, తాను వంశమునకును, ఆనాటి యువతీమణులకును, బంధు బృందములకును, తలకట్టుగా మెరింగి, ఆత్మమామల యాజ్ఞానువర్తియై పూర్వ సాంప్రదాయముగా సచ్చరిత్రముకల్గి మువ్వరు కొమారులను, మువ్వరు కొమరితలను వదసి, సుమంగళవతియై సతత అష్టమిశ్వర్య భోగభాగ్యముల ననుభవించి, తన బంధుమిత్ర స్వవరివారసమక్షమున శ్రీరామనామస్మరణయుక్తమగు మనస్సుతో పుణ్య త్రీస్సర్పములంకరించెను.

గ్రంథపోషణకర్త చరిత్ర - వెలిసేటి సీతారామస్వామిగారు (జననము 1894)

ఆ పుతరత్నములలో సీతారామస్వామి ప్రథమగణ్యుడు, ద్వితీయుడు బంగారురాయుడు, తృతీయుడు పూర్వప్రకాశనారాయణరాయుడు అనువాడు. మాణిక్యాంబ, లక్ష్మీనరసమ్మ, శీతాలక్ష్మీయనువారు పుత్రికారత్నములు. అందు మాణిక్యాంబ సీతాలక్ష్మీమ్మలు గురాల పెంకన్నగారి కు॥ లక్ష్మీనారాయణగారికి ధర్మపత్నియగానొనఁగబడిరి. అందు సీతాలక్ష్మీమ్మకు పెంకటరంజాంబయను పుత్రికయు, పెంకట బంగారురాయుడు అను పుత్రుడును గల్గిరి. మధ్యమురాలగు లక్ష్మీనరసమ్మ గురాల భాస్కరరాయని కు॥ ప్రకాశరాయునకీయబడెను. ఇట్లుండ నీయపులస్సంసారస్వామి జ్యేష్ఠపుత్రరత్నము సీతారామస్వామి క్రీ॥ శ॥ 1894 సం॥ జూన్ 22 వ తేది సరియగు శ్రీజయనామసం॥ ర జ్యేష్ఠ బ ౪ శుక్రవార దవిష్టానక్షత్ర కుంభలగ్నమున జన్మించెను. జన్మాదిగా బహుళభాగ్యభోగములలో నోలనాడుచు, తనకుటుంబమునకు ఉత్తరొత్తరాభివృద్ధిగ భూగృహ ఆరామసౌకర్యములు ధన దాన్య పథ లోహ సమ్పద్యము అష్టమిశ్వర్య సంపదలుకల్గి యుభయవంశవర్ధనత్వమున నీ సీతారామ

స్వామి వెలయుచు బాల్యమునుండియు శ్రీ రామచంద్ర ద్యావపరాయణత్వమున లోక సంగ్రహ విద్యల నభ్యసించి, మాతా పితృ గురు శుశ్రూషలచే ధన్యుడై స్వజన పోషణయు, అర్యజనాదరమును, సాధుసజ్జన గురు పితృ దేవతాభివాదమును సంపాదించి, ప్రకృత పరాకృత విద్యను లౌకికపాఠంతంత్రజ్ఞతకల్గి, బంధు మిత్ర స్నేహానుభూతిభావమున, విజ్ఞానవివరమున లోకవర్తనమును కర్మాచరణ, సత్యస్వభావమును కలిగి, కృషిచే సర్వవిద్యపరాయణత్వమున జీవయాత్రనడిపింపఁబూని శ్రీ. శ. 1826 సం॥ రమున జనపరి నెలలో శ్రీ చిరఃపూరి నారాయణదావాజీ గురుస్వాముల యొద్ద సమాశ్రయమై తన జన్మను పవిత్రీకరణము గావించుకొనుచు, ఏ తదర్థము ననుసరించి మహాపురుషులను దివ్యస్థలములను కాంక్షించి శ్రీశైలం కాశీ, జగన్నాద, రామేశ్వరాది పుణ్యతీర్థముల మెట్టి, ఏతస్థలమాహాత్యముల గ్రహించెను. మఱియు రత్నమయమందు తిరుపతి గోగర్వాశ్రమమందు శ్రీ మలయాస్వాములవారిని 1926 సం॥ రము మార్చి నెలలో దర్శించి, పూజించి వారి సమస్త గ్రంథములను, వారి వ్యాసాశ్రమ " యచ్చార్థభారతీ పత్రికా " గ్రహణంబును గావించి అపారహముల యందు వారి గ్రంథ ప్రతిపాదిత విషయములే జీవితసమాచరణమునెఱుచు వారినే బోధగురువులుగా చూసించు చున్నారు.

ఇట్లు పిత్రార్థిత ధనభూగృహముల ననుసరించి వానిని స్వప్రీత్యాభివృద్ధిలోనుంచి దేశకాలపాత్రానుసారముగ సంభవించిన గాంధీయుగపురుషతత్వ సూత్రములు మనమున విమర్శించి, తన పూర్వార్థితజ్ఞానమునకు దోహదములైన, శాంతదయాసత్య శౌచముల మార్గములను అహింస, సత్యభూతచర్యాశుత్వ, హరిజనసేవాదుల ననుసరించి కృషిమూలముగ కర్మిదేహము నడిపించుచు, గురాల కూర్మన్నగారి పురీచిత్త మగు సూర్య బంగారమ్మ యను సుఖీలావతి పవిత్రగుణవతిని పితామహుని నిర్ణయము మేరకు గ్రహించి, ప్రాకృతసంసారమును అర్చధర్మచారముగ నడిపించుచు, తన భర్త అనుసరించు విషయములనే స్వధర్మముగను భర్తతోడిదే లోకమని సంపదరించు నీ పుణ్యవతితో జీవయాత్ర గడపు చున్నారు.

తనవంశర మీ గుణముచే దైవీయ సంపదలములచే విలసిల్లుచు, మాతా పితృ గౌరవప్రపత్తులను పురస్కరించుకొని దశదిశలను తన కీర్తులను ప్రతిపాదించి తన సదుపదేశములచే మానవలోకము నారాధించుచు, సంతోషింపఁజేయుచు, శాంత, సత్య, జీవకారుణ్యముల ప్రదానాంగముగా గ్రహించి తమ వంశములవారి యాన్న త్యములను దలించుచు, స్వగ్రామమగు చిన్ననడిపల్లిలో గాపురము స్థిరపడుచుకొనెను. కృతిపతివంశ మూలపురుషుడు తిరుపతిచోరకు ఆయుధవ పూరుషుడగు అప్పయ్య చోర చిన్ననడిపల్లి గ్రామమున శంకుస్థాపనముచేసి లోగిండ్లు కట్టించి దాసీదాసపరి వారవర్గమును నెలకొల్పెను. ఈ ప్రతిష్ఠ దాదాపు రెండువందల యేండ్లగునని ప్రతీతి. మఱియు నా గ్రామము సమస్త శౌఖ్యములకు నాలవాలమై, తృణ, కాష్ఠ,

జల సమృద్ధిగలదై విరాజిల్లుచుండెను. తద్దాగ్రము పరిసరమున తూర్పుగ చిన్ని పర్వతములు, నెలయేళ్లు, సుందరవనములు, పసతటాకంబుల విహంగ మారుతములతో మహర్షి అఖియోగ్యమై నేటికిని వెలయుచున్న దీ చిన్ననదీపల్లె.

గ్రంథపోషణకర్త యగు సీతారామస్వామికి త్రిమూర్తులవలె మువ్వరు పుత్రులును, పుత్రికాద్వయమును పరమాత్ముడు ప్రసాదించెను. అం దగ్రజుడుగా తేది (8-8-1921) దుర్మతి సం॥ర ష్టేష్ఠ శు ౨ బుధవారం జగన్నాథరావును, (2) తే 28-12-1928, సరియగు విభవనామ సం॥ర మార్గశిర శు ౧౦ లు సీరవారం అశ్వినినక్షత్ర మిదున లగ్నముందు అప్పల గోపాలరావును, 20-1-1935 తేది ౨ సరియగు బహుధాన్యనామ సం॥రం పుష్య బ ౩౦ లు శుక్రవారం ఉ॥ షా॥ నక్షత్రమున రామచంద్రరావును జన్మించిరి.

పుత్రికలలో:-

తే. క్రోధననామ సం॥ర మార్గశిర శు ౧౩ లు బుధవారం అలివేలుమంగారికయ్యను తే. శ్రీమథనామ సం॥ర ఆషాఢ బ ౧౩ లు గురువారం లక్ష్మీభాయమ్మయును జన్మించిరి. అందు ప్రథమ పుత్రరత్నమునకు పశ్చిమగోదావరిమండలస్థల, ఆచంట గ్రామ వాస్తవ్యులు శ్రీ చిలుకూరి వెంకట్రాయులుగారి ద్వితీయ పుత్రిక ముత్యాలక్ష్మమ్మను వివాహము చేసిరి వీరిలకు తే. 1941 తారినామ సం॥ర చైత్ర శు ౯ లు జానకీరామ్ను, తే 29-10-1948 సర్వచారిణామ సం॥ర అశ్విజ బ ౧౧ లు శుక్రవారం ఉపేంద్రరాములను పుత్రరత్నములు కలిగిరి.

పుత్రికలలో అలివేలుమంగారికను గురాల భాస్కరరాయ ద్వితీయ పత్నీమంగంబ దత్తపుత్రుడు శ్రీరామమూర్తికి విచ్చి వివాహము చేసిరి. వీరికి జ్యేష్ఠ పుత్రిక జానకీలక్ష్మి. తే. 22-1-1944 సర్వభానామ సం॥ర పుష్య శు ౧౨ లు బుధవారము కమలాకుమార్ అను పుత్రికారత్నము. తే. 26-8-46 భాస్కరరామ్ తే. 30-1-49 సర్వచారిణామ సం॥ర పుష్య బ 30 లు నాడును కలిగిరి. వీరిట్లు పుత్రపౌత్రికాబృందముతో నొప్పారు చున్నారు.

మఱియు గ్రంథపోషణకర్త యగు సీతారామస్వామి ద్వితీయ సోదరుడు సూర్యప్రకాశనారాయణరాయునకు, విజయనగరంవాస్తవ్యులు, బొమ్మపంశ ప్రవర్తనులగు 1 వెంకటేశంబార, 2 వెంకటనారాయణ, 3 నరసింహము. 4 అప్పన్నచౌగారలు క్రమముగా సోదరులై వీరితో వెంకటనారాయణ కు॥ వెంకటేశంబార కొమరిత పార్వతమ్మనిచ్చి వివాహముఁ గావించెను. ఈయనకు పుత్రికలు ఆరుగురు క్రమముగా 1. సీతారత్నం, 2. లలితాసుధారి, 3. ఆచులక్ష్మి, 4. అనసూయ, 5. మంగంబ, 6. వెంకటలక్ష్మి యనువారు. అందు జ్యేష్ఠపుత్రికను గురాల లక్ష్మీనారాయణ గారి కు॥ బంగారురాయునకును, రెండవ కన్యను తూ॥ గో॥ జిల్లా మేఘాకగ్రామం కొరపాటి వెంకట్రావునకు నిచ్చి వివాహముఁ గావించిరి.

ఇక మన గ్రంథపోషణ కర్తయగు సీతారామస్వామిచౌరకి వినతండ్రియగు రామయ్యగారి వంశక్రిమం తెట్టిదనిన:—

ఈయన భార్య మేదరమెట్ల గిరవయ్యగారి ప్రథమ పుత్రిక మహాలక్ష్మి. ఈమె పతివ్రతయు, శాంతాది సద్గుణోపేతయు ఉభయవంశపవిత్రియనై. సుమం గళయక్తముగ కీర్తిశేషురాలయ్యెను. ఈ మహాలక్ష్మి రామయ్యగార్ల యందు ప్రథమ పుత్రిక సుందరమ్మ, సుపుత్రులు 1. కాశీవిశ్వేశ్వరరావు (యీతఁడు దేవరావల్లి అగ్రహారం గ్రామోద్యోగి) 2. ప్రకాశరాయఁడు అను యిరువురు పుత్రులు దయించిరి. ఇందు పుత్రికను పెద్దనడిపల్లి గ్రామ వాస్తవ్యులు మన్నె ప్రకాశరాయుడుగారి కుఁ అప్పల కామన్నగారి కొనంగెను. వీరలకు 1. వెంకటరమణారావు, 2. రామచంద్ర రావు, 3. గోపాలకృష్ణరావు, 4. సత్యనారాయణరావు అను పుత్రులును, కన్నాంబ యను పుత్రికయు గలరు మఱియు పై కాశీవిశ్వేశ్వరరాయునకు గురాల లక్ష్మీనారాయణగారి ప్రథమ పుత్రికయగు వెంకటరమణమ్మకు యీ గ్రంథపోషణకర్త తండ్రి తన మనుమరాలి వివాహముగావించెను. వీరలకు అప్పలకొండ యను ఒకకుమారుఁడు గలఁడు. మఱియు వీరి సోదరుఁడు ప్రకాశరాయునకు తూ॥ గో॥ జిల్లా రంగమ్మ పేట వాస్తవ్యులు ఉండవిల్లి సత్తిరాజుగారి ప్రథమ పుత్రిక సుద్వాంబను వివాహము చేసిరి. వీరలకు నలుగురు పుత్రికలు. 1. లక్ష్మి, 2. ముక్తాభాయి, 3. రత్నం, 4. శివోహణి అనువారు. ఒక కుమారుడు వీరవెంకటనరసింహారావు.

గ్రంథ పోషణకర్త నూత్యవంశము

గురాలవారు (పాలాంతరము) గుడ్డాలవారు)

వీరి మూలపురుషుఁడగు గురాల రామయ్యకు నాలుగవ పురుషుఁడు సూర్యనారాయణ. ఈయన భార్య సీతమ్మ. సీతమ్మ పై గ్రంథపోషణ కర్తకు మాతామహియై యుండెను. వీరలకు లక్ష్మీనారాయణ, భాస్కరరాయఁడు, పాపయ్య లక్ష్మీనారాయణ అనువారు నలుగురుపుత్రులు. (1) లక్ష్మీనరసమ్మ (2) బంగారమ్మ (3) సీతమ్మ అను మువ్వరు పుత్రికలు. అందు పుత్రులందు భాస్కరరాయఁడు సంస్కృతాంధ్ర జ్యోతిషములందును, పురాణోపాసములందును బహుప్రవీణుఁడవహించి సత్యవాక్యదురంధరుఁడై నిత్య ధన భాగ్యకాలియై స్వయం గోత్ర గౌరవము లందు ఆ నాటి పిన్నపెద్దలలో కీర్తిపహించెను. ఆయనకు గ్రంథపోషణకర్త మేనత్తయగు బంగారమ్మనిచ్చి వివాహము గావించిరి. వీరలకు గలగిన ప్రకాశ రాయఁడు అను పుత్రునకు గ్రంథ పోషణకర్త తోబుట్టువు లక్ష్మీనరసమ్మ నిచ్చిరి. రెండవ కళత్రము వశమై గోదావరిజిల్లా ఆదంబి వాస్తవ్యులు నెక్కంటి రామయ్య

గారి పుత్రిక మంగాంబను యిచ్చిరి. ఈమె సోదరీ భర్త నపుడూకు వాస్తవ్యులు తొల్లింపల్లి రామస్వామి ద్వితీయ భార్య శీతమ్మ పుత్రుడు శ్రీరామమూర్తిని దత్త స్వీకారము చేసుకొని గ్రంథపోషణకర్త పెద్దకుమార్తె అలిమేలుమంగాంబ నిచ్చి వివాహము చేసెను. పాపయ్యకు వెలిచేటి నారాయణరాయఁడుగారి కొ॥ భోజన్నగారి పుత్రిక పాపాంబనిచ్చి వివాహము గావించెను. వీరలకు (1) భోజన్న (2) నారాయణమూర్తి కుమార్లు, కుమార్తె శాంతాంబ. ఈ శాంతాంబను వెలిచేటి కామన్నగారి వంశములోగల సుందరరాయని కిచ్చి వివాహము చేసిరి. వీరలకు భాస్కరరాయఁడు కామయ్య అను పుత్రులుగలరు. ఇందు భోజన్నకు కమ్మవారి సింగదాం వాస్తవ్యులు మన్నె నరసింహులుగారి కొ॥ సుందరమ్మ నిచ్చిరి. వీరలకు 1. పాపమ్మ ? ఈశ్వరమ్మయను పుత్రికలు గలరు. ప్రథమ పుత్రికను భాస్కరరాయను కిచ్చెను. ఇందు ద్వితీయఁడు నారాయణమూర్తికి గచ్చలవలస అగ్రహారం కా॥ మన్నె అప్పల సత్యనారాయణగారి పుత్రిక వెంకటనరసమ్మ నిచ్చిరి. వీరలకు 1. కోటేశ్వరరావు 1. వెంకటరంగమ్మ 2. వీరలక్ష్మి 3. ముద్దవాబు అను పిల్లలు గలరు.

మఱియు సూర్యనారాయణ ద్వితీయ పుత్రికయగు సీతమాంబ యీ గ్రంథ పోషణకర్త సీతారామస్వామికి మాతృపుత్రై యుండెను. ఇందు బంగరమ్మ వెలిచేటి నారాయణరాయఁడు కొ॥ రామయ్యకు ప్రథమ ధర్మపత్ని యైయును. గ్రంథపోషణకర్త పెదలల్లి లక్ష్మీనరసమ్మ మేదరమెట్ల సీతారామయ్య కొ॥ ప్రకాశమునకు నిచ్చిరి వీరి సోదరుఁడు కూర్మన్న గారీ బంటువల్ల వాస్తవ్యులు మన్నె లక్ష్మీ నారాయఁ కు॥ సుందరమ్మనిచ్చి వివాహము చేసిరి.

మఱియు నీ గురాలవంశమునకు మూలపురుషునకు అయిదవ పురుషుఁడు రామయ్య పీరి కు॥ గురవయ్య, భార్య కోనమ్మ. వీరలకు రామయ్య, కూర్మన్న గారలు పుత్రులు. వీరిలో ప్రథమ పుత్రునకు వెలిచేటి తిరుపతివారకు వేదవ పురుషుఁడగు సుందరరాయని కుమారిక లక్ష్మమ్మ నిచ్చెను. వీరలకు సుందర రాయఁడు, నారాయణమూర్తి. గోవిందరాజు అను పుత్రులు గలరు. రత్నమ్మ, చరహాలమ్మ, మోర్లమ్మ, సుందరమ్మ. చిత్రమ్మ అను అయదుగురు పుత్రికలు. అందు సుందరరాయనకు ప్రభాకరరాయని కొ॥ అన్నపూర్ణ ద్వితీయభార్యగా ప్రథమ భార్య మేదరమెట్ల కూర్మన్నగారి కు॥ సుందరనారాయణమ్మ] నిచ్చిరి. వీరికి 1. నారాయణమూర్తి, 2. రామచంద్రరావు, 3. వసంతరావు అను పుత్రులును, 1 అమ్మాజి, 2 సావిత్రి, అను పుత్రికలు గలరు.

2 నారాయణమూర్తికి కమ్మవారి సింగదాం వాస్తవ్యులు మన్నె బుచ్చిరాజుగారి కు॥ అప్పలనరసమ్మ నిచ్చిరి. ఈ బుచ్చిరాజుగారి జ్యేష్ఠపుత్రికయగు సుందరనారాయణమ్మను భోజన్నగారికి కు॥ సత్యనారాయణకు నిచ్చెను. మూడవ కొమరిత భాగ్య లక్ష్మిని గురాల వెంకన్నగారి కు॥ అప్పన్నకు నిచ్చెను.

3 గోవిందరాజునకు యీ బుచ్చిరాజు తమ్ముడు నరసింహులుగారి కుమార్తె రత్నమ్మ నిచ్చిరి. వీరలకు ఒక పుత్రుడు జగన్నాథరావు గలడు.

పుత్రికలు: నల్లరు.—

1 రత్నమ్మను భోజిన్నగారి కు॥ సూరిరాయనకు యిచ్చిరి. వరహాలమ్మను మేదరమెట్ల లక్ష్మీనరసయ్య కు॥ సూర్యనారాయణకు నిచ్చిరి. వీనికి ద్వితీయము అయినవ పోదిరి మాణిక్యాంబనుగూడ నిచ్చిరి.

మొహర్లమ్మను వెలిచేటి గురవయ్య కొ॥ కామయ్యకు నిచ్చిరి. వీరలకు బంగారురాయడు, గోపాలకృష్ణ అను పుత్రులు గల్గిరి. సుందరమ్మను గద్దలవలస వాస్తవ్యులు మన్నె అప్పలసత్యనారాయణకు నిచ్చిరి.

వీరికి 1. కొండలరావు, 2. వెంకటనారాయణమూర్తి, 3. మోహనరావు అను పుత్రులు, పుత్రికలు 1 వెంకటనరసమ్మ, 2 జయప్రద, 3 అలివేదముంగమ్మ, 4 సాపతి, 5 చిన్నమ్మ అనువారు.

చిత్రమ్మను కృతిపతివంశములో వెలిచేటి కామన్నగారి కు॥ సూర్యనారాయణ కొనంగిరి. వీరికి 1 వెంకటరామయ్య, 2 నారాయణమూర్తి, 3 కామేశ్వరరావు, 4 గోవిందరావు అను పుత్రులు జనించిరి. వీరికి 1. చిరంజీవి, 2. రాములు 3. చిన్నమ్మ అను పుత్రికలుగూడ గల్గిరి.

పైస వివరించిన గురాల రామయ్యగారి సోదరుడు కూర్మన్నగారికి వెలిచేటి ప్రకాశరాయడుగారి కు॥ రామలక్ష్మి నిచ్చిరి. వీరలకు ఏకైక పుత్రిక సూర్యబంగారమ్మ. గ్రంథపోషణకర్తల ధర్మపత్నియయ్యెను. పై గురాలవంశములో లక్ష్మీ పతికి ప్రతిమభార్య ప్రకాశరాయని తోబుట్టువు మహాలక్ష్మి నిచ్చిరి. ఆమె కుమార్తె మహాలక్ష్మి. రెండవ భార్య మేదరమెట్ల సీతారామయ్యగారి ద్వితీయ పుత్రిక మహాలక్ష్మి నిచ్చిరి. వీరలకు లక్ష్మీనారాయణ, వెంకన్న, సీతారామయ్య అను పుత్రులు. అందు లక్ష్మీనారాయణుడు వెలిచేటి రామయ్య (గ్రామముననను) కుమార్తె రాజ్యలక్ష్మి నిచ్చిరి వీరికి నారాయణమ్మ అను పుత్రిక కల్గెను. ఈమెను కృతిపతివంశస్థులలో వెలిచేటి కామయ్య కు॥ వెంకన్నకు నిచ్చిరి. వీరలకు పుత్రుడు లక్ష్మీనారాయణ, పుత్రికలు 1 ఈశ్వరమ్మ, 2 బంగారమ్మ, అనువారు కల్గిరి. ఇందు సీతారామయ్యకు మేదరమెట్ల లక్ష్మీనరసయ్యగారి కు॥ గురివయ్య కుమార్తె చిన్నమ్మయి నొసంగిరి. వీరికి 1 వెంకటరామ, 2 చిరంజీవి, 3 నారాయణమూర్తి, 4 భాస్కరరావు అను కొమారులు, 1 అన్నపూర్ణమ్మ, అను పుత్రికయు గలరు.

లక్ష్మీపతి సోదరుడు అయ్యప్పకు వెంకన్న అను పుత్రుడును, లచ్చమ్మ అను పుత్రికయు గలరు. ఈ లచ్చమ్మ కృతిపతివంశములోనివాడగు వెలిచేటి కామయ్యకు ధర్మపత్ని యయ్యెను. వీరలకు సప్తముపులవరె సప్తసంఖ్య పుత్ర

రత్నములు గలదు. వరుసగ 1. కామేశ్వరరాయఁడు, 2 ప్రకాశరావు, 3 అప్పల స్వామి, 4 లక్ష్మీనారాయణ, 5 సూర్యనారాయణ, 6 వెంకన్న, 7 కామయ్య లేక తాతయ్య అనువారు.

ఇందులో మొదటి గురాల వెంకన్నకు భార్య సుందరమ్మ కృతిపతివంశస్థులు అప్పయ్యగారి పుత్రికలలో జ్యేష్ఠురాలు. తక్కిన సోదరిలు అప్పమ్మ మొదలగువారు, పుత్రులు: 1 సింహాచలరాయఁడు, ఈ మువ్వలు గురాల సూర్యనారాయణ తోబుట్టు మహాలక్ష్మీ సంతతియై యున్నారు.

మఱియు యీ వెంకన్నగారికి కు॥ 1 లక్ష్మీనారాయణ, 2 సత్యప్రకాశము 3 అప్పన్న అను పుత్రులు. 1 మహాలక్ష్మి, 2 బంగారమ్మ, 3 సుందరమ్మ, 4 అమ్మన్న 5 చిన్నమ్మాయి అను పుత్రికలు — అందు పుత్రులలో ప్రథముఁడు గురాల లక్ష్మీ నారాయణగారు సంగీతసాహిత్య విద్యావిభారదుఁడును, రాజకీయ విద్యాదురంధరుఁ డును, సత్యదయాచౌచగరిష్ఠుడనై ప్రఖ్యాతిగల కీర్తిసంపాదించెను. ఆయన స్వకర్తీ పల్ల అగ్రహారఫీటులును, ఆరామగృహనిర్మాణములు గావించెను. మఱియు. శ్రీవంతులై స్వపరివారమును పోషింపును. మృదంగాదివాద్యనాటకాద్యలంకార భరత శాస్త్రములయందు ప్రాముఖ్యత వహించి శంఖుపాలెం అను గ్రామోద్ద్యోగ పదవిని వహించెను, వీరు విత్తము బంధుమిత్రపరివారములతో నిత్యానందదాయకతై 1937 సం॥ రం జూన్ నెలలో దివి నలంకరించెను.

ఈయనకు గ్రంథపోషణకర్త యగు వెలిచేటి సీతారామస్వామిచౌదరి సోదరీ మణులు మాణిక్యాంబ, సీతాలక్ష్మియు వరుసగ భార్యలు. మఱియు పతివ్రతారత్న ములు. సర్వధర్మముల నెఱింగి, భర్తకు సమస్త కార్యములందు రోడ్దపడి నప్పీలము గల్గి సర్వమంగళవతులుగా స్వర్గమలంకరించిరి. ఇందు సీతాలక్ష్మికి వెంకటబంగారాయఁడను పుత్రుఁడు, వెంకటరమణ యను పుత్రికయుఁ గలదు.

ద్వితీయుఁడు సత్యప్రకాశము. ఈయన భార్యా కృతిపతివంశములో చెలిచేటి కామయ్యసమాప్త సాయమ్మ నిచ్చిరి.

తీరికి, 1 వెంకట్రావు అను కుమారుఁడు, 2 కుమార్తె పునర్వసు గలదు.

మూడవవాఁడు అప్పన్నకు కమ్మవారి శిగదాం కా॥ మన్నె బుచ్చిరాజులుగారి కనిష్ఠపుత్రిక భాగ్యలక్ష్మి నిచ్చిరి. తీరికి పుత్రిక అలిమేలు. ఈమెను గోదావరి జిల్లా రామచంద్రపురం తా॥ రామచంద్రపుర వా॥ కరుటూరి గోపాలకృష్ణకు యిచ్చి వివాహము చేసిరి.

ఈగురాల వెంకన్నగారి పుత్రికలలో మహాలక్ష్మమ్మను వెలిచేటి ప్రకాశరాయుడు గారికి, సీతారామస్వామి కొనంగిరి. 2 బంగారమ్మ వెలిచేటి నారాయణరాయుడు కుమారుడు చిననడిపల్లి, పెదనడిపల్లిగ్రామోద్ద్యోగియైన వెలిచేటి రామయ్యకు

యిచ్చిరి. సుందరమ్మను వెలిచేటి ప్రభాకరరాయనకు యిచ్చిరి. అమ్మన్నను శృతి పతి వంశస్థులలో వెలిచేటి కామన్నగారి కు॥ ప్రకాశరావు నకు యిచ్చెను. వీరికి 1 సుందరకామన్న, 2 రామ అను పుత్రులు. 1 పార్వతి, 2 చిన్నమ్మ అను పుత్రికలు గలరు. చిన్నమ్మయిది బంటుపల్లిలో వెలిచేటి నారప్పదొర సంతతిలోని వారకు గ్రామోద్యోగి సింహాచలరాయనకు యిచ్చిరి. వీరిలకు 1 రామం, 2 ఈశ్వర్రావు అను పుత్రులు. 1 అన్నపూర్ణమ్మ అను పుత్రిక గలదు.

— గురాల అప్పారావుబావాజీగారు —

పై కృతిపోషక మాతృవంశీయులకు సంబంధించినవాడగు శ్రీ గురాల అదెప్పగారి కుమారుడు అప్పారావుబావాజీ బాల్యమున తూర్పునాటి కమ్మవారి సిగడాం గ్రామములో గాపురముండి. అతిదోగిపీడితుడై, బహువ్యాకులముగవరించి పశ్చిమగోదావరి, కృష్ణ జిల్లాలలోగల కమ్మవారి గ్రామములలో సంచరించి, అచ్చట నొక మహాపురుషుని యాశ్రయించి ప్రాచార్యామాది హుటయోగాభ్యాసము వలన దివ్యశరీరమును దాల్చి, దృఢకాయుడై బహుతపస్సర్ది గాంచెను. మఱియు నీ పుణ్యపురుషుడు తేజోమయశరీరముతో నొక గొప్ప గోస్వామియై అనేక శిష్యబృందమును సంపాదించిరి. వీరికి యీ గోదావరి మండలంపు కోరుకొండ వా॥ గడె క్రిష్ణమ్మగారు కన్నాచురిం గ్రామం కమ్మవంశీయులు గోదావరి ప్రేషనకు పోయే మార్గమధ్యమున, మఠము కట్టించిరి, అందు శ్రీస్వామి తపోసద్గుహలో తన నాశ్రయించిన శిష్యులను తిరింపజేయుదు, తపముసేయుచున్నారు. ఇట్టి మహాపురుషుల పల్ల మన భారతమార పుణ్యభూమి యను పేరువహించి చెన్నలరారు చున్నది.

— గురాల వెంకన్నగారు, ముస్తాదారు —

ఈ గురాలవారు పూర్వమునుండి చాల ప్రసిద్ధి వహించిరి. వీరిలో వెంకన్నగారను నాయన పూర్వ గజపతిరాజుల కాలములో వేమకోటి పరిగణాలోని కొన్ని వందలగ్రామములకు ముస్తాదారును పదవిలోనుండి పేరుగాంచిరి. ఈయన బంటుపల్లిలో ఆ కాలమందు 4 యిండ్ల లోగిలి కట్టించిరి. ఆరామములను నిర్మించినారు. వీరు చాలా సత్యవంతులు, త్యాగులు, ధర్మస్వరూపులునైయుండి అశ్వాందోళికాది వాహనాదులునై గొప్ప కీర్తిప్రతిష్ఠలు గలవారై పుట్టిరి.

— గోపిన నారాయణగారు —

మరియు గ్రంథపోషణకర్త పితృవంశమునకుఁ జెందిన వెలిచేటి బోజన్న భార్య రాజ్యలక్ష్మి మన్నె లక్ష్మీనారాయణ మేనత్త ఆయి యుండెను. ఈ లక్ష్మీనారాయణ బంటుపల్లి వాస్తవ్యులు. ఈయన కుమారుడు అప్పలస్వామికి శ్రీకాకళం దరి కొంగరాం వాస్తవ్యులు గోపిన నారాయణ తృతీయపుత్రిక లక్ష్మీకాంతమ్మ విచ్చిరి.

ఈ గోపిన నారాయణకు సీతారామస్వామి యను పుత్రుఁడును. సీతారత్నము, రామారత్నము. లక్ష్మీకాంతము అను పుత్రికలు, వీరి ధర్మపత్ని మహాలక్ష్మి, పెరి చేటివారి పుత్రికయై యుండెను.

ఇక నీ నారాయణ పరమభక్తాగ్రగణ్యుఁడు. నిత్య శ్రీరామనామచరాయణుఁడునునై రామకోవిల ప్రతిష్ఠించి, సత్యధర్మచరాయణుడై జనకునివలె నిత్య టీవన యాత్ర జరుపుచు, ప్రపంచమును తృప్తిఁపించి, ఆ పరవయస్సున తురీయాశ్రమము స్వీకరించి, తన యన్యోన్యసంసారమును తన హృదునిపై నిడి, నిశ్చలముగ తపస్సు గావించు చున్నాడు చుట్టు ప్రతిచైత్రభద్రముతో శ్రీరామ సవతి పూజలు లోకోత్తరముగ జరిపించు పుణ్యరాశి ఈయన ఆశ్రమము నాగావళి (లేక) లాంగుణ్యనదికి పశ్చిమముగ నున్నది. వీరికి సుమారు 80 శం॥ రములు వయస్సు గలదు.

ఇట్టి వంశములవారు నానాటికి వంశాభివృద్ధి గాంచుచున్నారు. కారీయక్షత్రియ వంశములు యీ కమ్మవారు. పశ్చిమదేశమునుండి తూర్పు కరింకరాజ్యమునకు శ్రీకృష్ణుల జిహ్వా దీప్తువునై తా॥ లో బంటువలె, సంచాము, తిరు తిపాలెము, రిమ్మవారి సిగడాం, దేవురాయి, దేవలవల్లి, చిన్ననడివల్లి, పల్లి, పెద్దనడివల్లి, గచ్చలవల్లి, వాంతుగి, తండ్రియాం, కొంగరాం మొదలుగాగల గ్రామములలో స్థిరనివాసము లేర్పడిచి యున్నారు. వీరు ఆయా గ్రామములలో నదికొనినై గ్రామ గౌరవ మధ్య దతో పూజనీయులై యున్నారు. ఇక్కడ నివసించువారల గృహనామములు 1 పెరిచేటివారు [కండాగోత్రము], గురాలవారు [విరట్లగోత్రము], మన్నెవారు [వేల్పులగోత్రము] మొదలమెట్లవారు [తంగుడియ * గోత్రము] మొట్టవారు, యకమ నేడివారు మేకవారు, పుప్పలపాటివారు, ఇంటుపల్లివారు, గోపినవారు, సంక్రాంతి వారు, నడకుడివారు. వీరు తమలో తాము సంబంధబాంధవ్యముల జరుపుకొనుచు, కొంతకాలమునుండి పశ్చిమ, తూర్పు గోదావరి జిల్లాలలోగల వారిలో సంబంధ ములు కలిగి యున్నారు.

కులచేవతా ప్రశంస (మహాలక్ష్మీదేవి)

ఇందు శ్రీ శ్రీ శ్రీ విజయనగరసంస్థానాధీశులు శ్రీ విజయరామగజపతిమహారాజా మన్నెనులైన బహద్దర్ కె. సి. ఐ యి వారు వారికాలమున యాస్థానకవి అధికము సూరకవిగారి సన్మానములతో (కాలము శ్రీ. శ. 1750 ప్రాంతం) శ్రీకాళహం దాదుర్ల కాను అను మహమ్మదీయరాజుతో యుద్ధముచేసి పలాయనమై, తిరిగి విజయరామగజపతి గారు తన ఆస్థానము చేరగ, కవియగు సూరన్న రాజుతో చలోక్తిగ నిట్లనెనట. —

* ఇది తమ్మయ్యను దాని యవత్రంశ వారురపదము — సం॥

" పలుచనై యున్న యరిటాకు-పైని గాని
మంటపై జూపనేర్చునె-ముంటివాడి
వీడపడియున్న సరదార్ల-మీదగాని
కలదె : మగటిమి బాదుర్ల-భానుపైని "

అని పలుకునంతనె పశ్చాత్తాప పడి మఱికొంత యధికపైన్యమును గూర్చు
కొని దండయాత్రవెడలి మహమ్మదీయ చక్రవర్తిని జయించెను. గాని సేనానాయకు
లలో నొకఁడగు బొట్ల గుర్యప్పదొరను పై నుదహరించిన మహమ్మదీయ పైనికులు
జంపఁగ నా శూరశిఖామణి వీరస్వర్గమలంకరించిన వార్త సందాముగ్రామములో తన
అత్తవారింటనున్న మహాలక్ష్మి యను వీరపత్ని (గుర్యప్పదొర ద్వితీయభార్య) విని
తిరుగ మహారాజువారు బాదుర్ల భానును జయించి రణస్థలమార్గమున రామతీర్థముల
దండు బాటగావచ్చుతరి కప్పువారికిగదాం గ్రావందరిని శ్రీరాజువారిని దర్శించి,
తాను సాష్టాంగ దండప్రమాణయగును, సహగమనమును కోరెను అంత వీరపత్ని
స్వధర్మమునకు యనుజ్ఞించి చందనాదిసుగంధద్రవ్యముక్తమగు కుండమునగావించి
తాను పైన్యముతో నుండగనె, శ్రీమహాలక్ష్మి పవిత్రయై భర్తను భగవంతునిచ్చానించి
పత్యక్ష సీతాదేవివలె యగ్నిప్రవేశ యయ్యెను. తన దైవత్యముజూప నామె
ప్రరించియున్న చీరె చెఱంగు కొంతభాగమును పసుపు చుంకుమారులును యగ్ని
దగ్గములు కాకండుఁజూచి అప్పటి పెద్దలు యామె కేవలము దైవస్వరూపముగ
వారి కులదేవత యనఁటకు సందేహము లేదని చెప్పఁగ, నామెయు కొంతమంది
తగువారి స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి తనకు దేవతాగాఁగమును నిర్దేశవలెనెట్లు
కాసిందెను, అమె సహగమన దినము ఆనగ మాఘ శు కం మీ లకు రోహిణి
నక్షత్రికాలమున కల్కాణమహోత్సవము బంటుపల్లెవారిని చేయుమనియు, వాద్య
విశేషములు మేళములు తన అత్తవరగు బొట్లవారు జరుపవలెనెట్లు కమ్మవారి సిగ
దాం వారిని నిత్యపూజలు సేయుమనియును, వేల్పురాయి కాపులకు కోవెలలో పం
దిక్కు చేయమనియు సంపూర్ణశాసనం చేసెను నాటినుండి నేటివరకు ఆ ప్రాంత
వాసులుగాక అంతమందియు నామెను ప్రత్యక్షదేవతగ భావించి, రోగవిముక్తుల
యందును, కార్యజయములయందును మ్రొక్కుబడులుచేసి జయములను బడసియు,
ప్రతి సంవత్సరము మాఘ శు కం య లగాయతు వరుసగ మూడు దినములు భాగ
వత, హరిదధ, నృత్యగీతవాద్యములతో పెద్ద మహోత్సవము జరుపుచున్నారు.

దీనిని పుణ్యస్థలమని పలువురు చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. యీ పుణ్య
క్షేత్రమునకు మార్గము :—

అంధ్రదేశములో విశాఖమండలములో విజయనగరంనుండి శ్రీరామతీర్థమున
మార్గముగా శ్రీహర్మక్షేత్రమునకు పొయ్యేరోడ్డు పదునాలుగవ మైలురాయికి ఉత్తర
ముగ నాలుగు పల్లాంగుల దూరాన నీ పుణ్యక్షేత్రమును దేవతాగృహమును కలవు.

పాతకమహాశయులారా :

ఈ ధర్మనందనవిలాస గ్రంథమునకు చారిత్రాపీఠికయు, గ్రంథవివరణయు, శ్రీకాత్మ భావయ్యచౌదరిగారు వ్రాసియే యున్నారు. అయినను నా నేర్పుకొఱది కృతిపతివంశీయుల వివరములు వ్రాయుటకు గారూపేమన, నా బాల్యమునుండియు తూర్పునాటి కమ్మవారల నందఱిని నేను తెలిసియుండుటయును గాక, నలుదిది సం॥ రముల కాలము వారి గ్రామములలో వారి పిల్లలకు సంగీతసాహిత్యాది విద్యల నభ్యసంపఱియుటచే, వారి పోషణముననే గాపురముండుటచే స్నేహవాత్సల్యాభి మానములచే నున్నవాఁడను. మఱియు నీ గ్రంథము మాకు మాతృవంశీయుఁ డగు కాక కూరి గౌరీకాంతకవిచే వ్రాయఁబడి తాళపత్రములలోనుండునప్పుడు కృతి పతివంశీయు లస్పృహప్పుడు వాని వివరములు నావల్లవినుచు, యానందము చెందు చుండిరి. దీనిని ముద్రగావిండుట కెన్నియో ప్రయత్నములు జరిగెను కారణాంత రమున నవి విష్ఫలములయ్యెను. ప్రస్తుతకాలమునకు శ్రీ వెలిచేటి సీతారామస్వామి చౌదరి ఈ మహాత్కార్యమునకు బూనుకొని తాను స్వయంబుగ మా గృహమున కరుదెంచి తమ వంశీయుల సంబంధవివరములును, ఇతర విషయములను నాకు పాఠ శ్రుతపరచినందునను, నాకు గల చిరపరిచయముచేతను పై వంశవివరములు వ్రాసినాఁడను. ఇందు ప్రమాదస్థానిత్యములను సవరించుకొని అర్థగ్రహణము గావించుదురని విరమించు చుంటిని.

వికృతినామ సం॥ ర పుష్ప కు ౧౩ శీ
స్థిరవారం లాంగుల్యచేగావతి, సువర్ణ
ముఖినదీసంగమము దక్షిణదిశకుగల
శ్రీచుల్లికాద్దనస్వామి తీర్థస్థలమునగల
గీతనవల్లి, ఆనంద ఆశ్రమము.

ఇట్లు,
పండిత భారతీతీర్థ,
రాచిరాజు కృష్ణమూర్తి, గీతనవల్లి.
పాలకొండ తా॥ శ్రీకాకుళం జిల్లా 20.1.51

ధర్మనందన విలాసము

ప్రథమాశ్వాసము

ఇష్ట దేవతాస్తుతి

శా. శ్రీవెంకటేశ్వరాయ నమః శివావరజ లోగి దన్ ♦ నేనింప వేడ్కం జగం
బేవేళం దయతోడఁ బ్రోచు శివరాఁమేశాహ్వయ బ్రహ్మ మి
స్థావాప్తిన్ వెలిచేటివంశ్యు గురురాఁయాభిఖ్యునిన్ భూరి తే
జో విద్వాభినవైక భోజఁ గృపఁబ్రోచున్ బాపరాయానుజః. 1

శా. శ్రీశో రంజితు వేట్కతో నడుగులన్ ♦ జీరాడు సొన్నంపు జు
న్నాతాబూ జగిమిరు దువ్వలువతో ♦ నవ్వారు నెమ్మాము శో
భాతారుణ్య మొయార మూరఁదగు నైఁత్తొక్కు ప్రభుండైన పు
నీతారాముఁడు పాపయానుజుని సుఁశ్రీయుక్తుగాఁ జేయుతన్, 2

శా. శ్రేయస్సర్వ మొసంగునంచు జగముల్ ♦ నేనించు నెవ్వని భా
షాయోషాప్రియుఁ డవ్వెభుండు కరుణా ♦ సంపత్కటాక్షంబునకొ
దాయాద్యాభ్యుదయం బనంత ధనధాన్యశ్రీఁ బ్రసాదించి దీ
ర్ఘాయుష్మంతునిఁజేయుశ్రీగురువరాఁయాభ్యుక్తయశోమాన్యునిఁ.

సీ. తన కటాక్షంబు సంఠిత మాతృదాస సం

తతిః పభృదయ సంఠాఘి గాఁగ

తన పాదయుగము బృంధారక మకుట ర

త్నములకు శోభాప్రిఁదాయి గాఁగ

తన కాంతి మాని యూధమున కాత్కార వి

జ్ఞానైక లోచనాంజనము గాఁగ

తన నాథు భజనచే ♦ తన కోటికాంతి కో

ద్యానస్థ సంతాన ♦ తరువు గాఁగ

గీ. తనదు లావణ్య మా పురాఃతన జటిలు న
కంబుజేషు సమ్మోహనాఃస్త్రంబు గాఁగ
బరఁగు శ్రీ యన్నపూర్ణాంబ ధీ బాపరాయ
సహజ గురురాయ రక్షించు ధీ నహరహంబు.

4

సీ. ఏదేవి పాదాభి ధీ వాదనం బనిల నం
దన వాలవహ్నికి ధీ ఘనరసంబు
ఏదేవి కరుణార ధీ సేతుం బాపన్న
వారకం బఖిల ల ధీ క్షీకరంబు
ఏదేవి సుగుణ స ధీ మృద్ధి సతీజనా
ద్యానంబునకు ననం ధీ తాగమంబు
ఏదేవి మృదువాణి ధీ వేదాది కళలకు
జీవనం బాత్మాత్మ ధీ భావనంబు

గీ. నట్టి సీతామహాదేవి ధీ యధిపసించు
ఛత్ర చామ రాందోళికా ధీ సామజాశ్వ
భర్తృ హర్షాదు లొసఁగుచుఁ ధీ బాపరాయ
గురుపురాయల భవ్య ధీ మందిరము లందు.

5

శారదా స్తుతి

కం. శారద నిల్చు సమస్త వి
శారద కబరీ భరాభ ధీ శర్మితవర్షా
శారద గమన విధూతక
శారద నయమార మద్ర ధీ సుజ్ఞా సానికా.

6

గీ. సర్వ కార్యంబు లొనరించు ధీ సమయమునను
కమలభవ ముఖ్య దివిజ నికాయమే గ
జాననుని సేవ గావించు ధీ రతడు నాడు
కావ్యమునకు సాకల్య మాం ధీ గళ్యమొసఁగు.

7

సుకవి సుతి

చం. తవిలి భజింతు నెప్పుడు వి ♦ ధాతృ నదృక్షులఁ బ్రాజ్ఞవీన స
త్కవులను నవ్యకావ్య కవి ♦ తారఫ సిద్ధికి వామలూరు సం
భవుని పరాశరాత్మజుని ♦ బాణమయూరుని గాళిదానుఁ భా
రవి భవభూతి నన్న కవి ♦ రాయనిఁ దిక్కన భాస్కరాదులఁ. 8

కుకవి నింద

గీ. నిరతము సువర్ణ నియమగుణ ♦ నియతివీడి
విమల శయ్యా చమత్కార ♦ వృత్త భంగ
మునకు నొర్చి కుకవి కృతి ♦ యనుదినంబు
జారగతి నుండగనరు స ♦ జ్ఞులు దాని. 9

న. అని యుద్విధంబుఁ నిష్ట చేనతావదనంబును, సత్కవితాభినందనం
బును, గుఁపినింద ముఁ గావించి, యేనుక్క ప్రబంధం బగన్యాపున్యా
లావణ్య రాజన్య చరిత్రానుబంధంబుగా రచియింప నూహించు
సమయంబున— 10

కృతిపతి ప్రశంస

సీ. నిత్య గంగాస్నాన ♦ నిఖిల దేశాస్థాన
పూజతక్తియే ♦ పుణ్యమూర్తి
శ్రీరంగనాథ ప ♦ దారాధనోన్మేద
పరమపవిత్రమే ♦ ప్రభుచరిత్ర
మురు సువర్ణాంబు వ ♦ స్తోదయశారి మా
ధవ వర్మయే కులో ♦ త్రముని పూర్వ
డశనిఖండన పటి ♦ స్థాఖంగ దోడ్దండ
పాండిత్యుఁ జేగోత్ర ♦ పతికులేశుఁ

గీ. డట్టి శ్రీ పూషపాటి వం ♦ శాబ్ధిచంద్ర
విజయరామ సర్వంభవ ♦ విభుతనూజఁ
డరుణ నిభలేజుఁ డలరు నా ♦ గాయణ గజ
పతి మహారాజు భోగ సు ♦ పర్వరాజు.

వ. మఱియు శ్రీ మన్మహా కనకదుర్గాంబికా వరప్రసాదలబ్ధ సామ్రాజ్య
 ధారేయ దోర్దాండాఖండాఖండల వైభవశ్రీ శ్రీ మన్మహా మండలే
 శ్వర మన్నె సుత్రానాది దివ్యాంక సంకలిత శ్రీ విజయరామరాజ
 తనూజానుగ్రహ ప్రవర్ధమాన సంపన్నధానుండును, తదీయ దేశ్య
 జనలోక సుధాభానుండును, నిఖిల పరిపంథి వీరపరికర ప్రబలాంధ
 కార ఘోరాఝుండును, వీరాధివీర విక్రమార్కుండును, సమస్త
 పురాణాగమపద పద్మార్థ భావసంపర్క వితర్కుండును, ద్వాత్రింశ
 దాయుధ విద్యాపారీణుండును, సామ దాన భేద దండాది చతురో
 పాయ ప్రవీణుండును, సకల విద్యజ్ఞనగేయుండును, పుణ్యకాయం
 డును, శ్రీరామచంద్ర చరణారవింద భజనానంద మకరంద బిందు
 ఫలదోహతుం దితేందిందిరాయమాణ మానసుండును, నానా బంధు
 మిత్రామోద ప్రధానాన్నపానీయాది ప్రదాన సంస్తూయమాన
 మహామానసుండును, శ్రీకందాళగోత్ర పవిత్రుండును, సాధుసన్నత
 చాత్రుండును, అగణ్యపుణ్య గుణాధార నంశవిస్థార కామయ
 నామధేయ కుమారుండును, సదామోదిత సద్గుణ సద్గుణాలంకా
 రుండును, శ్రీ వేంకమాంబికా గర్భశుక్తి ముక్తాఫలుండును,
 యాచకాశ్రితాది సంరక్షణ దీక్షాఫలుండును, ననుపమిత సహధర్మ
 చారిణ్య భయకులాలంకారిణ్యనంత నామధేయ కాంతామణీ
 సహాయ సంపత్సంతితాచరిత తరులటాక ప్రముఖ నిఖిల సంతా
 నుండును నైన శ్రీ గురురాయాభిధానుండు ప్రధానాస్థానంబున
 బుధబాంధవ వితానంబుతో సుఖాసీనుండై యొక్కనాడు— 12

సీ. తప్పొప్పుగాజూచి ♦ దాదుదాదని వచ్చి

శరణన్న రక్షిండు ♦ బిరుదమొకటి

చనవల్ల గెల్చి జే ♦ శస్త్రుల మునుపటి

కన్న నగ్గించిన ♦ ఘనతయొకటి

దుర్భిక్షమందు బం ♦ ధులరీతి నన్యలా

శ్రితుల రక్షించిన ♦ చిహ్నమొకటి

అడితప్పకను బ్ర ♦ హృ ప్రతిష్ఠాముఖ

సత్కృతుల్ గూర్చు లాం ♦ ఛనము నెకటి

గీ. గలుగు మీహద్దు పద్ధావ ♦ తులను బాహు

బలము కలిమి కులస్థాన ♦ పౌరుషములు

వర్ణనము సేయఁ దరమె ♦ యెవ్వారికైన

పురుషగాంగేయ వెలిచేటి ♦ గురువరాయ.

13

వ అని యివ్వధంబున బుధ బాంధవ కవి గాయక వందిమాగధులు

బొగడుపొగడి కలు వేడుకల గడలుకొనం దగువారి నాలోచనంబు

గావించి, నన్ను రావించి, సరస చతురతర సుధామాధుర్య గాంభీర్య

ఘోషణ భాషణంబుల సంతోషంబుతో నిట్లనియె.

14

సీ. శ్రీగోత్ర పతిభక్తి ♦ మీ గోత్ర పతులెల్ల

కఫలయి రమర భా ♦ ర్గవృలఁగి

మీ వంశకర్తల ♦ క్షీపతి భద్రావ

రిణయ ప్రముఖుల స ♦ త్కృతులఁ జెప్పె

మీ పెదతండ్రి ని ♦ ర్మించెను రసవిను

దాది కావ్యములపే ♦ రయమనీషి

మీ తండ్రి రచించె ♦ బ్రీతి సీతారామ

ారిత్రముఖకృతుల్ ♦ సూరసుకవి

గీ. గాన వాణీకటాక్ష వీ ♦ క్షణముచేత

కవనమెప్పుడు మీ యింటఁ ♦ గలిగియుంట

జేసి తత్తత్ప్రసాద సం ♦ సిద్ధివలన

పొందియున్నది రచనా వి ♦ భూతి నీకు.

15

మ. కృతులైనట్టి పురాణపూరుషుల చా ♦ రితల్ ప్రపంచోదయ

స్థితు లాచారవిధానముల్ మొదలుగా ♦ తెల్లంబు గావించు స

త్కృతి సంతానవరేణ్య మీసకల ది ♦ ద్దేశంబులం ద్రిమ్మరుగ

చ్యుతి యొక్కింతయులేక నాయకునికిఁ చ్చు న్నిత్యకళ్యాణముల్.

కం. తక్కిన సంతతు లెక్కడ

నక్కడనే యుండుగాని ♦ యఖిలావనిఁ బే

రెక్కించలేవు, కృతి నల్

దిక్కుల విహరించు కీర్తి ♦ తేజము నించుకొ.

17

వ. అదియుం గావున.

18

శా. శ్రీకాశీశ కృపాకటాక్షమున నీ ♦ చేదోడు వాదోడు వి

ద్యాకాంతామణి ! కాళ్ల కూరి కులజ ♦ న్మా ! సూరయాపత్య గౌ

రీకాంతాహ్వయ ! పూర్వపుణ్య సృజనా ♦ రిత్రానబంధంబుగా

మాకిమ్మొక్క ప్రబంధమాండ్ర కవితా ♦ మాధుర్యధుర్యంబుగా.

వ, అని దక్షిణతాంబూలాదుల బహుకరించిన నేనును సంతృప్తిగా

రంగుండనై, కావ్యకన్యకాలంకారంబైన గృతినాయక వంశా

తారం బభివర్ణించెద.

20

కృతిపతి వంశ చరిత్ర

ఉ. కమ్మనివిష్టు నయ్యకు ము ♦ ఖమ్మున బాహుల నూరు పాదప

ద్మమ్ములఁ బ్రాప్తాదులు గ్ర ♦ మమ్మునఁ బుట్టిరి భేదధర్మలై

కమ్మలనంగ బ్రాప్తాదులు ♦ త్రియ లూర్ములు శూద్రులాండ్రచే

శమ్మున నుంట *శూరులు ప్రశస్తికి నెక్కిరి యందు కమ్మలై.

ఉ. క్రమ్మి విరోధిగర్వ మధి ♦ కమ్ముగ జమ్మెడివారు కమ్మవా

రుమ్మలి కొందనీయక మ ♦ హాన్మతితో శరణంబటన్న క్రో

ధమ్మెడమాని వైరుల ము ♦ దమ్మున గాచెడివారు కమ్మవా

రిమ్ముగ దానసంపద వ ♦ హించిన వారలు కమ్మవా రిలకొ. 22

గీ. అందు కందాశగోత్ర ప ♦ యః పయోధి

యందు పూర్వంబునం దుడ ♦ యంబు నెంది

చందురుని చందమున నుల్ల ♦ సత్ప్రభావ

గరిమ మిన్నంది తిరపతి ♦ దొర వెలింగె.

23

కం. తిరవతిదొర తిరవతిదొర

కరుణను సిరిసెంది భూజ ధి గము నిండంగ వి

స్తరకీర్తి పౌరుషంబుల

సరసుండై గాంచె సప్త ధి సంతానంబుల్.

ఉ. ఆతతకీర్తి పౌరుషము ధి లారసి యారసికాగ్రణి బుధ

వ్రాతము లీతనింట గుణ ధి వంతు లనంతకయానధక్తిమ

చ్చేతను లైనవారు వెలి ధి నేరని దీవన లియ్యనట్లు వి

భ్యాతులు బుట్టి గాంచిరి గృ ధి హాహ్వాయుము వెలిచేటివారన్

గీ. ధరణి సతఁడు వశిష్ఠ గో ధి దావరీ ని

కటమున న్వేతించెను ధి గ్రామ మొకటి

గట్టి మంగాంబికను జెట్టఁ ధి బట్టి మల్లి

కార్జునుని గాంచె వజ్రజ ధి యంతః బోలి.

26

చ. అతఁడు కళింగరాజ్యమున ధి కర్ణిగ మించి తదీయ మేదినీ

పతి బహుమాన మందుకొని ధి పౌరుషమారంగ బంటువల్లి ను

స్థితి రచియించి భోగపురి ధి నీమ రణస్థలి చెంత నందు ను

స్థితముగ నిల్చి యచ్చటఁ బ్రతిపత్తి యొనర్చెను మల్లికార్జునున్.

గీ. మేలునకుఁ దల్లి కీర్తి ధి పాలవెల్లి

తల్లి తల్లిః క్రొత్త ము ధి త్యాలర్పుల్లి

వెండి బంగారముల కెల్ల ధి నిండు ఘల్లి

ప్రాభవపు ధిల్లి యతఁ డేలు ధి బంటువల్లి.

26

కం. ఆ మల్లేశుఁడుఁ దనతో

నే మల్లేశుఁడును ననిః ధి నెదురొడవమి ది

గృహమీశ సభల నెగడెను

భూమీశ పదాంబుజాత ధి పూజారతుడై.

29

ఉ. అచ్చమదేవి నాతఁడు ప ధి దంపడి బెండిలియాడె పద్మిని

బచ్చగురాలరేడు రతి ధి భద్ర మదేభగతి సమున్నతి

బచ్చని వింటివాడుఁ దన ♦ పై నతిమోహినియైన రోహిణి
లచ్చి యనుంగుదోడుశుభ ♦ లక్షణయుక్తి పరించుకై వడిగ. 30

కం. జాయాపతు లయ్యిరువురు

దాయాదాభ్యుదయమంది ♦ దగిరి సమిత్ గాం

గేయుల వితరణగుణ రా

ధేయుల సత్కవిమతాభి ♦ ధేయుల ముగురిగ. 31

కం. వారెవ్వరన్న కూర్మయ

నారప్ప తిరవతిఘోం ల ♦ నం గీర్తులఁ బెం

పాసిన వార్వారల వే

ర్యేరను వర్ణింతు సత్క ♦ విత్వ ప్రౌఢిగ. 32

సీ. కాదంబ కాదంబ ♦ కాక్రాంతమగు వియ

ద్దాపగా జల మడు ♦ గంటఁ జేసి

శాశిమిషికి ♦ చంచరీకావృతా

మర భూయహంబుల ♦ మ్రానుపరచి

మందరమధన జం ♦ భాల మాషితమగ్ధ

పాఠోనిధానంబు ♦ భంగపరచి

దివితేంద్ర నీలదే ♦ హ విభావరీతాభ

కరిచెక్కులఁ జెమర్పఁ ♦ గా నెనర్చి

గీ. స్వస్థ రసాతల రసాత ♦ ల స్థలముల

నిండె నెవ్వనికీర్తియ ♦ రండు మల్ల

పథోర కగ్రనుతుండు శ్రీ ♦ బంటుపల్లె

నుండు వెలిచేటి కూర్మరా ♦ యుండు వెలసే. 33

చం. వెలిచెటి పెద్దకూర్మవిభు ♦ విశ్రుతకీర్తి పరంపరాభి వృ

ద్ధులు కమలాసమృద్ధులు వి ♦ ధుప్రతిమాన యశోనిబద్ధులు

జ్వల సుగుణప్రసిస్థులు ని ♦ జ ప్రభుకార్య ధురీణతా ప్రబు

ద్ధులు పరిపంథి నిర్బుధన ♦ దోఁకరవాలపటిష్ఠయునులై. 3

క. ఆకూర్మ విభు సహౌదరుః

డాకూర్మప్రభు పదాంబు ♦ జాత్రాంత ధ్య

నై క వినయానఘాత్ముఁడు

నై క వినుతులొందినార ♦ పాఖ్యుఁడు కెలసెన్.

34

చ. పలుకఁ డసత్యవాక్యములు ♦ పాటి యొకప్పుడుదప్పఁ జాత్రితా

వధిఁ గలలోన నేచురఁడు ♦ వారి జనాభ కథాతిరిక్తముల్

దలఁచు విప్రభక్తి మది ♦ దప్పడు నారపరాయఁ డుర్వరా

ఫలమున గల్గు దాల్చి పరివర్ణిణిగాఁడ ♦ తలంచిచూడఁగన్.

35

క. నారప్ప సుగుణతా సం

భారుండై నిలిచి బంటు ♦ పలి లోపల బెం

పార్క 1 దోర్బలమునను న

వారణుడై పుత్రపౌత్ర ♦ వృష్టుండై.

36

వ. అందు కనిష్ఠుండైన తిరుపతిరాయుండు,

37

చ. సకల శుభావహంబు వన ♦ జాల సమగ్రము సర్వదేశ నా

యకము నభీష్టదాయకము నర్థవిహార రమాన్త బంధుపో

షక గృహమేధి సమృద్ధిము ♦ చారుసరోవర శోభితంబు వి

ప్రకుల సుఖాస్పదంబు నడి ♦ పల్లి ప్రధానపురంబు గాఁదగెన్.

38

వ. మఱియు నతని గుణంబు లభివర్ణించెద.

39

క. కరములు శ్రీహరి పూజా

కరములు వాక్యములు విష్ణు ♦ కళ్యాణగుణ

స్మరణోత్సుక్యము లహహా

తిరుపతిదొగకు దయపూర్తి ♦ తిరుపతిదొరకున్.

40

సీ. చక్రావనేభ త్రి ♦ విక్రమ పదలద్ధి

నందనినాటి బ ♦ ల్యాహ్వాయండు

బుధసత్ర భుగ్విషా ♦ ద్భుతకరోధృతమైన్య
 మూననినాటి మం ♦ ధాననగము
 త్వష్ట్రకృచ్ఛిల్వి యం ♦ త్రివ్యధాహృతిష్ఠి
 మెందని నాటి ఖ ♦ గోత్రనుండు
 కలిదోష దూషితా ♦ కార వికాంబు
 నెరియజేయని నాటి ♦ నిషధరాజు

గీ. దాన ధైర్య ప్రతాప సౌం ♦ దర్శములను
 ధన్యరాజన్య లోకైక ♦ మాన్యుడైన
 భూరివెలిచేటి సత్కులాం ♦ బుధ నిశాస
 హాయుడౌ తగు తిరుపతి । రాయ షహళి.

41

క. ఆ తిరపతిదొర భార్యలు
 సీతమ, యచ్చమ యనంగ ♦ శ్రీమత్సుగుణ
 ఖ్యాతులు మెలగుచు గాంచిరి
 ప్రీతిగ సందనుల నార్పు ♦ రిని గ్రమమొప్పె.

42

సీ. సీతమ్మ నారయ ♦ చిన కూర్మరాయల
 గనె సచ్చమాంబిక క్రమముతోడ
 పర్వతాహ్వాయుని గో ♦ పన జగ్గపానంతు
 లనువారి మువ్వర ♦ ననఘ యశుల
 గనియెఁ జతుర్దిశా ♦ జనపద విభ్యాత
 చరితుల సుగుణోప ♦ భరితులఁ గత
 దురితుల సమర వి ♦ దూతారిదోర్బల
 చరితుల దానాంబు ♦ జాత బహుచ

గీ. రితుల వేర్వేరపారల ♦ నుతి యొనర్చు
 అందఱికి పెద్దయా నార ♦ పాహ్వాయుండు
 పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిచే ♦ పాలువుమీరె
 సేతు శీతాచలాంతిరో ♦ స్వీతలమున.

43

క. అతనికి నోదరుడు బుధ

స్తుతుడుగు చినకూర్మయ రిపు ♦ సూదనుడు రమా
న్వీతుడు చతుర్భుజేష్ఠిత
కుతల సుకవి గేయమాన ♦ గురుచరితుండై.

44

నీ ముష్కరపామహ ♦ లష్కరులకు మిత్తి

చెలువారు నే వీరు ♦ చేతికత్తి
పామహహి వజీరు ♦ పౌజల తలమీస
చెలువారు నే వీరు ♦ చేతిబాకు
గడిదేశ దుగ్గాధి ♦ కాయల పెనుమారి
చెలువారు నే వీరు ♦ చేతిసూరి
యుత్కళ దేశారి ♦ యూధాంత కల్పాంతంబు
చెలువారు నే వీరు ♦ చేతికుంత

గీ. మతడు రాజాధిరాజ మా ♦ న్యప్రతాప

రాజపూజిత బిరుద వి ♦ రాజతుండు
నీతమాంబోదరాంబోధి ♦ శీతభానుఁ
డాయతయశోధనుడు కూర్మ ♦ యాఖ్యఘనుడు.

45

సె. చినకూర్మరాయ నృ ♦ సింహ మేతెంచెను

రాకుండి మన్నెనా ♦ రగములార !
నీతాంబికాసుత ♦ శ్వేతాననుడు వచ్చె
కదలుండి స్త్రీచ్చనా ♦ గంభీర !
తిరపతిదొర సంత ♦ తి శశాంకుడేతెంచె
వీగుడుత్కళ చక్ర ♦ వీరులార !
వెలిచేటికులజాత ♦ వీరిహూత్రుడు వచ్చె
చనుడు శ్వేతాశ్వ నృ ♦ ఊచరులార !

గీ. యనుడు సన్మోగ్య భయవిహ్వ ♦ లాత్మలగుచు
సకలపరిపంథు లెవనికి ♦ ఝడిసిపోదు

రఖలిదొక్కటరంబుల ♦ కతడు మనుజు
మాత్రుడే కూర్మరాయ ప ♦ విత్రమూర్తి.

46

సీ. గట్టిగాశ్రితులఁ జే ♦ పట్టెనా వదలునా
పట్టి బ్రహ్మాదు ల ♦ ట్టిట్టున
నాడెనా తప్పెన ♦ గూడు నా మాటకు
నిందు సూర్యులు తల ♦ క్రిందులైన
హెచ్చుగా ధన మగ్గి ♦ కిచ్చెనా యచ్చెరు
వల బలిశ్శేఖరా ♦ దులకునైన
నిలచెనా దురములోఁ ♦ దొలఁగింప వచ్చునా
కొలఁది భీమాంబునా ♦ దులకునైన

గీ. కలఁడె యిటువంటి సుగుణ ని ♦ కాయఁడెందు
చతురుదన్వత్సమావృత ♦ హృతలమున
ననఁగ వెలిసేటివంశశం ♦ జనితుఁడె మ
హాప్రభవహించు చినకూర్మ ♦ యాభిమండు.

47

ప. వీరలకు సాపత్ని మాతృగర్భ సంభూతుఁడైన పర్వతాభిధేయుండు.
ఉ. తమ్ముడు చిన్నకూర్మయకు ♦ దారుడు శౌర్యవివేకధైర్య స
త్యమ్ముల కాకరంబు విన ♦ యావనశీలుండు పర్వతాలుం
త్నమ్ము సమాన యోధ సము ♦ దాయములోపల సత్కవీంద్రు
కమ్ము నుతింపనించెను ద ♦ గన్నిజకీర్తి జగత్ప్రసాదాగ్.

49

కా. మించె గీర్తులు రోధసి నృపులు మ ♦ మించె బుధశ్రేణి బో
మించె పౌరుషదూరకార్యములు దూ ♦ మించె బురాణంబు లా
లించె సర్వదిశావశాశముల నే ♦ లించె బ్రతాపార్కుచే
మించె బర్వతరాయుఁ డిద్ధరణి ని ♦ ర్మించె దటాకాదులఁ.

గీ. అతనికి నెఱవేరుదరులును గో ♦ వనయు జగ్గ
నాహ్వయుఁ డనంతుఁ డభ్యుద ♦ యంబునెంది
మూఁడు లోకంబులను నిండ మూర్తి విద్య
శః ప్రతాపంబు లందిరి ♦ శాశ్వతముగ.

51

ఉ పేరున బెంపునా మిగుల ♦ పెద్దటికంబున నీతిచాతురిగా
నేరుపు నొర్పులగా దయను ♦ నిర్మలకీర్తిని సాధువర్తనగా
వీరికి వీరొగాశ వృధి ♦ వీసలి వీరికి సాటివారు లే
రారయనంచు పెద్దలన ♦ నా ఘనులార్వరు బొల్పిరంతయుగా. 52

క. ఆర్వరిలో మధ్యముఁడు ను
పర్వేంద్ర సమాన భోగ ♦ భాగుండగు శ్రీ
పర్వతరాయఁడు గొనియెగా
పర్వేందు వదనల నచ్చ ♦ పను జగ్గాంబగా. 53

స. జన్నంపుదిండి ప ♦ న్నాదు దేవేరికే
రారాణి పవలింటి ♦ రామితారి
నుడుపు వాల్వం గడు ♦ పొడయుని గేస్తురా
లలరారు వలతేని ♦ యలరుబోణి
నలుఁడను రాచక ♦ న్నాకు ముద్దలగుమ్మ
వెలిమానుల వజీరు ♦ కలువకంటి
పుట్టుగొడ్డుగువాని ♦ పువ్వారుబోణియు
కరువలి చెలికాని ♦ కలిమిన్న

గీ. ఘోన మగనిచి త్రంబుల ♦ నలరుగొనము
లందుగందుతె తులయని ♦ యందఱనఁగ
నందముగ నొప్పె సంతతా ♦ నందహేతు
చరితులగు నచ్చమాంబ శ్రీ ♦ జగ్గమాంబ. 54

స. తనయులనుగాంచె శ్రీ పర్వ ♦ త ప్రభుండు
లచ్చమాంబికయందు కృ ♦ స్థాభిధేయు
మఱియు జగ్గాంబవలన కా ♦ మన సమాఖ్య
వారిలో గృష్ణరాయఁడు ♦ జ్వలత మెరసె. 55

రంభాది కామినీ పుచ
కుంభమృగీమదకదంబ ♦ గురులక్షణ దో

స్థాంతురులై దివిని వి
జృంభింతురు కృష్ణవీర ధీమతు శత్రుల్.

56

క. ఈ రసికాగ్రణి సోదరుఁ

డై రాజులు కామరాయుఁ ధనుపమగుణ వి
స్తారుండై హరి విభవ
స్థారుండై పెంపుగాంచె ధతురంతపయిన్.

57

సీ. తటి నవత్యప్రవ ధర్మక్షయ్యెని ధర్మ
దేవతాత్మజమతి ధీరతనోసె
పోటాడవిన బీర ధియోనటంచును

పార్థుని శౌర్యసం ధద హసించె
యొక రాచవాని ధా ధకు భంగపడెనని
జలధిగాంభీర్యంబుఁ ధలఁపమానె
యగ్రసంభవుల శ్రే ధయస్సుల శౌర్యని
దేవేంద్రవై భవం ధబేసించె

గీ. యనవరత నత్యవాగ్విప్లవ ధయచలశౌర్య
శక్తియునభాగగాంభీర్య ధసత్వభుతల
భ్యాతఁగనె జగ్గమాంబికా ధగర్భశుక్తి
జనిత ముక్తాఫలుండు, కా ధమః ఘనుండు.

58

ఉ. గండంగండ భూవిభవ ధఖండన కామనరాయ పైనికో
ద్దండ మదోపమాన్య బిరు ధదప్రతిపుంజలి కాహళధ్వనుల్
కాండమునిండ నంత రిపు ధకామిని కంచుక నుష్కనోపహా
మండలి కంచుకంబు నెగ ధమాటు వడిగివెనె నేమిచిత్రమో.

59

చ. అనుపమ నత్యశౌచ విజ ధయార్కుండు కామయ యన్ధవేదిక
దన భుజనత్యమృగ గృహయొన ధర్చి యశోధవళాంబరస్ఫురల్
ఘనవధకాయమానము ప్ర ధతాపమరాత్రి కరూపమైదగ్గ
గొనియె జయేందిరగ దిశలు ధగోరిక ముఖైఁపునీనఁ జల్లఁగన్.

60

1. విజయాంకుండు (పాశభేదము)

నీ. నలరాజుబోలు సాం ♦ దర్శ మొక్కటెకాదు
 నలరాజు తేజంబు ♦ గలుగువాడు
 రాజరాజును బోలు ♦ లక్ష్మియొక్కటెకాదు
 రాజమాన విరాజ ♦ రాజతుండు
 దేవతాగము బోలు ♦ ధృతి యొక్కటియె గాదు
 దేవతాగ వదాస్య ♦ తా విభుండు
 హర్యర్భకుని బోలు ♦ శౌర్య మొక్కటి గాదు
 హర్యర్భక సుసాహ ♦ సాన్నితుండు

నీ. యారె యీతఁ డటంచును ♦ సూరిజనులు
 సకల ద్విగేశ రాజన్య ♦ సభలఁ బొగడ
 ప్రబల వెలిచేటి పర్వత ♦ ప్రభుమమారుఁ
 జాయుధ జితారి శ్రీ కామరాయసూరి.

61

వ. అమ్మననుభావుండు.

62

నీ. శ్రీలు వర్ణిం బ్ర ♦ సిద్ధ దానాలు ధ
 రం జేయువారు గు ♦ రాలవారు
 మేలు గురాలు వ ♦ రాలు ముత్యాలు స
 రా లిచ్చువారు గు ♦ రాలవారు
 సాలకీ లండలాల్ ♦ మేలు బంగారు కా
 లూ లందినారు గు ♦ రాలవారు
 వాలుని కేల సూ ♦ బాలను గెలచి శ
 రాఁ జూపినారు ♦ గురాలవారు

నీ. బాల గోపాల పదభక్తి ♦ స్వాల్ జవాబు
 లందు గడుశక్తి దీనపో ♦ మాను రక్తి
 చాల గల్గినవారు గు ♦ రాలవారు
 రాజసము గల్గవారు గు ♦ రాలవారు.

63

నీ. అట్టి శ్రీమద్గురాలాస్య ♦ యమునఁ బుట్టి
 కొమరుగన్నట్టి కోనమ్మ ♦ గురువరాయ

లకును తోలుతటి పట్టి యె ♦ న్నికలగట్టి
విమల సస్యము నిమగ్నంబ ♦ వెంకమాంబ.

64

వ. మఱియు నప్పరమ పత్రివతామణికి సామజంబు త్రయంబు గలిగె
వారెవ్వరనిన—

65

సీ. కుమతాహితవాత ♦ కమలినీవనవన్య
సామజంబు గురాల ♦ రామమూర్తి
దీప్యత్సుకవిరాజ ♦ దివ్యవాగ్వినుతాభి
ధేయఁడౌ తగు జగ ♦ న్నాయకుండు
పుండరీక భవాండ ♦ భాండ సంభరిత వి
ఖ్యాతయశుండు వెం ♦ కట మనీషి
వేదత్రయము రీతి ♦ విబుధవిధేయమై
యా మహాపురుషత్ర ♦ యంబు వెలసె

గీ. చెలువులొనరించి బెండ్లిండు ♦ జేసి ధనము
బాతి తోటలు వేయించి ♦ ప్రబల దేవ
తాగృహంబులు గట్టించి ♦ తమ యశోభ
గాంచి గృతులందె వీరన ♦ ర్గంబున.

66

క. వీరికి తోబుట్టువుగా
పేరుగ గన వేంకమాంబ ♦ పెండ్లాడె గుణ
ధారు పర్వతరాయ గు
మారు గామయను మేరు ♦ మందరధీరుక.

67

ఉ. ఆ కమలాక్షింబు సుతు ♦ లారయ కామయ కుద్యవించి రా
ఖ్యాకలితుల్ సుధీయతుల ♦ హర్షతి తేజలు కీర్తరాజు లు
త్వీకవిరాట్ప్రబంధనుత ♦ విశ్రుతకీర్తులు సంతతాధి ల
క్మీకరమూర్తు లభ్యుదయ ♦ సిద్ధులు సర్వదిశాప్రసిద్ధులై.

68

క. భూతల విఖ్యాత మహా
పూతాత్ములు సుతులు ముపురు ♦ బుట్టిరి విలస

జ్యోతిత్రయ తేజలు యట

శాతాయుధ యుద్ధవిజిత ✦ శత్రుసమాజుల్.

69

గీ. పాపయాభిధేయుఁడును జగ్గ శ పయను గురువ
రాయలును సాధుసత్కవి శ గేయులు సుత
కాయు లాహవ సేవిత గాం శ గేయులు సదు
పాయు లూర్జితగుణ్యున శ హేయు లెవుడు.

20

క. కామయ్య తోడబుట్టువు
భూమిలో సతీత్వ సంత శ బుచ్చమ ప్రియకాం
తామణియై సిరిగాంచెను
రామయ్యను మన్నెనంత శ రాయన కెలమి.

71

క. తన గర్భవాసమున బు
ట్టిన యచ్చవ బుచ్చవలు ఘ శ టించిరి తను బు
ట్టిన యింట మెట్టినింటను
నననిధికన్యక సదా ని శ వాసము నేయి.

72

చ. అనయము మన్నె రామయ సరమాఖ్యునకున్ బ్రయపత్తియై జగ
జ్జనుతిగాంచి యచ్చమ బ్రశస్తియశంబును గాంచి నిత్యశో
భన తనయానుభూతి పరివర్తిత సీతిఁ జరించి మించె శ్రీ
వనిత ముకుందుతో గలసి శ వర్తిలు చందము దోప నిచ్చులున్.

గీ. శ్రీగురాలపాపాహ్వయుఁ శ జెట్ట బట్టి
గాంచె అచ్చమ యోగభా శ గ్యప్రసాదై
చంద్రు నల రోహిణీదేవి చందమునను
బలుని సమైక్య రోహిణీ భామ రీతి.

74

క. ఈ పరమపుణ్య సతులకు
దావున జనియించి సమధి శ దానాధికుల
పాపయ, జగ్గయ, గురవయ
దీ పించిరి భువిని కీ ర్తి శ తేజము లలరన్.

7

వ. అందుఁ బెద్దయగు పాపయాభిధేయుండు,

76

సీ. త్రేతాగ్నులను సము శ్రీస్తే తేజంబుచే

తనెకాదు కేనుకచే శ్రీ తను జయించె

నాలుగంభో నిధా శ్రీ సంబులు గంభీర

తనె కాదు కరుణచే శ్రీ తను జయించె

స్తేతుకల్పకముల శ్రీ సధిక దానంబుచే

తనె కాదు స్త్రీర్తిచే శ్రీ తను జయించె

మద్భక్రవస్తుల శ్రీ శమదమ జ్ఞప్తిచే

తనె కాదు బలిమిచే శ్రీ తను జయించె

గీ. భలిభలీ యీతడే మహా శ్రీ భాగుఁ డనుచు

సకల భూమివనోత్తమ శ్రీ భలనోన

బుధజనములెన్న వేరు పెం శ్రీ పును వహించె

నవని వెలిచేటి పాపరా శ్రీ యాహ్వాయుండు.

77

సీ. కవచకుండలములు శ్రీ గాంతింప వారికిచ్చి

యధిరధుడయ్యె శ్రీ సంగరాజు

వరుసఁ గోరినకళిత శ్రీ సురల కర్పించి క

శావహీనుండయ్యె శ్రీ రాత్రిరాజు

మొకమారు పాదత్ర శ్రీ యోర్వి సన్నిచి యం

తట శాంతపడె బలి శ్రీ దైత్యరాజు

చెలికాని మొకని పో శ్రీ పింప జాలకను మూ

లను దాచుకొనె సొమ్ము శ్రీ రాజరాజు

గీ. గాని నీవలె నిరతాన్న శ్రీ దాన ధర్మ

శూరులా? కారు వారల శ్రీ దారివేర

టంచు సుకవులు పొగడఁ బ్ర శ్రీ భ్యాకఁ గాంచె

నవని వెలిచేటి పాపరా శ్రీ యాహ్వాయుండు.

78

సీ. వెలిచేటి గోత్రప శ్రీ విత్ర కామనరాయ

సందన పాపయ శ్రీ నామధేయ

వింత నీకీర్తిలో / దోం తరం బంతట
 కరిభగరత్నని శ్రీ రత్నమహీజ
 రానివారాని ప శ్రీ రత్నతహరి దీక్షర
 పంక్తులు నిజచూస్తే శ్రీ ప్రబలెనెంట
 రెంటిగూడింట నా శ్రీ లింటనై దింటనా,
 టంట నేడింట శ్రీ నెన్ని దింట నంటి

గీ. కంటి తోడయ్యె నలతెమ్మి శ్రీ కంటిదొరకు
 నింటితోడయ్యె నలబేసి శ్రీ కంటిదొరకు
 వెంట తోడయ్యె నలదచ్చి శ్రీ కంటిదొరకు
 నంటి తోడయ్యె నలతెర శ్రీ గంటిదొరకు

79

సీ. ఈరమ్యుడైన శ్రీ శ్రీ రత్నగోన్నిద్ర
 జాగత్ప్రతాప దీ శ్రీ యోచణుడు
 ఈశ్వరుడైతే భూ శ్రీ ద్భాసకంఠవిలుంత
 నాశితాత్మవేత శ్రీ హేతిబాహుఁ
 డీధన్యుడైతే భూ శ్రీ విరాదురాక్షాసేయ
 చటుల నిశ్చలగాధ శ్రీ సారభజుడు
 ఈ సత్యనాథుఁడు శ్రీ నేకకళాపూత
 చాతుర్య విద్యావి శ్రీ చతుఃకుండు

గీ. ననుచు కవిరాజులెల్ల వ శ్రీ నముసేయఁ
 బ్రతిదినంబును నెగడ భూ శ్రీ పాల సభల
 సంగ సంగ కళింగ రా శ్రీ జ్యంబులందు
 ననుప మానోదయుఁడు పాప శ్రీ యాహ్వాయుండు.

80

శ్రీ సుందరీమయ శ్రీ ప్రాసాదముల్ గల్గి
 నవరత్న సింహాస శ్రీ నంబుగల్గి
 మానితాప్తాలకా శ్రీ జానేయములుగల్గి
 ప్రమనయగ్ధంతాప శ్రీ శములుగల్గి

ధరియింప నమల ము శ క్తాహారములు గల్గి
 సజ్జీర ధుక్పశు శ చయము గల్గి
 గోత్రానుగుణ పుత్ర శ పుత్రీవయము గల్గి
 శాసింప పూజ్య రా శ జ్యంబు గల్గి

గీ. భటనటీనట గాయక శ ప్రతి గల్గి
 సకలవిద్యావిశేష వ శ జ్ఞానము గల్గి
 మీరి పరిష్కరి నా శ చంద్రతారకముగ
 నవనివేలసేటి పావరా శ యూహ్యాయంకు.

81

ఉ. శ్రీమహితాత్ముఁ డీతఁడు ప్ర శ సింధుగురాల కులాధినాథుఁ
 రామయఁ బుత్రినచ్చపసు శ రంజిలఁ బెండ్లియాడె యామెతో
 తామర తంపరై సిరులు దార్శ్వాని శ యైదుగు రాడుబిడ్డలన్
 గామయ రామ యాప్వయల. శ గాంచె గుమారుల నుద్ధిగుల్.

ఉ. తమ్ముడు: బాపరాయనకు శ దారుడు జగ్గయనామధేయు డా
 ద్యమ్మగు నన్వయక్రమము శ నందలి పూర్వుల హస్తవృక్షగుల్
 గ్రమ్ముకయుండఁగా మిలఁగె శ కార్యవివేకము ఖగ్గిరీతి దన్
 నమ్మినవారి బ్రోచుట న శ నాథత నిత్యమమూల్య సాధుతన్. 30

సీ. మందార కుందార శ వింద చందనచంద్ర
 బంధురంబు జతాభ శ సింధురంబు
 హీరముక్తాహార శ హిమధారుణీభృధు
 ధారకం బపహృత శ తారకంబు
 శర్వపర్వత ధరా శ ధూర్వత స్వచ్ఛేను
 గోరసం బవధూత శ సారసంబు
 శరదర శిశిర వా శ నవతురగస్వరు
 శ్రీకరం బమిత ను శ ధాకరంబు

గీ. 1 శారదానంత పారద శ శారదాభ్ర
 కారణం బమృతాంభోను 2 సారణంబు

సాధుజనగేము వెలిచేటి శ జగరాయ
చారుతర భూతి వి శ శ్వప్రభా

84

జ శ్రీమంతు జగవదొర సుకు
మీర తనుస్ఫూర్తి నూత్న శ మదనుండనగా
వేదోందిన కామయ సుకు
మారుంగా గనియె నక్క శ మను బరిణయమై.

85

క. అంబటికి గనిమ్మండు శ్రీ
మందిరిలోచనుడు సుగుణ శ మందిరుడు యశ
స్తిందిల దిక్కుండరుడా
నందుడు గురురాయుడు గృతి శ నాయకుడు దగ్గ.

86

గీ. బాట తిరువణిదొర నంశ శ మున జనించి
పేరుగను వెంకటదొర శ బిడ్డయగు న
నంతమను పెండ్లియూడె కా శ నయకుమార
నరుడు గురురాయుడ డాశ్రితా శ వన నితుడు.

87

సీ. సత్యవచోరూఢి శ చంద్రమతీ హరి
శ్చంద్రుల రీతి శ బ్రశస్తిగాంచి
దాననిరూపి వి శ ధ్యావళి బలిచక్ర
వర్తులబోలి స శ త్రుభవహించి
పరమవ్రతార్థుని శ చరణరూఢి నరుంధ
తీవశిష్టుల యోజ శ దేజరిల్లి
అనవరతంబు న శ న్యోన్యానురూఢి చే
రోహిణీచంద్రుల శ మోహమాని

సప్తసంతాన కర్మత శ చతురులైరి
అంగవంగకళింగ రా శ జ్యంబులందు
సంతత శుభాభివృద్ధి న శ నంతమయువ
తీ గురువరాయలు పదార్థ శ యోగమునను.

88

క. కాంతాకాంతులుఁ బొగడ న

నంతిమ గురుకాయ పరులు / యైక్యతమదిలో

జింతిప ననంతాస్థి

సంతత శుభవృద్ధి గొనలు / సాగుటచేతన్.

80

వ. అని జగజ్జనంబులు గొనియాడ వేడుకనివ్వటిల్ల నవ్వఘావరులు. 90

చ. చెరువు లొనర్చి బెండిలులు జేసి / ధనంబులు బాతి దేశమం

దిరములు గట్టి సత్కృతి ప / తిత్వము గాంచి ప్రజాభివృద్ధిచే

వరి కళింగదేశమున / వారిలు మెచ్చంగఁ గీతేజమల్

నిరతము గప్పించుండి రవ / నీతలనాధులు సత్కరింపఁగన్. 91

వ. మఱియుఁ గృతినాయకుండైన శ్రీగురురాయుండు ప్రాగిల్భ్య గం

భీర్యాది గుణంబులఁ బ్రకాశింపుచు.

92

క. తన సంశకర్తయై తగు

చింతిరసతిదొర ప్రతి / ప్తచే నిల్చి రచిం

చిన, నడిపల్లెను నిలచెను

తనకుం దనవారలకు బ్ర / థాన పురముగాన్.

93

వ. అట్టి గురురాయని మహనీయసర్వగుణంబులు వర్ణించెద.

94

సీ. ఆశ్రిత జనముల / కానందమూలంగ

సుకవీశ్వరులకు గో / రికలు గురియ

శాస్త్రవాదులకు ని / చ్ఛాపకై చేకూరి

సంగీతగాంధీకు / తనమెలర్ప

బ్రహ్మవిద్వాంసులు / పరమసంభ్రమమొంద

వందిమాగధులు కై / వారి పరుప

బంధుల కధిక సం / పదలుఁ జెన్నుండంగ

దీనజనంబుల / తృప్తి దొలగ

గీ. సర్వశత్రులరణ్య వా శ్ర సములుఁ జెంద

ప్రబలి దేవేంద్రవైభవ శ్ర పదవిగాంచె

వెలిచెటి కులాంబరాళి నా శ విరభవించి
రమ్యగుణపూర్తి శ్రీ శ గురురాయమూర్తి.

95

నీ. చెవులందు కట్టాణి శ చవులీను ముత్యాల
చౌకట్లు భుజముల శ చౌకళింప
హంబుగాకంబుకం శ తంబునదాల్చిన
చంద్రహారములు ర శ లిజెలంగ
మహితోర్ధ్వరేఖాన శ మంచితాంగుళముల
ద్యోమాణిక్యము శ ద్రికలు వెలయ
కళితిటంబున ప్రభా శ పటల సంఘటితము
ఖలజగాజగి చుట్టి శ గడలు కొనంగ

నిచినాంబరములు దా శ ల్చి నవమోహ
నాకృతిని వచ్చుదను నభి శ నవమనోజు
గాగవెలదులు నర్చింప శ గాదనరై
రమ్యగుణపూర్తి శ్రీ శ గురురాయమూర్తి.

96

పడివ్వనిర్వలా శ స్వాడంబర చరస్వ
రాక్షత్రధున్యార్ము శ లక్ష్మ హసించి
సాఫ్తమరుజ్యేష్ఠ శ వధ్యాయతోనోభ
వాధ్వాంకహారాళి శ బాళి మించి
నాకరజన్యటీ శ నీకప్రమితకు భృ
త్రాప్తకటాద్ధాబ్ధి శ ది శ రస్మరించి
కుంభినీభృచ్చిదా శ జృంభణదంభోళి
ధరతరుపంక్తి పాం శ దురితనెంచి

గీ. యహిపతిను కాంతిసెంచి ప్ర శ ఖ్యాతిగొంచె
స్వస్థల రసాతల రసాత శ లస్థలముల
పురుషగాంగేయ వెలిచేటి శ గురువరాయ
చారుతరక్తి కాంత వి శ శ్వప్రపూర్తి.

97

సీ. నినునాశ్రయించువా ! నిదిగదా దేవేంద్ర
 భోగంబు లక్ష్మీస ! మాగమంబు
 నిను వినుతించువా ! నిదిగదా ! ప్రాజ్యసాం
 బ్రాజ్యంబు జగదేక ! పూజ్యంబు
 నీ ప్రాపుంగన్నవా ! నిదిగదా నిత్య
 నస్వస్థసుఖము త్రి ! నర్థసుఖము
 నిను శరణొందు వా ! నిదిగదా విజయలా
 భ్యుదయంబు సకల తి ! పుక్షయంబు

గీ. నహహ ! నిను గొనియాడఁగా ! నలవి యగునె
 యెన్నికలుగన్న భాగ్య సం ! పన్నులంచు
 ననుచు సుకవులుఁ బొగడఁ బ్ర ! ఖ్యాతిఁ గాంచె
 రమ్యగుణపూర్తి శ్రీ గురు ! రామమూర్తి.

94

సీ. అగ్రజన్ముల భంగి - నగ్రజన్ములఁ గాంచు
 తనయుల భంగి ! తనయులఁ గను
 తల్లు లట్టిజా ! తల్లుల నీక్షించు
 సరుల యశస్సార ! సరులఁ జేయు
 శ్రీతుల ల్ సమా ! శ్రీతులఁగా నెవరించు
 సరుల పాటడవి కా ! పరులజేయు
 తల్లులంచు సతీమ ! తల్లుల నీక్షించు
 చరుల హ్లాస సం ! చరులుగ గను

గీ. నెంత పుణ్యాత్ముఁ డితఁడు మ ! హేతలమున
 సత్స్వభావుండు ధర్మని ! హాగరిష్ఠుఁ
 డార్య సన్నత చరితుఁ డ ! వార్య ధైర్యుఁ
 డతుల వీర్యండు గురువరా ! యాహ్వాయుండు.

99

సీ. ఎంత పర్యంతంబు ! దంతావళంబులా
 శాంత సంవహనేచ్ఛ ! నలరుచుండు

ఎంత పర్యంతంబు ? సంతాభరం బూని
 యాదివిరాహేంద్రుఁ ? డలరుచుండు
 ఎంతపర్యంతం బు ♦ సంతరత్నక్షపా
 పతు లహర్నిశమును ♦ ప్రబలుచుండు
 ఎంతపర్యంతంబు ♦ పృథ్వీసుతానాథ
 కథ లోకపావన ♦ క్రమముమీరి

గీ. ప్రబలునందాక వంశవ ♦ రంపరాభి
 వృద్ధినిశ్చల లక్ష్మీన ♦ మృద్ధిగల్గి
 వధిలుచునుండుగాఁతఁ భ ♦ వ్యక్రమమున
 రమ్యగుణవత్ శ్రీగురు ♦ రాయమూర్తి.

100

శ్లోక ప్రస్తావన

క. ఏతాద్భుత్సస్థణ సం
 జాతునకుఁ బోషితాగ్ర ♦ జాతునకు శుభ
 వ్రాతనికేతనునకు యువ
 కేతన తుల్యకృతిఁ ను ♦ కృత సంతతిఁ.

101

క. కరుణాంతః కరణునకుఁ
 శరణాగత దీనమనుజు ♦ సంభరణునకుఁ
 తరుణారుణతేజునకు వి
 తరణామరమణికి, వీర ♦ తనయాగ్రణిఁ.

102

క. ప్రవిమల వెలిచెటిమల సం
 భవ తిరపతిరాయవంశ ♦ పాథోనిధిపూ
 ర్ణవిభావర్యధిపతిఁ
 ధవళాబ్జాతాక్ష భక్తి ♦ తత్పరమతిఁ.

తెలుగు విద్య 103

క. కరగత కాక్షేయునకున్

శరధివృత్తోక్తిశగీర్తి ♦ సంధాయునకున్

దురితయత శత్రుతనం

గర గాంగేయనకు సుకవి ♦ గణగేయునకున్.

104

క. శ్రీ మంకమాంబికా గ

ర్భావాస సరోజనకును ♦ హరితేజనకున్

భూవనదార్యస్తుత నా

నావిద్యాగ్రహణ కాభి ♦ నన్దోజనకున్.

105

* కథా ప్రారంభము *

వ. అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నా యుత్సంబూనిన ధర్మనందన
విలాసంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన.

106

సీ. పాలమున్నీటి పా ♦ పని కాలముచున్నె

మన్నీలలో నడి ♦ పన్నవాడు

చిలువజన్నముసూడు ♦ చేయబూని శే

జేధరణి బొగడ ♦ వజ్రంబిగాడు

నుడ్డకేదె యాడు ♦ బుడ్డ బిడ్డనికిని

మనుమడక వాసిగై ♦ కొనిన వాడు

కడగండ్లరాకుండ ♦ గనిపెట్టి ప్రజలెల్ల

నేలనాల్గు తెలుగు ♦ పేలినాడు

గీ. దీవిపుట్టువు బాసవాల్ ♦ దేవర నుడి

కారములగల్గు చలిపాన ♦ కంబుగ్రోలు

ననఘటరమతి జనమేజ ♦ యక్షితివతి

మనవిగా వెళంపాయ ♦ మనకు ననియె.

10

ఉ. తాపసనాథ నాకు పెద ♦ తాత యుధిష్ఠిరుఁ డధి మున్నుగా
ప్రహృషదిఁ బెండ్లియాడి తన ♦ తమ్ములతో నటమీద మైథిలి
య్యొ పరిపాలు బాలికను ♦ కామినిగాఁ గొనుచెట్లు చెప్పవే
శ్రీపరిణామవాక్యముల ♦ చే యతిలోక వతంస నాపుడున్. 108

వ. వినుమని నై శంపాయనం డిట్లనియె. 109

ఇంద్రప్రస్థపుర వర్ణన

క. విప్రవరాజశ్రేష్ఠ ఘ
లండమై మేలుఁ గొమ్మ ♦ లం బెనఁగుచు లో
క ప్రస్తుత తరుగతి నిం
ద్రప్రస్థ సమభిధావ్ర ♦ నాన పురిఁ దగున్. 110

మ. పరిఘాబ్ధి ప్రతిబింబితాంఘ్రియమణి ♦ ప్రాకారశుంభచ్ఛిభో
త్కరమున్ శేషఫ శాఖియన్ భ్రమ సదా ♦ గ్రాసార్థమైవచ్ఛియా
గరుటామంతుఁడు స్వాంఘ్రిఘాతములకున్ ♦ గాకుంటబోలించి వే
సరియేగున్ ప్రతినిత్య మీర్వ్యసయధే ♦ చ్ఛాదుర్లభస్వాంతుడై.

గజవర్ణన

చ. దరివిరిఁ దోటచూనుల మొ ♦ దళ్లను గట్టుకువ్వు యేనుఁగుల్
గరజక పక్కిముక్కులను ♦ గ్రక్కిన గింజలురాలి వీవులన్
గరమున నేలగ్రొచ్చి పయి ♦ గట్టిన ముట్టి మదోదకాప్తి నం
కురములుగట్టి చెట్లగుట ♦ కొండల పోలిక నుండు నందునన్. 112

అశ్వవర్ణన

మ. అరడెక్కల్ దడిగాక యుండను ప్రవా ♦ హంభంబు పైనాడు బ
య్యెరకున్ బాయుల వేటకానికిని ము ♦ నై పారు వేళంబుపై
కురు కంసాదుల కింకవన్నియల జో ♦ డూనించు బాచాల్ పురిం
బరగున్ సన్నె కొకొక్క లక్ష యగుచున్ ♦ బాగాలు నిండారన్.

1 గట్టిన యని పాకాంతము,

భటవర్ణన

మ. పులి మీసల్ దెగదీసిపారంగ కరం ♦ బూబట్టి గంధేభమున్
నిలుపన్ తోజుడు పాముతోటఁ బెనుకన్ ♦ బేతాళురావించి
కొలుపం గోటను వెన్నముదరగఁజై ♦ గుప్పించి దాటంగ సా
ముల నస్తాదు తనంబు గన్న భటు లింపుల్లండు పెక్కండ్రటన్.

స్త్రీ వర్ణన

గీ. నయనముఖ కరతల చర ♦ యములు విరులు
బాహులు బిసాబు లుదుటు గు ♦ బృలు మొగ్గులు
పలుకు మావులతేనెమై ♦ నలినిడి యట
పద్మినుల పద్మినులఁ జేసె ♦ పద్మభవుడు. 115

గీ. నడలమాంద్యము కేలందు ♦ నొడల కుంభ
గరిమ పిరుదల సిద్ధెంపు ♦ గుఱుకుచుముల
రదరుచి నఖంబులను గూడ ♦ నొదివి యనట
పద్మినుల పద్మినులఁ జేసె ♦ పద్మభవుడు 116

చ. కలకులతోడ నేర్తముల ♦ గట్టినవారలునచ్చి వేల్పుచిం
తులు బాలయల్కనుంట గని ♦ తో నదిదీర్చి మరుగు దీపిక
జలమిడి గొప్పలన్ మెడల ♦ స్వర్నదితంబుల దంశలుంచి గాం
తులఁ గవగూర్చి వారలను ♦ త్రోవలుపట్టుదురందు డలన్. 117

కా. కొమ్మల్ రత్నవిమానరాజములపై / గూర్చుండి గుండక్రియన్
జమ్మంగా నమృతంబువాడ ఖచరుల్ / చిత్రపాచాలికా
ఘమ్మంగూడుక నాలక్రించి తుదినే / గన్ రామనందంటి ని
త్యమ్మర్థింపుచు బ్రోవుచుండు మగుడన్ / తద్గీతముల్ గొల్పుగన్.

సౌధ వర్ణన

కా. సింగారంబుగ పైడిమేడలపయిన్ / శృంగారిణుల్ గూడి సా
రంగోదీతము వాడచెంతజను సా / రంగాంక సారంగ మ

స్థింగుప్పించఁ దలంచ నాతఁడు నిరో ? ధించంగ తత్పద ఘా
తాంగప్రావసుధాప్తి వాటికిని సా ? ధాభిఖ్యగల్గెం జమీ. 119

బ్రహ్మ క్షత్రియాది వర్ణన

శా. అం బెల్లెప్పడు యూభాగమలకై ? యాసింపఁగావచ్చి పో
సందొక్కించుక లేక దివ్యులు వురీ ? సంవాసులై యుండుటన్
కందర్పజ్వర పీడితాంగులయి తి ? త్కాంతల్ తదీయాగ్ర భూ
బృందప్రాప్తాన నేయి చుండెదరు స్వా ? భీష్మార్ధసంసిద్ధికిన్. 120

సీ. శేషుండె విద్యావి ? శేషుండు మదిదేలి
వారి చుట్టుక పాకు ? లాడుచుండు
చందురుండే రాజు ? సుజ్ఞాం డెల్లెప్పడు
నక్షత్ర మూరింబునం జరించు
యెక్కడే సంపన్నుం ? ఘోరుండై యల
కాపురింబునం ? శేరి కాపురించు
ముసలియే పాలికుండై ? ససిలేక తా తెల్ల
బోయి యేసనిసేయం ? బూన కరుంగు

సీ. ననుచు హాస్యంబు నేయిచు ? సప్తరమున
బ్రహ్మణ క్షత్ర వైశ్య తా ? ద్ర ప్రముఖులు
నకల నేదులు స్వకులాను ? సారు లుచిత
వత్తులు కార్యకరులయి ? నరలు చుండ్రు. 121

ర సి క వర్ణన

సీ. వారిజనయన నీ ? యూరు పేరేమన్న
వాఙ్మూవు మీగాళ్ళ ? వైపు 1 జూపె
కోమలీమణి నీదు ? కులమేది యన్నను
నూనూగుటారు గ ? నైనఁగఁజేసె

ననఁబోడి నీదగు ♦ నునివట్టెనన్న
గొప్ప తామరతూడు ♦ ద్రిప్పె గేల
రామావతంస నీ ♦ నామ మెయ్యదియన్న
కుసలయపత్రంబు ♦ గోరఁజేరె

గీ. పాలతి దయఁజూచుమనుచుఁ దాం ♦ బూలమియ్య
నంది చెవిమూసి క్షేల్పడ ♦ నాని చనియె
భావము నెఱిగి సరనుఁ డ ♦ ప్పాటి నరిగి
యతను సంభోగ సామ్రాజ్య ♦ మనుభవించె.

122

పుష్పలాలికా వర్ణన

సీ. పూబోణి నీ పొన్న ♦ పుష్పంబవచ్చునా
వెలలేని గరియంట ♦ ఫలముఁగలదె
పాలతిరో తమ్మి మొ ♦ గ్గలు బయల్ పరువుము
వలపు నిలువఁగరా ద ♦ వస్యముగను
ఇంతిరో దండలం ♦ దిమ్మ కేలంటఁగ
కొన గొసరెడ రెండు ♦ గుణమెఱుంగక
కోమలీమణి జపా ♦ కుసుమ మెంతో మీరు
బలు కుదు రుంచంగ ♦ భ్రమ గలిగిన

గీ. ననుచు సరసుల కామోద ♦ వంకురింప
నర్మ మగ్నోన్మలాదుచు ♦ కూర్చి నెఱయ
నలకు విట్టుని పువ్వజిల్కల ♦ విధమున
విలుతురట పూలు పుష్పలా ♦ వీజనములు.

123

కాలిపాలికా వర్ణన

సీ. ముత్తైపు సరులతో ♦ జొత్తిల్లునవి నల్లె
గుత్తులాదెల్పుము ♦ కోమలాంగి
నరసుండ నహహ య ♦ జ్ఞాడ లెఱుంగవు
చేలచాటుర జూడ ♦ బోల దింతి

గనరాదె చేలచా ♦ టున వెలుగల్గిన
పట్టి చూడఁగరాదె ♦ వద్దుగంధి
పట్టిన చిక్కలు ♦ బెట్టరా మగవారు
కలయఁజూచిన తప్ప ♦ గలదె చెవుమ

గీ. తప్పమాటలు పెద్దలు ♦ తలప.బోరు
పగలు గాకుండ జూతురా ♦ పాశమైన
ననుచు పాంథులతో నూర్చు ♦ లాడుకొనుచు
సీలఁ బాలుతురు శాలిపా ♦ లి కలు వీట.

124

ఉ ద్యా న వ ర్ణ న

క. విరజాజలు చామంతులు
సరసఁపు సంపెగలు పారి ♦ జాతంబులును
విరిమల్లలుఁ దరుచై యట
విరిదోటల కరణి వరులు వెలయఁగఁ ఁడు.

125

మలయమారుత వర్ణనము

గీ. మందార కుందార ♦ వింద మాధ్వీరసా
సారిపూరింబు వి ♦ ప్తర పరచి
మలయూగరాక్షసహా ♦ నిలయాగ నలయాహి
కులభుభుత్వానేక్ష ♦ గుంటపరచి
బోళనాళిక ము ♦ ఫలలా మానన
గోళ తాంబూల ర ♦ సాళి గ్రోలి
శాగి శుక్తి సహా ♦ శారీ వనీచరి

న్నాకీతనుగ్లాని ♦ వారి నడచి

గీ. పొలయలుక మారుమోములై ♦ మలయఁ జెలలు
మైఁ గగుర్పాటుతో నల్క ♦ మాన్చి ప్రియుల
కొంగలింపఁగఁ జేయుచు ♦ కడవలోడ
సోకు వేలుపు వేకువ ♦ సోకు నచట.

126

చ. క. చిలుకలు భట్లరీతి నుతి ♦ సేయఁగ నోరలు నూడిగంపు వా
రలగతి రచ్చమోలను బ ♦ రాబరిసేయఁగఁ గేమలాడ కో
కిలములు మేలువల్క కల ♦ గీతము తేటలు సేయ పువ్వుదో
వులను మడుండు నిచ్చల వ్రచిభుత్వము జూపుచు నుండునప్పురికా.

వ. మఱియు మహాదేవుని దేహంబును బోలె సర్వమంగళాలంకృతం
బై, నారాయణ ప్రవేశంబు బోలె నిష్కపట భాసురంబై, పితా
మహుని ముఖంబునుబోలె చతుర వా విలసనంబై, సభంబును
బోలె చంద్రతారకాభిరామంబై, స్వస్థకంబునుబోలె రంభా
రామావృతంబై దినలక్ష్మింబోలె ననంత మహాబంధురంబై, మధ్య
మానామృతార్ణవంబులుం బోలె ఘుమఘుమారావ భీతంబై
యొప్పు నప్పురమున కధీశ్వరుండు.

128

చర్మరాజు

సీ. తన కీర్తి సతి కటి ♦ స్థల మేఖలా ఘంటి
కలన కాండ కటాహ ♦ ములు వెలుంగ
తన వ్రతాపత్రయీ ♦ తనున కగ్నిత్రయీ
తనులు ఖల్యోతంబు ♦ లను జెలంగ
తన దాన జల సము ♦ ద్రమున కంభోవిధున్
పల్వలంబులరీత ♦ జెల్వుఁ జూప
తన కర ఖడ్గ తా ♦ త శతకోటిని
భూ భృత్పిటలి శిలా ♦ స్కాంతిఁ గాంచ

గీ. దేజరిల్లును సకల దిగ్దేశ రాజ
మండలేశ సభాంబు ♦ పండిత కవి
కాండ జేగీయమాన వి ♦ ఖ్యాత మహిత
దృఢచరిత్ర స్థిరుండు యు ♦ ధిష్ఠిరుండు

129

సీ. కేలు మోడుచుట యే ♦ కాలంబునను లేడు
బుధ గురు దేవ స ♦ విధులు గాని

చెనటిమాటకుఁ జెవి శ జేర్చుటన్నఁడులేదు
 విమలగుయాప దే శ శమునగాని
 ఆడితన్నట కల శ నైన లే దరిజన
 విత్తజీవనభంగ శ వేళగాని
 చెంతజేర్చుట పర శ స్త్రీల నెన్నఁడులేదు
 లలితయైదగు జయ శ లక్ష్మిగాని

గీ॥ అనుమ తనదు చరిత్రంబు శ లార్యజనులు
 సన్నుతించంగ రాజన్య శ పభలనెగడె
 కార్తికీ చంద్రమఃకాంతి శ కీర్తి పాండు
 రాజసుతుఁడైన యీ పాండు శ రాజసుతుఁడు.

130

ప్రత్యక్షనల నల శ ప్రత్యర్థి ప్రత్యర్థి
 దుర్గాధినాయక శ దుష్టములను
 వి ద్వేషివృష వృష శ విద్వేషి విద్వేషి
 దండధరోత్తమ శ దండధరుల
 పరిపంధిగజ గజ శ పరిపంధి సరిపంధి
 భూధరాగ్రేసర శ భూధరముల
 విప్రియ ఘన ఘన శ విప్రియ విప్రియ
 భోగివరాధీశ శ భోగి వరుల

ఆ. వి. కల్ప, గర్వమణఃప, ఖండింప శ ద్రుంపస్వా
 హాధిరాజు పశు గ శ నాధిరాజు
 శౌరికాధివాస శ నారాధిరాజు ప
 తంగవంశరాజు ♦ ధర్మరాజు

131

సీ॥ అధిగుణరత్న ర ♦ త్నాకర రత్నాక
 రాంతర్యోజన ♦ కాంతమునకు
 అర్చితాతక చాతకా ♦ ర్థిప్రత్యర్థిభూ
 మండలాధీశ వే ♦ దండములకు

అశ్రితకువకువ ♦ లాశ్రితయాశ్రితో

ద్యానావనీజసం ♦ తానమునకు

బాంధవ సలసల ♦ బాంధవబాంధవ

వార కీర హితోప ♦ చారములకు

అ॥ వె॥ భాగ్యలక్ష్మీనించి ♦ పాలించి తూలించి

బహుసమృద్ధిజెంప ♦ ఫలము నింప

భరతరాజసత్ర ♦ చరరాజ ఋతురాజ

దైవ తాగరాజ ♦ ధర్మరాజు.

132

సీ॥ ఎవ్వాని సద్వృత్తు ♦ లేప్రాప్త భువనత్ర

యాధర్మ సంస్కృతి ♦ నెనగుచుండు

ఎవ్వాని తేజంబు ♦ లెంతేరిమూర్త్యాత్మ

కస్పూరిభూత జా ♦ గ్రతనుఁదెల్పు

ఎవ్వాని ఘనయశం ♦ బేడువార్ధులనుంచి

శుచిమీరి త్రిపథగా ♦ శోభఁజెలఁగు

నెవ్వాని గుణధర్మ ♦ మెండేఁద్రిశుద్ధిగా

రవమై యజాత శా ♦ త్రవము చెన గు

గీ॥ అతఁడు నిజభక్తి భావమో ♦ దితమనస్కు

బాంధవామాత్య దైవతా ♦ ప్రభుహితా

కృతదయావృత యదునేష ♦ కృష్ణమూర్తి

తలఁచ కేవల మర్హుఁడే ♦ ధర్మమతుఁడు.

133

క॥ ఘనులనుజాలు భీమార్జును

లు నకుల సహదేవులన ♦ నలుగురతనిం బో

లినవా ర్షులుగురు బలు మా

రును నని నలుగురును బలుమరు నిరూపించన్.

134

న॥ అమ్మహానుభావుండు కాజ్యవరిపాలనంబుఁ జేయుచు —

135

సీ॥ హరివాసరవ్రతా యతపరాయణతే చే
 రుక్మాంగదుని మనో ? రూఢిగల్గి
 ద్వాదశీవ్రతస ము శ్ త్వాదనోన్నతి గన్న
 యంబరీషునకు తు శ్ ల్యంబుగాంచి
 నిరతాన్నదాన వి శ్ స్ఫురణాభివక్తిచే
 బలిచక్రవర్తికి శ్ తులవహించి
 సకల ధర్మాధర్మ శ్ సాంప్రదాయక వివే
 క విహృతిచే భీష్ము శ్ ని విధముగాంచి

గీ. భానునున్నజమును శీతభాను సుప్ర
 సన్నతాభూతి దేవతా శ్ చార్యబుద్ధి
 గలిగి పరిపూర్ణవిశ్వ వి శ్ ఖ్యాతిఁగాంచె
 దీనరక్షాస్థిరుండు యు శ్ ధిష్ఠిరుండు.

186

సీ. కుంభినీనాథ ది శ్ కుంభినీ నాథుల
 కిచ్చావిహార ఫల శ్ తృప్తిఁగలిగె
 నాగాధినాథ ఘ శ్ నాఘాదినాథుల
 నవనీళరము మ్రోవ శ్ నల్పమయ్యె
 భానుమత్ప్రలేయ శ్ భానుమత్ప్రముఖ ఖ
 గంబుల కధిక ప్ర శ్ కాళమబ్బె
 పవనంబునకు పురో శ్ పవనంబునకు తైత్తి
 సారభ్య ముఖ్యవాం శ్ ఛలు లభించె

గీ. తల్లిదండ్రులగతి నన్న శ్ దమ్ములట్ల
 ప్రజలఁ బాలింపుచును ధర్మ శ్ పథము విడక
 సకల వర్ణాశ్రమాచార ఫల శ్ భృతముగ
 నాతఁ దుర్వీరలంబేలు శ్ నవసరమున.

187

వ. ఇట్లు తన దమ్ములు చాను సుఖంబున నుండ.

188

క. వారలు దనమది కెపుడను
 సారలుగా నిత్యధర్మ ? చారులుగ సుధా

ధారులుగా నిఖిలారి వి

దారులుగాఁ దలంచుచుండఁ ద ధర్మజుడలరెన్.

139

సీ. ఆ పాండునుతులు స్వః యంవరలబ్ధయా

పాంచాలితోఁ ప్రియః వడివనించు

తరి నారదుఁడు వచ్చిఁ తదనుచితంబెంచి

సమయంబుఁ జేసె వశ్రమున కొకఁడు

గానట్లు వసియింపఁ గ్రమమున నాలోయు

ధిష్టరుండు కళావఁ తిని వరించి

గనె ప్రజాభ్యుదయమఁ కృడ వినుపించెద

మానవేశ్వర సావశ్ర ధార మతిని

ఆ. వె. వినుముఁ కలమైనఁ జనపదములలోఁ బ్ర

శస్తిగను విదేహఁ జనపదంబు

జరయు రుజయు లేకఁ పరిపూర్ణ ధనధాన్య

మహిత మగుచు భద్రఁ పరిత మగుచు

140

మిథిలాపురస్థలం

సీ. పాకల్య ధన నిధాశ్ర నాకరం బగు నల

కాపురం బిల మిథిశ్ర లాపురంబు

శ్రీకర రత్న చాఁ మీకరప్రాకారం

గోపురంబిల మిథిశ్ర లాపురంబు

పరవాహినీశ సుంఁ భరితమా జలదేవ

తాపురంబిల మిథిశ్ర లాపురంబు

బహుభోగినీభోగఁ సుతమా భోగవ

తీపురంబిల మిథిశ్ర లాపురంబు,

గీ. ధర్మకర్మంబులకు నెల్లశ్ర కాపురంబు

క్రౌర్యనృప జయలక్ష్మికి శ్ర కాపురంబు

భూపురంద్రీమణి మణికి శ్ర నూపురంబు

గోపురం బమ్మహా మిథిశ్ర లాపురంబు

141

జనకుడు పక్షియుతముగ తపంబు నేయుట

సీ॥ ఆరాజధానికి ॥ నాధిపత్యముసేయు

నకల ధాత్రీజన ॥ జనకుండగుచు

జనకుండు విజ్ఞాన శ్ర సనకుండు కలఁజైన

వినకుండు పితనుని శ్ర విన్నపంబు

గనకుండ పరకాంత ॥ లను కడచూపుల

ననకుండు కడ నాలు ॥ క నన్యతంబు

గనకుండు నిల తన ॥ కునుగానిది ధనంబు,

జనకుండు సన్న్యాస శ్ర సరణి నెపుడు

గీ॥ దాను మును దినకుండు పు॥ త్రితతి వివచి

యగ్రమున ఎందు సంగ్రామ ॥ మానహిలిన

వెనక వెనుకుండు కొలదొం ॥ కొనిన చోట

తనివి సనకుండు వారికిద శ్ర ధ్యాననిరతి

142

సీ॥ శ్రీరామమూర్తి ద ॥ ర్శించిన రీతినే

ప్రభుకేరునాం కా ॥ పదలు దొలంగు

విశ్వనాయకుని సే ॥ పించి నట్టిమహా

శ్వను గన్నవారికై ॥ శ్వర్య మబ్బు

దేవేంద్రు కరుణ నుం ॥ దిన భంగి నీరాజు

బొగడువారికి మహా ॥ భోగమబ్బు

చంద్రుగన్నట్లు లీ ॥ సర్వజ్ఞ హాళిని

గన్నవారికి భాగ్య ॥ కళలుగల్గు

సీ॥ ననుచు ద్విదేశ రాజ స ॥ భాంతరముల

దీనమార్గం నుకవి సం ॥ తాన మను ది

నంబు బొగడంగ కీర్తి జ ॥ గంబు నించె

జనక భూజాని విజ్ఞాన ॥ సరణి నూని.

143

గీ॥ కారవేశ్వరుం డల్లుండు ॥ గాగఁ దగిన

భాగ్యమునకై హిమాచల ॥ పార్శ్వమునకు

జని మహేశ్వరుఁ గూర్చి నిశ్చల తపంబు

సలువ వలె నని ప్రయవధూ శ సహితుఁ డగుచు.

144

వ. ప్రధానీ జనయుక్త రాజ్యభారుండై యతంబు చని.

145

హిమనగ వర్ణన

మ, ఎలుగుల గొంతులుకొండముచ్చులునుకాశతేనుంగులుక లొట్టుబం
దులు చీరండలు నక్కపోతు లెనుబోతుల తేళ్లు జవ్వాది బి
ల్లులు తోడేళ్లును మన్నులు గణును లిశ్శుల్ దుప్పలు గొండగొ
ట్టెలు రేచుల్ పులులంది యొండొకటితో శరేపాడిజం పెట్టగ. 146

ఉ. భూరి హిమాంబు గొజ్జగల శ పూపాదసింహు నుండి ధారలై
భోరున జారి చంద్రమణి శ భూముల బ్రామి తదంబుసి క్తమై
యేరులుగట్టి చూడఁబడె శ నిందుముఖ కుచకుంభ వీధిపై
దారెడు తారహరముల శ తాళతళిరుచి గ్రేణి సేయుచు. 147

వ. పాలుమ నక్కులాచలంబు సుందర మందిరాంతర్యాసిని కిన్నెర
కింపురువ పిద్యాధర గరుడ గంధర్వ విలాసిని బృంద సంగీత గానా
నందిత సాక్షాత్కారముకుండ తనూలావద్యారస కిందళంబుల చం
దంబున నందంబైన మిళిందబృందంబులు నమ్మహాత్మునకు ఘన
తరువులు పట్టు పనువుచాయ పుట్టంబు లల్లాధంబుల కరణి పిల్ల
కరువలి నెగసిన యగణితవితానావృత గగనోష్ణిత వికాల
శాఖాగ్రశాఖాసంతానావలంబ వనంతు సమయ సంపత్సౌభాగ్యం
కురిత సుమనో మనోహర వరాగ పటలంబును, యువ యువతీ
మనోధృతి ధన సర్వస్వావహరణ నిపుణుడైన మదనునకు యద్భు
చ్ఛాలభ్య బాహికారంబులైన ప్రసూనంబులును, నిరంతర తపో
నుష్ఠాన పటిష్ఠ మునిశ్రేష్ఠ వన తరుచ్యుత ఫలరస ప్రవాహంబు
మహిరాంకుర ప్త రవి కాంతులపైఁ బడి పొంగి పొరలి చూత్కా
రంబు లిడుచు, గొంగు బూరుగుల పొడవు కొమ్మలం బెట్టిన తేట
గాంచి యెలుఁగు బయ్యనర్చిన గోటపొట్ల దారిజాతు తనవో

మనగూరి దిగు పరువడి పాటుటఁ జేరిచూచి సురనాథులు నిజ కల గానంబని సంతసింప, మఱియు మెక్కిక్కెడ జక్కనితీవియ లుయ్యలలగా బెగువరచి యూగు నాగకన్నియల ముడివీడిన కిప్పుకొప్పుల మేని యొప్పులంగొని ఘనాఘన శ్రమగొని రమణీయ కలాపంబులు విప్పియాడు కలాపిగా మదాలాపంబునకు జోడుపడి కూయు కోయిలల పలుకుల కలికి తొలినాటి దీరిని పోయలుకల మెందిన నుండరీజన స్వయంకృతాశ్లేష సౌఖ్యసంజనితానంద కాముక భేదర సందోహంబు గలిగి, బిల్వాశ్వత్థ, రసాల, సాల ఖిరూర, కోవిదార సింధువార, కందరాళ, చందన, భుజపత్ర, నారికేళ మధూక, పిఠంతాల, తాల, జంబీర, సారంగ, శిరీష, శింశుపాళోక, కడంబ, పున్నాగ, చంచక, హరిచందన, మందార, పారిజాత, సంతాన బహళంబును, మల్లె, చామంతి, సురపొన్న, గన్నేరు, పెన్నేరు గొజ్జంగులు మున్నగు పూపొదల తావి దిక్కులాసరింప సమస్త మృగ పక్షి కోలాహంబులును నై, మేరునగంబునుబోలె రత్నసాను విస్తారంబై, సత్యలోకంబునుబోలె మహర్షి సేవ్యమానంబై, పుత్ర కామేష్ఠియునుం బోలె కుమారోదయ కారణంబయి, శరత్కాలం బును బోలె శ్రవణవిస్తారంబై, సత్ర త్రత్ర తపోధన కృతాగ్ని హోత్రంజాలి ఘామసంభారంబై, రజిత మహారజిత ధాతునిధా నంబై, భువన జేగీయమానంబై యొప్పు నందొక్క నిర్మల ప్రదే శంబున నాశ్రమంబు గల్పించుకొని శారీర్యాని గూర్చి తపంబు సేయుచుండె నంత—

148

ఉ. నేలకం నిగికిక నడుమ శ నిండి ఘనాఘన మాలికల్ హరిత్ కూలము లాక్రమించి బహు శ ఘోమః భీమాయు క్షటిల్లతా జాలయతంబునై కుతల శ సాంద్రప తత్కరకాగణంబులై జేయి బవల్ల వాన లెడ శ లేక తరిం గుటిసెన్ భృశంబుగక.

గీ. ఇట్టి వర్షావసరమున శ నిమిజ్జు దుద్ది నాంతరసుండు నగుచు మ శ కో తపంబు

బూని సన్మార్గవృత్తిమై శ్రీ బొల్సె పొలపు
దులకు తనచాయ పొలతుక ♦ తోడఁ గూడి.

150

హేమంత వర్ణన

వ. తదనంతరంబ,

151

చ. జలముల నెల్లఁ గృంగ హిమ శ్రీ నైల సమావృతశీత వాతముల్
నలుదెసల నైలంగ నన శ్రీ లంబు జనంబుల కాంత భంగి మై
చెలు నలరంగ దిక్పటల శ్రీ సీమల సైమము బాటిలంగ వృ
ద్ధులు బలుబెంగ బృంగతరితో చలికాల మిలం జెలంగఁగఁ. 152

గీ. తొలి మలదవ్రామ్మ నెడలించి శ్రీ చలికి నులికి
కడలి చలిమిరి కడలి బశ్మడిని నార్వ
ములు బరచ దాని వలన న శ్రీ మోఘ గతిని
యహము లల్పంబు లయ్యె న శ్రీ య్యవసరమున.

153

వ. అట్టి హేమంత కాలాబున నయ్యనంతా కాంతుండు కంతాకాంత
జలాలతరంబున నత్యంత తపంబు నేయుచుండ.

154

గ్రీష్మర్తు వర్ణనము

గీ. కనలి బలుగాలితోఁగూడి ♦ వనములను హ
రింపు జనులకుఁ జూచుట ♦ కింపుఁగాక
భూతభీతిగ దావాగ్ని ♦ పోలి వెలిఁగి
భీష్మమై భూమిపాడచూపె ♦ గ్రీష్మముతువు.

155

వ. అట్టిసమయంబున

156

చ. బెడిదఁపు వెట్ట నీరువుర శ్రీ వింటికి మొగ్గులు త్రొక్కి త్రుళ్లుకా
ర్లడరంగ పత్రపత్రములు శ్రీ నైదనరంజన పక్షి భావ మే
ర్పడ నలహంసతో జతత శ్రీ వాపెడి తత్కిరణోగ్రవృత్తి దా
నుకువఁగ నేగు సాగము శ్రీ లోయన సారసముల్ సరస్సులఁ. 157

- ఉ. బిట్టగువెట్ట నీరిపుర / బెద్దతటాకములందు శేవుల
దొట్టువదైకతక నిలిచి / దొట్టురటించుక విప్పు తెక్కల
గట్టరదోప నేవుగ బ / కంబులు బోల్చెను కావిధోపతుల్
పట్టుగదాల్చి వారుగా జ / పంబులు జేసెడి విస్రులోయనక. 158
- మ. ఖరమృష్టిఘృట తిగ్గుభానులను దీ / తంభావి బీజామ
స్థిరత్తి దిట్ట కృషీవలుండ డఖల ధా / త్రిభాతమల్ బండ్ల నూ
ర్చరహిం గాలికీబట్టెనో యనగ బో / ల్చె భగ్నపర్యాస్త వ
త్రరజః కాండ మఖండచండ లమరు / చ్చాతుర్య తిర్యగ్గతిక. 159
- మ. కొనె నెవ్వేళ భజించు యభిజను లో / కుల్లెచ్చ నీలానుదూ
ప నితాంత ప్రియభూతినెండ విరహా / ప్రాప్తైకసంతప్తగా
దనుజేసె హరియంచు భూరమణి చి / త్తంబందు నిట్టూర్పులో
యన జేగాద్వల నుబ్బ నుబ్బతలెను / ద్యద్భికరంబై ధరక. 160
- మ. మును రాజొక్కడు వెన్నెనక గడనగం / బుం జేరి దత్సమ్యకా
ననమూర్ గాకొననింజబూని నిజతే / జప్రాపులం బంప న
య్యిర సంబంధులు దన్మహావిధుల నెం / దేద్దుముల్ గొంచు బో
ల్చిన లీలందగరేల చావళిఖ ల / ద్రిక్షేణి నుద్దీప్తమై. 161
- వ. ఇట్లు గ్దండంబైన యెండకాలంబున నయ్యిలా మండలాఖండలుం
డఖండ నిష్ఠాగరిష్ఠత్వంబు హృదయ పుండరీకంబున మెండుకొన
నల్గడల చండాగ్నుల నిండుకొని, మార్తాంధ్ర లోకనంబు సేయుచు
యస్తోకతపంబు జేయుచున్న యవసరంబున— 162

జనకునకు శంభుడు ప్రత్యక్ష మగుట

- సీ. ఫణిఫణాయత లప / ద్ధృణిమయిత భూష
ణాళితో నరభక్త / పాళితోడ
నవనతస్మేరధా / మాంచితానన వామ
భామతో సంభృత / ప్రేమతోడ
నురు నునల్ల విచిత్ర / తరళుభానంత చే
లమ్ముతో మాని / జాలమ్ముతోడ

లోకపాలన ఘృణా ♦ లోకాక్షి చాకచ
కృములతో మధురవా ♦ కృములతోడ

గీ. సతుల శోభావిధూతి రా ♦ మః కృతీంద్ర
ఈ వధూ కచభూషణ ♦ కృత దళాస్య
గర్వ భేదాతిశయ పదా ♦ గ్రమహిమాప్తి
నలరు పరమేశ్వరుండు ప్ర ♦ ల్యక్ష మయ్యె.

163

గీ. ఇల్లు సాక్షాత్కరించి దా ♦ నెలమి నంది
వాహనారూఢుడైన య ♦ వ్యామదేవు
గాంచి యానంద పూర ము ♦ త్కటము గాగ
వృద్ధయ కాసారమున బొంగ ♦ ముద మొసంగ.

164

గీ. తపము చాలించి లేచి భూ ♦ ధవుండు తనను
తరుణితో గూడ సాష్టాంగ ♦ దండ మొటింగి
లేచి కరపాళి తలను గీ ♦ లించి పల్కె
త్రిభువనాధారు నా దేవ ♦ దేవు నభవు.

166

శివరామాత్మక కల్పిత చల్పవల్లి సీసము

సీ. దీనమందార వ ♦ ర్జిత భూతవారగా
గానుమోదాత్మ గం ♦ గామలాత్మ
దాక్షాయశ సం ♦ స్తన నిజశేఖర
క్షాధివధ్వంస రా ♦ జావతంస
సాకల్య పుణ్య శా ♦ శ్వతకీర్తిగణ్య లో
కేశ్వర స్తోత్ర లో ♦ కైక పాత్ర
కోట్యర్కతేజ స ♦ ద్గుణవందితాజనా
త్యాది సంతోష నా ♦ గాదిపోష

గీ. భావనోద్ధీప నిర్భర ♦ భవ్యరూప
భావనాశీత చిత్పర ♦ భక్తజాత
సర్వ దుర్మార్గభంజన ♦ సాధుస్థ
గర్వ యుక్తిశంకర ♦ కంబువీక్ష.

166

వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

167

నీ. హరి ముఖ్య పాలితో ♦ త్రరదిశా వాసాయ
వాసవాద్యమరాళి ♦ వందితాయ
కైలాస భూధర ♦ కంధర గేహాయ
వర్ణిత వృషభేంద్ర ♦ వాహనాయ
స్వర ధిపద్విచ్ఛి జే ♦ శాంతాయ దాంతాయ
శేసాహిరాజ వి ♦ భూషణాయ
దాద్యోదోష వి ♦ స్తార విదూరాయ
సమృద్ధయారస ♦ సాగరాయ

గీ. పరమభక్త మనోంబుజ ♦ భాస్కరాంబు
దీపితామల భూతి వి ♦ లేపనాయ
శ్రీమనోనాయకార్చితాం ♦ ధ్రిద్వయాయ
మహదభినుతాయ భవతే న ♦ మశ్శివాయ.

168

నీ. ఫాలగోచన భక్త ♦ పాలక నారద
గానలోల కృపాని ♦ తే నమోస్తు
సకల లోకైక ర ♦ క్షక పార్వతీనాథ
శ్రీనాయకార్చిత ♦ తే నమోస్తు
చంద్రావతంసదే ♦ వేంద్రముఖామరా
ధీశ్వర భూతేశ ♦ తే నమోస్తు
కైలాసవాస శం ♦ కర పుంగవ తురంగ
దీనావనాధ్యక్ష ♦ తే నమోస్తు

గీ. అనుచుఁ బ్రణమింతు నీదు పా ♦ దాంబుజముల
కసుర వరభంగ మానిహృ ♦ దాబ్ధ భృంగ
మథిత మాతంగ లింగ వా ♦ రిధి నిమంగ
మేరు చాపశుభాంగ భూ ♦ మీశతాంగ.

169

నీ. దండంబు కోటి మా ♦ ద్దండ సన్నిభలేజ
దండంబు దీనమం ♦ దారభూజ

దండంబు ఘన శర ♦ త్పుంగవీక శుభాంగ
 దండంబు ధృతకరాం ♦ తర కురంగ
 దండంబు ఘోరవే ♦ దండ దానవ భేద
 దండంబు గాన వి ♦ ద్యా వినోద
 దండంబు పార్వతీ ♦ దానమ్రాణ్యన లోల
 దండంబు వాయుప ♦ ద్యామకూల

గీ. దండ మనలాక్ష రూక్ష కం ♦ దిర్బశిక్ష
 దండ మా భూషితశేష ♦ దళితదోష
 దండ మగధామసోమ భృ ♦ స్త్రైస్తవ
 దండ మకలంక శంకరో ♦ త్రైమ వృషాంక. 170

వ. అని బహుప్రకారంబుల నభివందనంబు లాచరించి మఱియు
 నిట్లనియెను. 171

సీ. శ్రీమద్గుణాధార ♦ శ్రితజనమందార
 అహిరాజ కేయూర ♦ యథువిదూర
 ఖండచంద్రకిరీట ♦ గంగాజటాజూట
 వీరఘోరనిశాట ♦ నృపభఘోట
 శరద్రభనిభకాయ ♦ సురరక్షణోపాయ
 యగజానహయ మ ♦ హర్షి గేయ
 కరభృత్కపాలలో ♦ కృష్ణ వరశీల
 కరుణాలవాల భ ♦ కృజనపాల

గీ. మాధవనుతాంగ దోషత ♦ మః పతంగ
 యమమడవిభృగ మాని హృ ♦ దాజ్ఞభృంగ
 మధితమాతంగ లింగవా ♦ రిధి నిమంగ
 మేరుచాపశుభాంగ భూ ♦ మీశతాంగ. 172

సీ. విశ్వంభరంబు స ♦ ప్తాశ్వచంద్రులు న
 భంబును కనకాచ ♦ లంబుశేష
 పన్నగేంద్రుండును ♦ పద్మాసనుడు వార్ని
 ధానంబు నిందిరా ♦ ధన్వంతు శృతులు

స్యందనంబును రథ ధి చక్రంబు లాతవ
త్రంబును బా ధి ణాసనంబు మార్వి
సారథి శరధియు ధి సాయకంబును తురం
గంబులుగాక వి ధి క్రమము మిగిలి

గీ. త్రిపురములుగెల్చి కృపజగ ధి త్రికముఁగాచి
నట్టి వీరావతారుని ధి న్నభినుతించి
కేలుమోడ్చెద సకలది ధి గాల చేల
పాలితామరజాల కృ ధి పాలవాల.

173

నీ. గతజన్మ సంప్రాప్త ధి కలుష సంఘంబులు
నేటితోజనె మాకు ధి నీలకంఠ
పరమశోభన పరం ధి పర సమగ్రంబుగ
నేటికబ్బెను మాకు ధి నిగమవాహ
అనువమైశ్వర్య మ ధి హవిభవప్రాణి
నేటికి సమకూరె ధి విష్ణుశంక
ఘన సదానంద యో ధి గజ్జాన సంపత్తి
నేటికి చేకూరె ధి నిటల నయన

గీ. ఆద్యమై నిత్యమై జగ ధి దాంతరాత్మ
మై యగోచరమై యజ ధి మైన నీదు
పాదదర్శనమాట నొ ధి పరమపురుష
భూషిత భుజంగ శారదాం ధి బుద నిభాంగ.

174

క. పరికించిన నెపుడు నుధా
కరుణును భాస్కరుడు ధి యజ్ఞగగనంబులు నె
క్కరువలి కరువలి నెచ్చెలి
ధరణియు యన నీవె కావె ధి ధర్మవిదారీ.

175

నీ. పరమాత్మ పరమేశ ధి పరమపావనరూప
దీనసంరక్షక ధి దేవపంధ్య

సర్వలోకాధీశ ♦ శైలజా హృదయేశ
 కంచే కళంక రం ♦ గ ద్వృషాంక
 కైలాస గిరివాస ♦ కమనీయ దరహాస
 చంద్రఖండ కలాప ♦ శైలచాప
 శరధిపారావార ♦ యురగేంద్ర కేయూర
 సజ్జనావళిలోల ♦ చర్మచేల

గీ. భూతనాథ మహాదేవ ♦ పుణ్య చరిత
 ధారుణీధర భక్తిమం శ దారభూజ
 కమలలోచన వినుతి శం శ కర మహేశ
 నిను వినుతీసేయ నెవ్వడు శ నేర్చు నీశ.

176

సీ. కాలంబు యజ్ఞంబు శ కర్మంబు ఫలమును
 మోక్షంబు సురలును శ మునులు నీవ
 నీవ స్త్రీ పురుషులు శ నీవ చరాచరం
 బులును దిక్కులు జగం శ బులును నీవ
 ఖగములు తార లోం శ శాంబు సత్వి ర
 జ స్త్వమో ముఖము యు శ మృత్స్వరూప
 ములు నీవఖల బీజ శ ములునై త్రిమూర్తులై
 సృష్టి స్థితి లయంబు శ సేతువీవ

గీ. నిరుప సర్వణ నిర్మల శ నిత్యశుద్ధ
 బుద్ధమైన పరంజ్యోతి శ భూతిమై మ
 హిమను కేనలమును వెల్గు శ దీపు యట్టి
 నీవ సర్వంబుఁ దలపోయ శ నిగమవంద్య.

177

గీ. ఇట్టి నిన్నుఁ బ్రతీక్షించి శ యేత్వదీయ
 దివ్యతేజో మహిమను ను ♦ తించనేర
 గావునఁ బ్రసన్నమూర్తివి శ గమ్ము వేగ
 బహుశుభోపేత యాశ్రిత శ పాఠిజాత.

178

చ. అనికొని యాడుచు న్మొసల శ హస్తయుగంబిడి సమ్మదాశ్రువుల్
కనుగవ జారఁగా నెదుట శ గాఢతరంబగు జక్తి నున్న య
జ్జనకునిఁ జూచి యిట్లనియె శ చారుసుధామధురోక్తులన్ జగ
జనమఁ డపంగరంగ దధి శ సమ్మగపార గృపారసంబునన్. 179

జనకునకు శివుఁడు ప్రశ్నక్షమై వరము లిచ్చుట

ఉ. ఓయి ! నరేంద్రచంద్ర ! భువ శ నొన్నత తావకభక్తి సాత్వికా
మేయనయాదికంబునకు శ మెచ్చితి నిచ్చెద నిచ్చతోడ నె
తే యఖలేప్పిత్థాము ల శ నేకమొసంగఁగ వేడుకయ్యె మా
కీయెడ నీకటంచు పర శ మేశ్వరుఁ డానతి నియ్య నాపుఁడున్. 180

వ. సవినయ భక్త్యాకందంబు హృదయంబు నందుఁ గండభింప నానంద
బిందు సందోహంబు కందామరలం దిగఁజార ముకుళితకరార
విందుండై జనకుం డిట్లనియె— 181

ఉ. ఓ మః - తానుభావ ! భవ శ దుజ్వల సత్కరుణాకటాక్షవీ
క్షోమధురామలామృత ర శ సం బిసుమంతయు సోకినంత ను
త్రామసమాన నై భవప శ దంబును బొందితి నింక నెక్కటే
నామది బాయకున్నది వి శ నంగ నెనర్చెద నాలకింపవే. 182

గీ. పరమ కల్యాణ సహిత సం శ పత్కళా ని
ధానమై తగునట్టి సం శ తానమును భ
వల్పదాంబుజయుగళ సే శ వాపరత్వ
మనిశ మిమ్మన నప్పుడ శ య్యధిపునకును. 183

చ. నరవర మత్స్రీదేవిత మ శ నర్ఘ్యము నైకొని దీని నీవు నీ
పురి కరుదెంచి సుస్థిరత శ భూపరిపాలన సేయుచున్న యం
చరుడుగ నుండు బొమ్మనుచు † నప్పరమేశ్వరుఁ డానతిచ్చె య
చ్చెరువుగ విచ్చు మొగ్గయిన శ చిత్తముతోడ భరాధినాథుఁడున్.

చ. తన ఖతితోడ గూడి విబు శ ధ ప్రకరంబులు మేలు మేలన్
మనమున నమ్మహేశు మహి శ మంబులు మాటికి దూటికెన్నుచున్

ఘనత దలిర్పఁగా నఫల శ కాముడునై జనుడెంచె నాతఁడున్.

దన నిజరాజధానికి ము శ దంబున పాండవరాజ నందనా. 185

ప॥ తదనంతర కథావిధానం బెట్లని యడుగుటయు.

— ఆశ్వాసాంతము. —

మ॥ తపనీయాచల ధీరసమగగుణా ♦ ధారాసుధారాశి శో
భిపరాధ్యాయతక్కివార యహితా ♦ భీలావలేపాధికా
భ్యపహృద్దోర్మగ సారసారసదళా ♦ తుంఘ్రిద్వయీ పంక్తజై
కపదానంద రసప్రపూర్ణ హృదయా ♦ కందాళగోత్రోద్భవా.

కం. సుకవివర నికర శుకకుల

సకలేష్ట ఫలప్రధాన శతమఖసాలా

వికట పరిపంధిభటలో

క కవి ఘటనసార ఘోర శరకరవాలా.

188

మాలినీవృత్తము.

నిరుపమిత విలాసా శ నిత్యలక్ష్మీ నివాసా

సరస సుకవిగేయా శ సాధువిద్వద్విధేయా

విరచిత శుభయాధా శ విష్ణుసేవానుమేధా

పరమగుణసమేతా శ సాపరాయానుజాతా.

189

గద్యము.

ఇది శ్రీ శివరామేశానుగ్రహసాత్ర భారద్వాజసగోత్ర

పవిత్ర కాళీ కూరి సూరకవిపుత్ర, కించిదాంధ్ర

కవితావిధేయ గౌరీకాంత నామధేయ

ప్రణీతమయిన ధర్మనందనవిలాసం

బను ప్రబంధంబు నందు

ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ శివరామేశ్వరార్పణమస్తు.

ధర్మనందన విలాసము

ద్వితీయాశ్వాసము

క. శ్రీ కామరాయకుల ర

త్నాకర భవరాజ పావ ధానుజ పుణ్య

స్థానక ఘనదాన ధారా

ద్రీకృత దిగ్గజనికాయ ధ్రీ గురురాయా.

1

వ. అవధరింపుము జనమేజయనకు నైశంపాయనం డిట్లనియె.

2

ఆ. అట్లు సఫలకాముఁ డై జనకాపనీ

జాని తనదు రాజ ధానిఁ జేరి

నకల జనులుఁ గొలువ సామ్రాజ్యవంతుఁడై

సుఖము బడయుచుండె సఖయతోడ.

3

న. తదనంతరంబ—

క. ఆరాజేంద్రుని యువతి మ

నొరమకున్ నెల మనలె వి సూతనమై క్రొ

క్కాటు మెఱుంగు లోనై వెలుఁ

గారెడి కాదంబినీ మన హృదయము దోవక.

5

నీ. ఒడలు నీర్పటి నె న్నడలల సటమించె

నడుము బయల్పడె న్ తొడవు లిరికె

వళులు హరించె కో న్ కైలు మించె చన్ను ము

క్కులు నలువయ్యె చె న్ క్కులు వెలసెను

చిట్టముల్ దొట్టెను న్ రెట్టించె దెల్పు క

న్నుల నొకే లింతలు న్ బలువుకొనియె

కును కెక్కుడయ్యెను శ దినమన్ను రుచియయ్యె
దినమన్న మనుకార్య శ మనుసరించె,

గీ. సఖులు ముచ్చటవినఁ జెప్ప శ పైవడయ్యె
నూరువులు మిక్కిలయ్యె నొ శ రూరసాగె
నాఁడునాఁటికి కొంతకొం శ త గననయ్యె
గర్భ చిహ్నము లా సుధా శ కరముఖిని

౭

గీ. నెల లొకటిరెండు దప్పిన శ దెలిసి ఘన త
పో ధనులఁ చేతఁ జేయించె శ పుంసవనము
రాజచంద్రుండు తన మనొ శ రమయనంగ
దగు మనొరమ కధిక మో శ దంబుతోడ.

2

క. శ్రీమంతుడైన భూ భృ
త్వామి యెనిమిదననెల బ్ర శ సన్నద్విజవా
శామాన్యముతో గర్భ
క్షేమంబునకై రచించె శ సీమంతంబున్.

5

క. నవమాసము లిట్లత్సు
త్సవముగఁ గడతేర ప్రసవ ♦ సమయం బైనన్.
వివరింపదు జవరాలపు
నపు నంచున్ వృద్ధ మహిళ ♦ లరుదెంచి తగన్.

9

సీ. పాలన్న మిడి పైడి ♦ పల్లెంబుతోఁ దెచ్చి
కొను కొను మని యొక్క ♦ కొమ్మ యొసఁగె
తిన శక్యమా నేనుఁ ♦ దినిపించెద నటంచు
గొబ్బున నెక లత ♦ కూనఁ గనియె
గడియసే పోరిచి ♦ కబళంబుఁ దినఁబెట్టె
వద్దనఁగా నెక్క ♦ ముద్దుగుమ్మ
ఝడియకు మమ్మ శ్రీ ♦ జన్మమే కష్ట సం
బారంబనియె నెక ♦ కీరవాణి

గీ. ఇరు గడలఁ జూచు కలకంఠ ♦ తెల్ల దొడ్డ
గండమిది తప్పు టధిక భా ♦ గ్యం బటంచు
బలికి యిలవేల్పులకు వేలు ♦ పులకు మీదుఁ
గట్టఁజేసిరి భూధరా ♦ గ్రణికిఁ దెలిపి. 10

క. కొందఱు ప్రియాభులటఁ జని
కొందల పడు భూధరేంద్రు ♦ గూరిచి పలుకన్
మందుల సుఖప్రసవమును
బొందించ మెసంగ రాగ ♦ మునఁ బిలిపింపన్. 11

గీ. విప్రనరు లేగుడెంచి భూ ♦ భృద్వరేణ్యు
జనువు గొనుచు నారణ్య ని ♦ స్వన మొనర్ప
బడసె సౌఖ్యప్రసూతి య ♦ పృడఁతి మిన్న
యమల లరమైన శుభలగ్న ♦ సమయమునను. 12

జనకునికి కళావతి పుట్టుట

శా. ఆ రాజేంద్రునకున్ మమోరమకుఁ గ ♦ న్యారత్నమున్ గల్గె శృం
గారాకాఠిణి సత్కళాభరణి రం ♦ గచ్చంచలావల్లి బం
గారంపుంజిగ్రిమోడు నూన్నిశశరే ♦ ఖాలక్ష్మి శీతాద్రికిన్
గారీ దేవత పద్మిని వరునకున్ ♦ గాళింది చందంబునన్. 13

ఉ. ఆ రుచిరాంగి బుట్టు సమ ♦ యంబున దివ్యవధూటులాడి రం
భోరుహబాంధవాది ఖగ ♦ ముల్ విలసిల్లె వెలంగె దేవతా
భేరులు మ్రోసె వార్నిధులు ♦ పెంపుఁ గనన్ జరుగాలి వీచె మం
చారలతాంతవృష్టి వసు ♦ ధార రమందిరి భూమిపైఁ దగఁ. 14

క. అనలుఁడుఁ బ్రదక్షిణార్చులఁ
దనరెగల జంతుకోటి శ తతసంధ్రమ సం
జనకస్వము లొనర్చెను
మునులు నుతించిరి ప్రమోద శ ముగడలు కొనఁ. 15

ఉ. అంతట నమృహీధర మ శ లాగఁగి సంతస మంది పార్వతీ
శాంత కృపారసంబునను శ గల్గిన సంతతి కుత్సవంబుగా

ప్రాంత సమాగ తద్విజకు శ్ర లాళికి నిష్ఠఫలోపలభి న
త్యంత ముదంబు నించి సమ శ్ర యంబునఁ జేసెను జాతకర్మముల్.

శా. జాతాశౌచ దినంబులెల్లఁ జనినన్ శ్ర సర్వంసహ భృథ్వరే
ణ్యాతి ప్రీతిగుఱించి సంచరితపు శ్ర ణ్యాహంబు మీరెన్ ద్విజ
వ్రాతోద్దీప కలస్వనౌప భరిత శ్ర బ్రహ్మాండ 1 పూర్ణేయశో
ర్వేతాదృష్టున శోభనావహమ ఖం శ్ర బేకాదశాహంబునన్. 17

క. దానిఁ గళావతియని యభి
ధానంబున రాజసన్నిధానస్థులు చం
ద్రానూన కళావంతుని
దైన మహాభిఖ్య యతని శ్ర శాత్కాముగాన్. 18

వ. అంత. 19

గీ. వేడుకలతోడ వాడల 1 వాడలఁగల
చేడియలుగూడి 1 మేల్పైడి మేడలోన
జలుకువని తొట్లలోపల 1 జేర్చి జోల
బాడి రాలింప నిరుగేలఁ 1 బట్టిపట్టి. 20

క. నెలతుకలుఁ గూడుకొని చి
న్నెల వెన్నెల రేలు పాలు 1 నే తులతోగి
న్నెలఁ బువ్వలుఁ దినిపింతురు
నెలఁబాలునిఁ జూపి రాచ 1 నెలకూనకొగిన్ 21

చ. కలికులతోడ నేస్తములు 1 గట్టిన గుఱ్ఱన గూళ్లువండి విం
దులకును బిల్చుడేగెలకు 1 దోహదముల్ సవరించి పల్కు జి
ల్కలకు విపంచిమీటి కుల 1 గానము నేరుపు వియ్యమండఁగా
దలఁచును బొమ్మపెండి లిలు 1 దప్పక నేయుచు నాఁడు నాఁటికిన్.

కళావతీ వర్ణన

వ. ఇవిధమున దినదినప్రవర్థమానినియైన మానినీమణికి సభినవ
యావనారంభం బైన— 23

సీ. అమృతహారామోత్త ధ మమ్మున కథరస .

తక్కుర తరల కిసలయ ధ స్ఫురణగుంచె
రద నఖ కుండ కో ధ రకములు దనరె నా

భియును నా పొన్న సం ధ పెగలు విరిసె
కరములన్ గ్రొవ్విరి ధ సరములుఁ దూగాడ

కమ్మన మెయిదీగ ధ జిమ్మసాగె
భుజములు శోభావి ధ భూతి వుప్పొడి గప్పె
పలుకులం దేనియ ధ లొలుకుచుండె

గీ. కుచ లకుచములు మడమల ధ రుచిరవట ఫ
లములు పండెను నెఱులను ధ భ్రమరకములు
గుంపుకొనె కంతరవ పిక ధ ఘోషమెసంగ
జవ్వనంబున బాంగు నా ధ సమయ మందు.

24

సీ. నలినాక్షి వేణి ఘ 2 సక్రేణి నదనంబు

చంద్రబింబప్ర భా 2 నదనము శృతు
లభినవాకృతులు జా 2 పాధరం బధరంబు

కరములు కమ్మ క్రొ 2 వ్విరి సరములు
కుచములు ఫలితల 2 కుచములు నూగారు

నల్లచీమలభా ర 2 సంతము నడు
మిల కటి స్తలము మ 2 దేభకరము లూరు
వులు మకరములు జం 2 ఘలు మడమలు

గీ. వటఫలంబు లుఘలు లును 2 ప్రదములు నఖ
రములు తారక లనగ గం 2 ధము కపురము
గమనము మరాళ గమనంబు ధ కాంతిహైమ
మంగము శిరీష పే కలం 2 బార సతికి.

25

చ. పొలతుక కొప్పుతోనవతుఁ 2 బోలఁగజాలక రావలవా మహా
బిలమున వాఁకి కాబ్దమతి 2 భీతి దిగంతములందు బర్వి కొం

డల వనవాటి తుమ్మెడల ? గాంచు నదీనద పుష్కరాంతర
స్థలములఁజేరె చీకటుల ? సాయనబోలును నిల్చియుండినఁ. 26

గీ. సరససౌందర్య లా వణ్య శ సరసి సుదృఢ
వంబయిన పద్మ మన వద శ నంబు మీరె
నమరు లేదరగల పోల్కి శ బొమలు బేడి
సలవిధంబున దనరె గ శ న్నులు సతికిని. 27

గీ. కర్మకుష్మంధికలన వాం శ కప్రభావి
భూతి దనరానిను శ్రీ వి శ భూతి మించె
మగువ చెక్కులు నెఱవలందు శ మండల ము శ్రీ
ఖండములు జేసుకొన్నట్లు శ గాఁదనరె. 28

గీ. రమణిలోచన ఖంజ రీ శ టముల దీము
వీలుగను యువశీ మనో శ మృగచయంబు
నీక్షణాస్త్రములం గ్రుమ్మ శ నిరుగరముల
నెత్తు మరువింటి కొమలంబు శ జేక్షబామలు. 29

క. చిరుదరగల చందంబున
మరుని పతాకల విధమున శ మంజుల లతికా
స్ఫుటము గురువిందా ధర
కిరవైందు శ భూయుగంబు శ నెంచగ నధిపా. 29

సీ. కోరికఁ జాయుచ శ కోరకంబులకును
విరిజూపు వెన్నెల శ విందువెట్టె
దళమెత్తుకొని వచ్చు శ విలసితకైరవం
బుల నీటిలోవల శ మునుంగఁ జేసె
తెక్కలకోవుల శ నిక్కు కాటుకపిట్ట
లను వననాటుల శ మ నెనరె
దినదినాభ్యుదయంబు శ గని నూలులే మొనల్
గదియించు తమ్ముల శ నదుల నదిమె,

గీ. కాకయుండిన సమమెన్న శ గా తరంబె
చేరలను గొల్వఁదగి కడ శ చేవులంటి
నల్పు జెవుల కడలలో శ దెల్పుఁ గల్గి
చెన్నుఁగల వన్నెలాడి వా శ ల్గన్నులకును

30

చ. మిలమిలలాడు తుమ్మెదగ శ మింగికురించి ప్రసూనధన్విక్రొం
జిలుకలకున్ మొనల్ గొలిపి శ చిన్నియొయారపు లేడికందులన్
పులఁగొనఁ జేసె నిండయిన శ పున్నమవెన్నెల చెన్నుదన్నియ
న్నులగమి మిన్నచూపుల మ శ నూహరవృత్తిఁజరించు నేర్పునన్.

చ. వనతరు జాతమందు వెలి శ వడ్డది గంధ ఫలిఁగ్రుమంబు క్రొ
న్నన మరునారిచే మును గ శ నంబడ దుశ్శకునంబటన్న ని
దనుఁగొనె నువ్వులార్చి సవ శ తండ మదెంతని రోటకీలు వే
సి న గతి నా సభాసీలు వ శకీకృత పట్టద శోభనాకృతిన్

31

గీ. చానకంతరవంబుతో శ పవతురామి
విక ని కాాయంబు పరభృతా శ భి ద వహించి
జేసి మధుసేవకాకలి శ చెలువుఁజూపె
గాక పదసంగతినిఁ బొంద య గాబవేమి.

32

గీ. పలుకుఁ బలుకును లేనియ య జిలుకు చిలుక
బోధలను పెంచి పదపద్య య ములను నేర్పు
నేర్పుకొనునంచు దాచిన య నెలవెరింగి
యాణు లందిచ్చిన విపంచి య మేళమించి.

33

గీ. పలువరుస దాడిబీజమ య పద్మరాగ
శకలముల మొదటనేగెల్చి శ సవతువచ్చు
ముత్తైముల మల్లెమొగ్గలశోభ తడంచి
తుదనుమగరాలమూలల య నెదుగఁజేసి,

34

క. చిరునగవు లేతవెన్నెల
నరమురిగాఁ జేయు కపుర య మాటల మీదన్

విరజల్లినట్లుఁ దోచును

వరవర్ణినిఁ బొగడఁదరమె ధ వసుధాధీశా.

35

సీ. స్మిత సుధాబిందు న ధ మృతమాటచేత న

య్యమృతంపు ఘటికయం ధ చనఁగపచ్చు

నతులారుణామూల్య ధ గతి రంజిలుటఁజేసి

వద్మరాగంబని ధ పలుకవచ్చు

మహిత మార్వతగుణో ధ ద్వహసమై యుండుట

చిగురుటాకనుచు న ధ చింపవచ్చు

తాంబూల రసకోష్ఠ ధ తాశుష్కమగుటచే

విద్రుమంబనుచు భా ధ వించవచ్చు

గీ. కఠినతాశాణ కర్షణ ధ కార భేద

ఖండనల నెందకున్న ధ నఖండమహిమ

దనరిఘన మాధురీ దురం ధ ధరత నమరు

నళిన పత్రాయతాక్షి దం ధ తచ్చదంబు.

36

క. కమనీయ తాళబీజ

క్రమమున గొమ్మ చుబుకమ్ము ధ కంతమశంఖ

క్రము కము లెదరిన దరమిడి

నమలబరచె నా కులపడి ధ నరకులనాథా.

37

క. విధివరమున తమిలోఁగొని

యధరారుణ బింబమనకు ధ నధరగతి సదా

వృథగాత్మ నిలుచు కవికవ

విధమున కుచయుగము దనరు ధ విమలాననకుఁ.

38

సీ. తామర మొగ్గల ధ తో మొనల్ పచరించి

పువ్వుబంతులఁజూచి ధ నవ్వినవ్వి

మారెడుబళ్ళ ర ధ మ్యంబెల్ల విదళించి

గజనిమ్మపళ్ల పొం ధ కము వహించి

తాళఫలైక వృ ధ తత యెంతయనిరోసి
 కిన్నెరకాయల / చెన్నడంచి
 మొలక బంగారు కుం ధ డలకు వన్నెలు దిద్ది
 కుంభి కుంభస్థిత ౧ గుంటువరచి

38

గీ. తైలిశృంగకతితను ధ గేలిజేసి
 వలుదలయి వట్టువలపైన ధ నలుపుగలిగి
 యెదను నిండారి యెడమీక ధ యించుకేసి
 గుబ్బెతలమిన్న సిబ్బెంపు ధ గుబ్బలమరు.

39

క. క్రొన్ననతో మాలికలను
 తిన్నన పూలతల తూళ్ల ధ దెగ డిన భంగి
 కన్నియకు బాహు లమరును
 వెన్నరిటాకువలెదోచు / వీక్షింపంగ

40

ఆ. పొక్కిలనెడి పొన్న ధ పువ్వులోపలనుండి
 తను లతాస్తన ప్ర ధ ధాన సూన
 గుబ్బములకుజేరు ధ కొనులేటి పిల్లల
 చాలనంగ నాటు ధ బాలకలరు.

41

గీ. పరసులనుమంజి పున్నాగ ధ సముదయమును
 పణతి పొక్కిలి భ్రమపాలు ధ బరుపపున్నె
 కుంభిపై నెక్కి ద్వీపముల్ / గొని యరుల జ
 యింపరే రట్టి సంపత్తి ధ మృద్ధితరిని.

42

గీ. కొదమతుమ్మెద చాల్ మృగ ధ మదము శక్ర
 నీలములు నల్లచీమల ధ చాలు ఫణిము
 దనరు నుపమానముగ వాని ధ కధికమాట
 నాటనిడి పేరుగల్గిరో ధ మావళికిని.

43

క. కడుపు వటదళము నెన్నుకొ
 నడుము విలాసంబహీయ ధ సంతము పొగడక

జడలుగలుగు వనవాసికి

పిడికిట గొనుటకును గాను ♦ పింపక యనికొన్.

44

గీ. కరభకంబులు గరతల శ్ర గతిములయ్యె
నరటికంబంబు లెదురేగి శ్ర పారలఁజొచ్చె
కరికరము లొంగి కంపింప శ్ర గాఁదొడం
చేడ నిద్దంపుఁ దొడలతో శ్ర నీడుగాక.

45

గీ. తరుణి జంఘాభ్యుదయము చి శ్ర త్రింబుగా
కాహళిలు మొఱయఁగ పొరత్ శ్ర గ్నిమహామ
కరములను బట్టి వరకాలి శ్ర గర్భజయము
గాంచె మొవలూడ్చి ఘనశరౌ శ్ర ఘముల ముంచె.

46

అ. ధనదు ప్రోలి కొకటి ♦ ధరక్రింది కొక్కటి
బారినిల్చె గచ్చ ♦ పమ్మలట్లు
గాకయున్నతులయె ♦ కాంత మీగార్చు
మట్టిపండు లీడె ♦ మడమలకును.

47

క. తోరంపు ముత్తియములకుఁ
దారకలకు చవులొసంగు ♦ తరుణి పఖంబు
నీరజ రుషధరరేఖా
కారకరాంగుళులు పెసర ♦ గాయలు పొగడన్.

48

చ. పసిడి శలాక వుష్పలత ♦ భాసుర చంచల చంచలాక్షి మె
ని సొగసు మార్దవంబు బుర ♦ గించు శిరీషమమంబుతోడ సా
రస నవ పాటలంబులను ♦ రాజిత చందన చంపకంబులన్
గనరు వధూశరీర భవ ♦ గంధము సద్గంధసార సంపదన్.

49

గీ. కరిణికిని మందయానమ్ ♦ కరణిగల్లు
వడిబడుటఁగాక హరి మధ్య ♦ నడకగన్న
హంసమెటు తుల పాదాంగ ♦ దాభిధాన
మొంది యడుగుల పెంబడ ♦ కుండనేని

50

సీ. గోళ్లుముత్రియములం ♦ స్ములు కమలములు జం
 ఘలు దాన వూరువుల్ ♦ కరభగములు
 వెన్నరటాకు నా ♦ భి సరోవరంచాను
 దర్శికరంబు ము ♦ తరులు తిరగ
 లరిచేయి కడుపు పె ♦ సరి బండు ప్రేళ్ల వా
 స్తములు తామరతూట్ల ♦ స్తనములమరు
 బంతులు కంఠ మ ♦ జ్జము మోవి చికురాకు
 చెక్కుటద్దంబులు ♦ ముక్కు గంధ

గీ. ఫలి పలుకు చిలుక కన్నులు ♦ త్వలము వీక్ష
 చంచల కనుజూమలు విష్ణు ♦ శ్రవణములన
 వాక్యతులు మోము ముగూర బిం ♦ బాంచితంబు
 కొప్పు బర్హంబు మైదీగ ♦ కోమలిని

51

ః. ఆమకు రాస్య యా వెలదిరీ యా తరు ముగీ యా మిటారి యా
 భామిని యా సుధామధుర ♦ భాషిణి యాకలహంస యానయా
 తామరసాక్షి యా పుసుమి ♦ తనతతి ప్రతిమానగాత్రియా
 కోమలి బొల్చెనిల్చు మెఱుఁ గోయన నిండిన బవ్వనంబునన్. 52

౪. అంత -

53

-♦ నారదుడు జనకుని యాస్థానంబునకు వచ్చుట.♦ -

. మిన్నేటినిండ నిం ♦ పిర సుధారిసతుల్య
 జలముతో మణికమం ♦ డలముతోడ
 స్వరయుక్తముగ రచి ♦ శ్వరుని గానము సేయు
 వీణతోఁ దగు వామ ♦ పాణితోడ
 శ్చేతోచ్ఛ్రవుండ్ర లాం ♦ భిరములై తగు నంగ
 కములతో బాసవా ♦ ల్గములతోడ
 సుదయారుణప్రభా ♦ స్పద జటామకుట ధీ
 ధితులతో కావిధో ♦ వతులతోడ

గీ. దక్షిణకర్ణమగు త్రిదం ♦ డంబుతోడ
 నధిక సాత్వికరుచి విగ్ర ♦ హంబుతోడ
 సరణి వినమతులగు వియ ♦ చ్చరులతోడ
 జాళువా తమ్మివూసల ♦ సరులతోడ. 54

ఉ. తామరసాపుండ్ర వసు ♦ ధాన్తికాగతుడయ్యె నంచు వి
 భ్రామిలచిత్తులై జనులు ♦ బల్మరు మెచ్చుచు జూచుచుండ దే
 హామలదీ పితోడ కల ♦ హాశనుఁ జుద్ధమునుంచి వచ్చె ను
 త్రామగృహభిశోభి మిధి ♦ లాధరిణీధవధామ సీమకున్. 55

వ. ఇట్లు వచ్చిన బ్రహ్మపుత్రుని గాంచి జనకభూజాని సతియునుం
 దాను నెనుక్కించి యభివందనంబు లొనర్చి, యష్టపాద్యాది
 విధులం బూజించి, యనన్యమణిమయ సింహాసనోపవిష్టంగావించి,
 దన కూతురను రావించి యమ్మహానుభావునకు మ్రొక్కించి,
 తదీయానుజ్ఞల గాంచి, యుచితాసనంబున నధిష్ఠించి, కరకమ
 లంబులు ముకుళించి వినయనందంబు లంతరంగమ్మలం దురంగ
 లించఁగా నిట్లనియె. 56

క. మానీశ్వర మీ రాకడ
 చే నేము గృతార్థతం భ ? జించితి మిట్లున్
 శ్రీ నెరయుచును బవిత్రం
 బై నెమ్మిన్ మెఱయుచుండె ? నతులిత మహిమన్. 57

వ. అదియునుంగాక దేవా! మహాత్ములరాక యమోఘకల్యాణ
 కారణంబని పెద్దలంఘ్రుఁ గావున భవదాగమంబత్యంత శోభాప్ర
 ధాన మహిమాభిరామంబని వినుతించుచున్న యన్నరేంద్రునకు
 మానీంద్రుండు రాజచంద్రా! నీ గుణంబులు సన్మార్గసేవితంబులు,
 సర్వసులభంబులు గాన, నీ ప్రాభవంబు లెఱుంగ, నితరుల కసా
 ధ్యంబులు. తొల్లి మీ వంశకర్తయగు నిమినామధేయుండు వరమ
 భాగవతోత్తములకు తత్వమార్గంబులుఁ దెలిపె. నతని మహిమా

విభూతులు వక్కాణించ నగణితంబులు. తద్వంశోద్ధారకుడ
వగు నీవు, నట్ల పరమనీతికళాకులండ వని పలుకునెడ కేళికా
వ్యాజంబున సెలవిమ్మని పునర్నమస్కారం బొనరించి, ముకుళిత
కరారవిందయైయున్న యక్కన్నియంగాంచి, వై దేహుని ముఖం
బాలోకించి, ముఖంబునం జిఱునవ్వెలయ నిట్లనియె. 58

క. దీవించి దేవముని తన

భావంబు గ్రహించి వంశ ♦ పావని యిది కా
లీవర పరమున నీగ
ర్యావాసంజనిత యయ్యె ♦ నతినయవతిమై.

59

నారదుఁడు ధర్మరాజునకుఁ గళావతి నిమ్మనుట.

గీ. దీని భారతవంశ వ్ర ♦ దీపకుండగు

ధర్మనందనునకును సుం ♦ దరిగఁజేయఁ
బుత్రికను గన్న భాగ్య మ ♦ బుచ్చును నిజంబు
నీకు నతఁ డల్లుఁ డగునని ♦ ప్రాకటముగ.

60

క. జత బంగారంబునకు

రతనమ్మదిగాన జనక ♦ రాజేంద్ర శుభ
సితసుండు పోయివచ్చెద
ధ సతతంబని పలికి మాని ♦ జనియె నిజేచ్ఛె.

61

క. చని కాంతేయాగ్రజునకు

జనకక్షితివాఘ తనయ ♦ సౌంజర్యము త
జ్జనన ప్రకార మంతయు
వినిపించి విరించి కొడుకు వేడుకఁ బలికె.

62

క. కన్నియల ముజ్జగంబుల

గన్నాడ విదేహరాజుకన్న తనయ బో
లన్నేర రింతి సాగసుల
గున్న సుమీ భరతవంశ ♦ కుంజర మింటె.

63

చ. తళుకు మొగంబులాగు కను ♦ దమ్ముల బాగు గళంబుతీరుచే
తులహవహారు చన్నుగవ ♦ తోరము మేని నిగారముగ గటి
స్థలము వెడల్పు లేవడుము ♦ స్వల్పము వేళ్లతనర్పు పల్కు తే
నెల గతి-నేర్పుగలు తరు ♦ ణిగ ధరణీస్థలి జూడ మెన్నఁచుగ. 64

సీ. దాని పెన్నెటఁ గొప్ప ♦ దాని నవ్వు మొగంబు
దాని నుంజెక్కు ట ♦ స్తములు దాని
ముద్దు మాటలు దాని ♦ మురవైన వాలెట
దాని విశాల సాం ♦ దర్శితరము
లైన వాల్గన్నులు ♦ దాని మిటారింపు
చూపులు దాని మం ♦ జలకరములు
దాని చన్బంతులు ♦ దాని సన్నపుఁ గౌను
దాని బల్ విరుఁదులు ♦ దాని యంద

గీ. మైన తోడలును దాని యొ ♦ యారపు నడ
దాని మేలి కడని జి ♦ గాని గార
మైన మేనును దాని సో ♦ యగము గనిన
వేయు నేటికి యతియైన ♦ విధముఁ జెవఁడె.

65

ఉ. నీటు నెయ్యారపు న్నడలు ♦ నీటును వేగుపాటు గబ్బిచగ
స్సాటు కట్టినటత్ కుటిల ♦ కుంతల పాశపు వేటు పొగ క
గాటుకగీటు నెమ్మెయి చొకాటఁపుపూటి విలాస కోటిగ
పాటలగంధి పాపటయు ♦ బాట నుమీ మరునాట పాటకుగ. 66

ప. అని వలఁపుఁ గొలుపం బలికి కలహాసనుండు కురుపులవతిం దీవించి
తదనుజ్ఞ వడసి యెందేనియుం జనియె నంత.

67

ఉ. నారదు మాట వీనులను ♦ నాటిన నాటగ నవ్వహాటిలోఁ
గూరిన మోహభారమున ♦ కోరిక లీరికలె త రేపు మా
పారని తాపమోర్వక ప్రి ♦ యాటలతో మరుమాటలాడకే
చేరిక మాని వేదురను ♦ జెందిన చందముగా వంపుచుగ.

నారద వృత్తాంతంబు విని కళావం మోహభ్రాంత యగుట
చ. నరపతి రూపు చిత్తగువు ♦ సకా లిఖించి తదీయదర్శనం
బరుదుగఁజేయు కీరముల ♦ కాతని స్మరణ గౌరవంబు లే
ల్పరచుచు సారెసారెఁబడ ♦ పద్యము లన్నిలినేర్పు వీణెచే
భరతకులార్థినాయకుని ♦ బల్లరు బాప రహస్య వేళలన్. 69

వ. మఱియును.

70

నీ. అలికభాగంబున ♦ తిలకంబు దిద్దుచో
సుతతిచే ముకురంబు ♦ చూచుకొనదు
పిరుల దండలు తన ♦ ప్రేసలి దురుముచో
నలకల చువ్వు కో ♦ దండముగను
నగలుచు కొమ్మని ♦ ననుదాల్చు పన్నీట
జలకంబులాడన ♦ సహ్యమందు
ఆరగింపుము కూడు ♦ గూరలంచనినను
నగవడక సిగాటు ♦ లుగ భుజించు

గీ॥ కనకపంజర శుకశార ♦ కలకు మించి
పద్యములుఁ జెప్పు మనమార ♦ బలుకకుండు
వీణెగొని గానమొనరింప ♦ వేయటన్న
భ్రాంతిపడి తంతి విడి ♦ గోటబయలు మీటు.

71

చ. తలఁపు వచింప దెవ్వరిన్ ♦ తత్తరమందక నిమ్మళించు లో
గులుకుచునుండ దానిపలు ♦ కుల్విన దాకలి కన్న పాపముల్
దలఁచదు; పువ్వుదీగెలను ♦ దాపులు గొల్పను నీరుబోయ దం
కిలి యొనరించి మారుడెద ♦ గేదఁగి తేకుననున్వఁజేయగన్. 72

—, యోగానందుని ధర్మజానొడ్డకు బంపుట, —

కా. ఆలో నెక్క సఖిలలామము తదీ ♦ యంబైన మోహంబుదా
నాలోచించి రహస్య కృత్యముగ కా ♦ ర్యం బధిగావించు వా
చాల్కు గౌతమపాత్రు రాబనిచి హా ♦ స్తద్వంద్యమిష్టాప్తిగా
మాళిదాలిచివల్కెనీ గతి వచో ♦ మాధుర్యధుర్యంబుగన్. 73

గీ. ధరణిదేవ! శతానంద ♦ తనయుడవగు
 నీవు మిక్కిలిఁగూర్తువు ♦ నృపతనయకు
 గాన నెక్కడ నెవ్వరు ♦ గానకుండ
 నరుగవలయు నింద్ర ప్రస్థ ♦ పురమునకును. 74

వ. చని యందు ధర్మనందనుని సవినయంబునంగని. 75

ఆ. తనివితేని వేళ ♦ చనువైనంగనివేళ
 తినకయున్న వేళ ♦ గునుకువేళ
 ధనము చెడినవేళ ♦ తప్పులెంచెడివేళ
 మనవి జెప్పరాదు ♦ మనుజుపతికి. 76

గీ. కుడిచి శ్రమమార వీడెంబు ♦ గొనెడివేళ
 వాసనాద్రవ్యములు మేన ♦ బూసి కొలువు
 నందు విరివోట నానంద ♦ మంగువేళ
 చనువుతో జెప్పుమనవి రా ♦ జన్మునకును. 77

క. భరతికుఱోత ముఱు స్యయం
 వరమున కేతెంచి తగ ♦ వై దేహసుత
 పరిణయమగు మని తన్మతి
 పరిపాకముఁదెలిసి కార్య ♦ పరుఱుము విప్రా. 78

ఉ. నావిని కట్టుకానుకలు ♦ నల్లడలంది పురోహితోర్వరా
 దేవుఁడు వావికుకొని ♦ తీవ్రముగాజని యొక్కడ పృథా
 దేవి కుమారుఁగాంచి తగ ♦ దీవనలిచ్చి వసించి తత్కృతా
 ధ్యావళిఁగాంచి విష్ణురము ♦ నందువసించిన నాతఁడిట్లను. 79

ఉ. ఏ యెడనుండి నే యెడకు ♦ నేగుచు నీ యెడ కేగుఁడెంచినా
 రో! యవనీసుపర్వ భన ♦ దుర్వరనేలు నృపుండు ధర్మసం
 ధాయకుఁడే, ప్రజల్ సుఖులె, ♦ ధారుణిపండున చెట్లునిత్యమున్
 బూయుచు కాయుచున్నయుడి ♦ పోవక గోవులు పాలొసంగునే. 80

శతానంద సుతుండు గళావతీవృత్తాంతంబు ధర్మతనయునకుఁజెప్పట

వ. నావ్రుఁడు శతానందుని సుతుండైన యోగానందుం డిట్లను, దేవా!
విదేహదేశంబునకు నాయకీరత్నంబైన మిథిలాపురంబు గలదు.

సీ. ఆ రాజధానికి ♦ నాధిపత్యము సేయు
సకల ధాత్రీజన ♦ జనకుఁ డగుచు
జగకుండు విజ్ఞాన ♦ సనకుండు, కలనైన
వినకుండు పిశునుని ♦ విన్నపంబు
గనకుండు పరకాంత ♦ లను గడచూపుల
ననకుండు కడనాలు ♦ క నన్మతంబు
గొనకుండు నిల తన ♦ కోరుగాని ధనంబు
జనకుండు నన్యాయ ♦ సరణి నెపుడు

గీ. తాను ముందు వినకుండుమి ♦ త్రతతి విడచి
యగ్రమున నుండు సంగ్రామ ♦ మావహిలిన
వెనక వెనకుండు కొలదొర కొనెనుచోట
తనివి సనకుండు హరిపద / ధ్యాసనిరతి. 82

క. అతనికి సీశ్వర వరమున
సుత గలిగెను రతినమాన ♦ శోభిత గాత్రాం
చిత సుగుణాశ్చతురతచే
చతురర్థి పరీతభూమి ♦ జనసన్నతయై. 83

వ. మఱియును. 84

సీ. అళి సుధాంశు ధనుర్న ♦ వాదర్శనల పత్ర
కచ ముఖ భూ కర్ణ ♦ గండనేత్ర
కనకాక్షకుండేక్షు ♦ కలకుదచంద్రికా
ప్రూణ దృగ్దంతోష్ఠి ♦ కంఠహాస
క్రముక చినాద్రి ప ♦ లవహారవల్లికా
గళబాహు కుచపాణి ♦ తల నభాంగి

హృతలావరాధ్రః కదలీభ కాన్తాశ్చ

కటినాభి మధ్యోరుః కమల జంఘ

గీ. కలిత పాటలా చంచలాః గంధకాంతి

నూన నవనీతకోమలాః నూన మృదుల

భావసంభవ మోహనాం బకము తీవి

దనరు నయ్యంతి వర్ణింపఁ దరమె యధిప.

85

ఉ. నీటు నుయారపున్ న్నడలుఁ నేటను లేనగుబాటు గుబ్బచ

న్నోటు కటీనలత్కుటిలఁ కుంతలపాశపు వ్రేటు సోగక

న్నాటుక గీటు నెమ్మెయి చొఁ కాటఁపుపూటు విలాసికోటికిఁ

పాటలగంధి పాపిటయుఁ బాటగదా మరునాట పాటకున్. 86

చ. జనకుఁడు కూతుఁ బెండిలికిఁ చాటఁగలండు స్వయంవరంబునం

దచువుగ గూడి బంధుల] స్వయంవరవేళ వరింపరమ్ము మా

జనకజ నాపుఁ డిష్టపడిఁ సమ్మతివచ్చెదనంచుఁ బల్కినన్

విని మగుడన్ ద్విజండు నృపఁ వేగమె రాఁదగు జాగుసేయకన్.

కళానందసుతుండు మిథిలకు తిరిగి వచ్చుట

వ. అని విన్నవించి తదనుజ్ఞ గాంచి బహూకరంబుగా నిండ్రప్రస్థ

పుంబు నిర్గమించి యథాసుఖగమనంబున నదీ నద పుర గ్రామ

తరు గిరి ప్రముఖంబులు దాటి మిథిలానగర మార్గంబువట్టి చను

దెంచు చుండె నంత.

88

సాయంకాల వర్ణనము

ఉ. జారె మరీచికల్ కువలఁ పండము నిద్దురదీరె తమ్మి బెం

పారె రథాంగ యుగ్మమునఁ కాడదగూరెను వారుణాశజన్

జారె పతత్రిసంఘములుఁ వోయ్యమపథంబున బారె పంక్తులై

మీరె తమంబు తూర్పున శఁ మించె నినోష్ణము భూతలంబునన్. 89

[సంపాదకపూరితము]

క॥ సరసుల నుడికించితిరే

పథులకు మేలొనగి కువలయఁపతి నణచియు న
త్పరి వృథుఁ డేతెంచె న
త్పరి భయామగు ననమభంగి ఁ తపసుఁడు గ్రుంకన్.

90

క. యరలింగి బొడిచె నత్పరి

హరియైతగు హరి కటి స్థ ఁ లావృత వీతాం
బరకాంతి చందమున న
బ్బురమున వారుణము హరిన ఁ భోభాగమునన్.

91

గీ. తనకు పగవాఁడు హరిత్రయీ ఁ తనుఁడు సాడు

మనెను వర్షాగమంబున ఁ నంబురాశి
బండజన నిండె బ్రహ్మాండ ఁ భాండ మండ
తమము తద్రిపు దైత్య యూ ఁ ధంబువోలె.

92

సమోవర్ణన

వ. మఱియు నంధకారంబనేక ప్రకారంబుల నవారితంబైమీరి నిశాచ
రాసీకంబులు చెలంగుచు, మిత్రత్వంబున సర్వరక్షణంబుసేయుచు,
సురోత్తముండైన హరి సముచితసాయం సమయంబున వర్షావ
సరంబున సముద్రాంతరంగుల నిద్రాముద్రితుండఁగుట యెఱింగి
తూరుపుకడనుండి యచ్చట నద్దివిజుల సామిసోదరుండైన దామో
దరుండు లేమి నొక్కఁడు దిక్కుమాలి పాలింపుచున్నాడని
జెదిరింప దరి తొలి దిక్పాత్రమించి, యవ్వజ్రపాణి మణి గణ
విజృంభణంబు హరించిన యపరాధప్రకారంబున, యనలుని
మార్గ నిరోధంబుజేసి, మహాభీలంబగు కాలనివాహనాయుధంబు
లాక్రమించి, యవక్రంబులైన నిశాచరసైన్య క్రమంబున, విక్ర
మించి వరుణదేవతాత్మ బలంబడుగంట గలిసి, సమీరుని రజో
వికారుం గావించి గుభేరుని నవనిధులు నిజాధీనంబుఁ జేసి, కృత్తి
వాసు నంబరాడంబునుహత్తి జారచోరుల కుపకారంబు గావించి
ఘూకంబుల వలన చీకాకుపడు కాకిమూకలకు నాలోకన భీక

రంభై, భల్లూక వరాహానీకంబుల పోల్కి భూచక్రంబు నిండి
యాకాశంబున కెక్కి యెక్కడ జూచినం దానెయై, యుండెనత.

సీ. అరులఁ దోలెడి కాల ధారిపతాకాదిక

చృదసముద్యుతి వోలె ధంజవొడమె

నటరూద గనియు ప్ర త్యర్థి నిశాట యూ

ధంబు నా గాఢాంధ తమము బలిసె

నతఁడేయు నుదయ శా ర్జ్యము క్త బాణ వుం

ఖముల పోలిక తార కలు జనించె

తదనంతర ప్రయు క్తంబునై మిన్నందు

గదనాగ నెప్పెన ష్టత్రవీధి

గీ. అట దివియు ఖడ్గ మనఁదెల్ల నయ్యె తూర్పు

నందు నేతెంచు చక్రమో యనఁగ జంఘ్రుఁ

డుదయమయ్యెను తరువాత నెత్తువిజయ

శంఖరుచిపోల్కి రేయెండ జగము నిండె.

94

చంద్రోదయ పర్రన

శా. ప్రాచీనాబ్ధి సరోత రోదయగిరి గ్రాహణాప గూఢోన్మద
ప్రాచుర్యాంత తమః కరేణ్య భయదా ర్థంబమృతుండే యథా
రాచిత్రార్భటు రుక్మిలో వెడలు చ శ్రంబోయన౯ రక్తి బెం
పైచంద్రోదయ మయ్యె నయ్యెడను తత్ప్రాంతంబుల౯ వింతగ౯.

మ. తొలుత౯ వెన్నెల మిన్నువాఁకగొని దాదోడ్తోడ వీక్షించి గో
త్రలసద్వీధి జనం దమఃకలిత వేళ౯కాళికం గౌరవం
బలర౯ దీర్ఘ శరంబులం బొదివి యాత్మాంకంబున౯ నిచ్చి వె
న్నెలరా సోముఁడనంగ సోముఁడు కిళంకాంగైక శోభందగ౯.

వ. అంత మహానటాని జటాజూటంబు నిరమించి సమయ భగీరథ
రథమార్గంబు ననరళప్రవాహంబులతోపచ్చు వియచ్చుర శ్రోతశ్వని
ననుసరించుచు, ధరణిపయి౯ వెల్లివిరిసిన పాలవెల్లిచందంబున
నందంబై, రేయెండ సాగరంబులపై గొనసాగి, తరువులనరిమురి

బెనకొని. యవనీధరారోహణంబుజేసి, బ్రహ్మాండభాండం బాక్ర
మించి సంత గళావతి యాళీయువతులతోడ. 98

ఉ. వెన్నెలగాయు చందురుడు ♦ వేదురుజేయుమరుండు బరిణుల్
మన్నుగనా ఘషడ్పదసమాజము చాటలపాడ తావుల్
నన్ను గాలిపల్కులు విఠనన్ శుకపాలియెనర్ప మేడలో
నన్నిలువంగలేక పయనంబయి / క్రావ్విడి దోటకేగినన్. 99

కళావతి విరహము

సీ. కడు మొగలాయి ప ♦ క్కా తరహాదారు
బానైన తమ్మితు ♦ పాకేబూని
మొగలిచేకును గజముగజేసి తప్ప కూ
రక రుమ్మరనుచు మింటికిని నెగిసి
క్రమ్మరివచ్చు భ్రంఙిములను జోడుగుం
మరిపుప్పొడి కప్పఁగిరమను మందు
రంజకంబుల నించి ♦ లాగన చిల్కబా
బాడిగ్గి లంఘించి ♦ పజ్జనెలిచి

గీ. డాసి బారోసరించి మీన్ ♦ శాల్యజీరుఁ
డక్కు గురిజేసివేసి చురుక్కు ముచు
జక్కువల పెక్కునెక్కాచు ♦ చన్నుగవకు
నాటుకొని తూటువడగ ముఁహూటి కవుడు. 100

ఉ. కంతుఁ డటన్న బోయవిరి ♦ కత్తి ర్ఘరాలనిదూయ బరిణుల్
గంతులువేయ వెన్నెలలు ♦ గాయ సమీరుఁడుడాయ తుమ్మెడల్
చెంతలమ్రోయ కోవెలలు ♦ చిందరసేయఁగ మోర్వరాదు ని
చ్చింత వసించుదోట నను ♦ జేర్చగ చేడియలార మ్రొక్కెడన్.

వ. అని విరహవేదనాధరంబున తరుణిమణి యోగ్వజాలక. 102

సీ. విరిసెజ్జబండి త ♦ త్తరమంది వడిలేచు
చలువరా రాత్నిపె ♦ నిలువఁబోవు

బడి బడి వెన్నల ♦ బైట కేగఁగఁ జూచు
 పొన్నగున్నల నీడ ♦ పోయి నిలుచు
 కృతకాద్రి తటుల కె ♦ క్కి వసించు నంతట
 తదుహంతరముల ♦ దాగి యుండు
 సరసులగో నీరు ♦ జల్లుమో దిగుబావి
 యుదిరి మేడకుఁ జను ♦ నుస్సురచుచు

గీ. చెలులపైఁబడు నిక నేమి ♦ నేతునచుచు
 నులుకు బెళుకును బయలించు ♦ కలవరించు
 లేచి గూర్చొందు ననుగావఁదే యటంచు
 నబ్బురంబందు తాళలే ♦ నచుచు వెలఁది. 103

చ. కనికర ముంచరమ్మ మది ♦ కాకపడందగదింక మ్రొక్కెదన్
 గొనగదరమ్మ మిమ్ముడుగు ♦ కొందు సుమమ్మ వియోగవార్థిలో
 ముచుఁగఁగఁ జేతురమ్మ కడఁముట్టిన పుణ్యములబ్బుసుమ్మబ్రో
 చినతెరలేమి నిల్చుటకు ♦ జెప్పరె గప్పర చల్వపుట్టముల్. 104

ప. అని మఱియు నెక్కప్రియురాలిం జూచి యిట్లనియె. 105

చ. వినగదవే నమస్కృతులు ♦ వేగనవే పనిబాటకేమి వే
 చనగదవే మనోహరుని ♦ సన్నిధి కానుకలిచ్చి తన్మనం
 బున గతరాగపూర్ణమగుఁగట్టుగ నామనవెల్లఁజెప్పి దో
 ట్కొని పనితోడ రాగదవెఁకోమలి కామునికోర్వరాదికన్ 106

గీ. చూడరే మరుఁడేతెంచు ♦ బాడమీరు
 వీడరే నాకెసారె ♦ కెగ్గాడి వేడి
 దారి యీదారివచ్చు నెఁదాక నిచట
 భయమునకు నిల్వరారచు ♦ పలుకు వినరె ? 107

ప. అని యనేక ప్రకారంబులం జూచుచు లేచుచు గోరిక లీరికలై త్త
 గారుచు నిలువారుచుం గూరుకెరుంగక నారగింపుమనిప్రియనారు
 లిడు కూడుఁ గూరల నెల్లక తనమేని సింగారంబునకు దగునని
 యొకనారి మెడం దారహారంబు లుంచుచు పంచబాణుండు

పాపాత్ముండని దూషించుచు, సమీరణు సమీషించుచు, శుక
శారికాదుల నాత్మేషించుచు, వ్రాలుచు, సోలుచు, విరాళిందూలు
నబ్బాలికంగని ప్రియాళులు శిశిరోపచారంబుల సేయందలంచి.

ఉ. చల్లని కప్పురంబలఁది ♦ జాజి సరుల్ మెడవేసి కీలడక్
మల్లెలదండఁ జుట్టి నయ ♦ సంబులఁ దామరరేకులుంచి మో
మెల్ల హిమాంబువుల్ గొలిపి ♦ యేడ్చెర తామరతూళ్లువైచి పైఁ
జల్లిన గంధపుంజముల ♦ చానలు తాపము వాపనూపికక్. 109

క. తదనంతరంబ కొందఱు

ముదితలు మదినెందు వాయు ♦ ముఖ్యులు చెవి నా
పద బెట్టు వారలక్ మది
గదిసిన కోపమునవారి ♦ గని యిటు పల్కెక్.

110

మన్మథోపాలంబన

ఉ. వీడ్చద కేతనేశ భువ ♦ నేశ మహర్షి గణేశదేవతా
రాడ్చవమాన మిశ్ర యమ ♦ రాద్దనుజాధిప వాయుయక్షులుం
విట్పరిపాటుఁ దోషక ధృ ♦ తిం జెడిపోయిరి మారఱొంక నీ
షడ్చదశింజ నీకునుమ ♦ సాయక పంక్తుల కింతులోర్తురే. 111

వ. అని చంద్రు నుద్దేశించి.

112

చ. సెగయొసరింపకే చలువ ♦ చేఁ బరిపాలన జేతువంచు స
త్యగతి వసించు విష్ణు ♦ డెదమంటు గరాజసమంటుతూనె బా
స గడిచితీవయోత్సవన ♦ జాతము గుండునెకానిచో దలం
చఁగ బహుళక్షయం బిటు మృ ♦ పాదిపరీతముచేతఁగల్గునే. 113

వ. తరువాత వాతపోతంబు నుద్దేశించి.

114

క. కరువలి చెలిపాలింటికి

మరువలి నైతిదియె ధర్మ ♦ మా పలుమా రి
టరువలి సీయగనేలా
మరువలినే యింతలోన ♦ మతకరితనమా ?

115

సీ. శరదబవదన నే ♦ చంగ నెతురే సమ
 యమ్మంచు నీలకం ♦ తమ్ములార
 కన్ను లెఱ్ఱగజేయ ♦ గారాదు రామ్మపై
 కేరుచు సారె కోకిలములార !
 పలుకాదరింపకా ♦ చిలుకలకొలికిపై
 గనలుట మేలా శుకంబులార !
 తలదాల్చు మిమ్ముల ♦ నళివేచ ఝంఝం మ
 నంగరాదు వినుచు పడండ్లులార !

గీ. తరుణిపై కోపపడకూడ ♦ తగదు మీకు
 మైనగోరింకలార ♦ యేమైన గాని
 హంసగామిని నులికింప ననువుగాదు
 చాలునిక బండు రాజహంసంబులార !

115

వ. నావుఁ డొక్క చెలికత్తె యిట్లనియె.

117

సీ. చండాలి నారిగా ♦ జనరతిం గూడి యొ
 ప్పిన దర్పకుఁడు మఱు ♦ ప్రియుఁడు దెలియ
 కాంచనప్రియుఁడన ♦ గా నామని జరించి
 యలరించుచు కుజాతఃకులను దలఁప
 మహి సుమనోభూతి ♦ ప్రహరింపుచుచు ప్రభం
 జకుఁ డారయఁగ గాలి ♦ యనఁగ సోకు
 దోషాకరుఁడు గురు ♦ ద్రోహి నిశాచరుం
 డతని జూడఁగ కళాగతిని దరుగు

గీ. కలసె పంచమరీతి శి ♦ ఖండి జాతి
 వారి సధిపాతకా? త ♦ త్వరత మీకు
 జనదెవులు మీదు సన్మార్గ ♦ చర్యమాని
 యరుగుఁడో పరభృతోత్సుక ♦ హంసలార !

118

వ. అని యుపాలించిన సమయంబున కుంభినీయానదీనానూనమాన
సయై మూర్ఖిల్లి దెలిసి యుసురసురనుచు లేచి నలుదిక్కులు
రోసి యిటనియె. 119

సీ. నేలవేలుపు మిన్నఁజాలంబుఁజేసి యిం
ద్రప్రస్థపురము గఁన్నాఁడో లేదో
నాపంపునను వచ్చి ఁ నాఁడంచు ప్రభు వాయ
నకు దర్శనంబిచ్చి ఁ నాఁడో లేదో
దర్శనంబిచ్చి యంతట సమయంబిచ్చి
నామాట లాలించి ఁ నాఁడో లేదో
నిను నమ్మియున్న దా ఁ నిని వెతపాల్సేత
నాయంబు గాదని ఁ నాఁడో లేదో

గీ. ఇంక నేమందు మరుసకు ఁ నిదియె సందు
చలువ వెన్నెలకందు ఁ వొసంగు జందు
కలువమెయిచుందు ఁ వీచుల కంటివిందు
దిక్కు గలదెందు చెప్పరే ఁ దీనిముందు. 120

వ. అని విచారింపుచున్న సమయంబున. 121

గీ. వచ్చి భూసురుఁ డక్కఱఁవతిని గాంచి
పోయి వచ్చిన కార్యంబు క్కఱఁ పంజో
యనవును ముదించి పంజు పండ్డచుచు బల్కి
సకలమును జెప్పె నానుష్కార్యకము గాగ. 122

క. దేవీ నిను వీక్షిని చని
దేవేంద్రసమాను నయ్యుధిష్ఠరు గని సం
భావన లంది రహస్యము
గా వినుపించితిని వాచకము సర్వంబుక. 123

మ. విని సందేళము భారతాన్వయుఁడు నక్షత్రవేమారు నగ్గించి పా
వనచారిత్ర ధరాసురేంద్ర నిరుత్సాహంపించె నామంచినే

యచుకూలం జెరిగింపు మంచు పలుమాశ్రకాబాపురే మేల్బా
కొను మిష్టంబులు వేయునేటికి నివే శ కొమ్మి నమస్కారముల్.

వ. అని యభినందన పూర్వకంబుగా నన్ను మగుడం బంపించిన
నరుడెంచితి విను చుతండు, 125

సీ. హిమబిందువులఁ జెంది శ కొమకొందు కరిసిత

నయన పాదాబ్జ బాణములు గూర్చి
సంపెంగనూనె వాసనలు జెన్నలరు వే

నలి యన నలికుల శ బలముఁ గూర్చి
బహుశఃప్తి సర్వకళాభియు ప్తిచూ
ముఖచిందురు సహాయముగను గూర్చి
ఎక్కుఁగ్గకనె పెంకపెక్కి చక్కని యుక్కు
బొమ సింగులు జోడు శ నమరగూర్చి

గీ. ముజగము గెల్చు ఎలువిద్య శ నెజ్జయెన
మదిచు గెలువంగ డీకొన్న శ ముదిత నన్ను
చెదరఁ జేయదె యచుచు సమృద్ధముతోడ
సుదతి గొనియాడెనా నవ య మదనమూర్తి 126

వ. అట్లుగుటం జేసి 127

ఉ. మానిని ధర్మరాజతని యాటలు వేదవరంబు లిచ్చెనా
యేచుకాడి గంటగనె యేని సమస్త జగజ్జయేందిరా
స్థాన సమాగమంబు సర యదాక్షి ప్రేసిన రామబాణమా
హిమవృషమాతృఁడేయదుకలోత్తముఁడోహరుఁడోవిధాతృఁడో

ఆ. జలఘలన్ని యింకి యచననేని మేరువు
విరిగనేని భూమి యిరిగనేని
గతులు దప్పిచేని యకంజాస్త చంద్రులు
మాటఁదప్పలేరు యమానఘనులు. 129

వ॥ అదిగావున ధర్మసందనుండు నిక్కమ్ముగా స్వయంవరంబున నిన్ను
వరియించు నంతలోనె యని మేలువార్త దెలిసి సుఖంబుండుమని
బ్రాహ్మణుండు నిజమందిరంబునకుం జనియెనంత. 130

ప్రభాతవర్ణన

శా. మాతృ బెన్మగు మత్తురాత్రి చరునిఁ | బ్రాపింప దద్దాగతు
 లేరేహంస శుకాళి పాకభృత పా | శీ మీశుభాద్దోదతుల్
 బారందోచి యటంచు దానిజ భరదవాజ ప్రభావోక్తులం
 జేరెన్ నావన సీమ వేకువను దా | ల్పెన్ ఖంజరీట ధ్వనుల్. 131

ఉ. ఆయినుఁడగతాభిముఖుఁ | డెట్టయు దామెటిగున్న దెట్టచే
 దీయని బంధురార యువ | తిందగు నిశ్లదమిన్ రమించిరా
 నా యడనేగునొ తుడకి | యంచని యాకలకంత కోక్కురో
 కోయని వారణోక్తి చలె | గూసె వెనన్ గృకవాకుకాండముల్.

మ. ఇరుఁడన్ రాముఁడుస్వయరాగ ముదితాంకిన్ కొల్ల నక్కాంతప
 ద్ధినికిన్ గీడగుదుస్తమః కరటి మ | ర్థించం గరాస్త్రుంబ బం
 సెన దట్ట జనపక్షిరూఢము నె | స్పంగాపు కాపుంగదే
 యను పిలంబ విభ్రుధ్వనుల్ బాదెనా | శాంతంబులన్ వింతగన్.

న. అంత. 134

మ. మునుకాలాంతముగాగ నిద్రగని | సంమోదంబుతో నబ్జరా
 గ నిబద్ధాగ్ర శిరోగృహాగ్ర గతుడై | కల్యం మహానిద్ర బాం
 దిన విశ్వంబు పునర్భవోత్కమగు జ | ప్తికిం జేయ లోగోరి చూ
 చిన బ్రహ్మేయగమంద రక్తియన బోల్పెన్ హేళిపూర్వాద్రిపై.

కళావతి స్వయంవరము

వ. తదనంతరం బనంత కాంతుంచు కాలోచిత కృత్యంబులు నిర్వ
 ర్తించి, యాస్థానమండపంబున కేగుదెంచునమయంబున జెలికత్తెల
 వలన నెఱింగి, తన మనోరమ బలికిన పలుకు లాకర్ణించి సింహాస
 నాసీనుడై, బుధబంధవహితామాత్య ప్రభృతుల రావించి
 యుచితాసనంబులఁ గూర్చుండ నియోగించి కొంతదడవునకు
 యథోచిత వాక్యంబులతోడ భాషింపుచు. 136

చ॥ తనదు కుమారికామణికి ॥ తగ మనోహరుడైన వల్లభుం
డనఘ్నుడు రూపశీలనయ ॥ యావన బాంధవ వంశమాది లాం
ఛన ముఖభాగ్య యోగ్యుడు ॥ సంగతుఁ డెవ్వఁడో కోయటంచు నె
మ్మనమున నూహజేసి బుధిమంత్రిహితాభిమతంబుగావెసె. 137

స్వయంవరంబునకు రాజన్యులు వచ్చుట

వ. భేరీ మృదంగాది రావంబులతో నఖిల దిక్కుల యందు స్వయం
వరంబు చాటించి శోభనోద్యోగంబు నేయింపుచున్నంత. 138

మ. పరమేశాను వితానధారి సుగుణ వ్యా ॥ పారపారీణుఁ డీ
శ్వర పాదాంబుజ భక్తిగోలుఁడు రిపు ॥ వ్రాతాంతకుండాశ్రితో
ద్ధరిణుం డూర్జిత నీతిశాలి పరుదో ॥ ర్థండాతి సత్వాధ్యుడై
కరమొప్పారంగ వచ్చు నీలుండటకుఁ గాశీశుఁ డుర్విశ్వరా. 139

మ. అతినత్వాంచితమా గజశ్వరః పాదాత్యాశ్రితో మైథిలీ
పతిచారిత్ర మహాత్మముల్ బుధహిత ॥ న్రాతంబుతోఁ జెప్పుచు
సతమా కోసల భూషధాన నగరీ ॥ సాకేత న్నామండు నా
బుతుఁడగు డరుదెంచె నదుణ కళా ॥ పేలారు లీలాగతి. 140

సీ. భేరికాథమడమ ॥ త్కారమున్ మీరంగ

గాంధారపతివచ్చె ॥ బంధుయుతిగ

ధ్వజవస్త్ర పటపట ॥ ధ్యానమభ్రముమ్రోయ

వైదర్భుఁ డరుదెంచె ॥ మోదమునను

శుండాల ప్రియకృతి ॥ కాండంబు ఘూర్ణిల

కాశింగుఁ డేతెంచె ॥ హాళితోడ

కంభాణ రింభావి ॥ శృంఖల ధ్వనుల బా

హ్నికుఁ డేగుదెంచె యుత్సుకము మెరయ

గీ. మఱియు కర్ణాట పానాట ॥ మాళవాండ్ర

కొంకణావంతి తెంకట ॥ ఘోరర కురు

నాట కరహట జేశాధి ॥ నాథులొక్క

మొగిని వచ్చిరి వైదేహ ॥ నగరమునకు.

చ. పాలుపు దలిర్ప వచ్చిరి నభోపతవాతవిధాతకేతనాం
 చలములు నైజఖడ్గజిత శ శాత్రవు లేగుచు చేరుమాళ్ల చే
 దొలఁగఁగఁ ద్రోయ సోయగము శ దోప వియచ్చరదస్సరఃకుచోం
 చల విలసద్దుకూలములు శ జాలఁగఁ ద్రోయఁగ ద్రాపదుల్ బృహ
 ద్బల కుకురాంగ వంగ నరశపాలక మద్ర విరాటరాట్టుతుల్ . 142

సీ. నవరత్న కర్ణకుండలకాంతి తలమిది
 మణికిరీటంబుతో శ మారుమలయ
 ఇంగిలీకపుఁగాంతి శ బంగారు పొంగారు
 దుప్పటీ వలెవాటు శ దొంగలింప
 కరముల శంఖ చక్ర గదాసి శార్ఙ్గము
 లరివీరులకు భయంకరము దోప
 భేరి మృదంగ గంభీరఘోషంబు బ్ర
 హ్మాండ భాండంబెల్ల శ నిమిషకొనఁగ

గీ. ఆపులగు యదు వృష్టి భోజాంధక కుల
 వరులు సాంబాది నిజతనూభవులుఁ గొల్వ
 రథముపై నెక్కి మిథిలాపురంబుఁ జేరె
 సంభ్రమస్ఫూర్తి గోపాల శ చక్రవర్తి. 143

చ. జవ తురగాళితో కుథరశనన్నిభ భద్రమదావశాళితో
 వివిధ రథాళితో చముల శ వీర్యసమేత భటాళితో మహా
 దివిజ వరాళితోభయ వధీధితి ఖడ్గరాళితోడ పాం
 డవు లటకేగుదెంచిరి దృఢధ్వజముల్ నభమంది వెల్లఁగఁ. 144

క. చనుదెంచిరి మిథిలాపుర
 మునకున్ దుర్యోధనుండు శ మున్నుగ హితబం
 ధునికాయముతో కారవ్ర
 లనఘా చతురంగబలసమన్విత లగుచున్ . 145

క. యాదవ పాండవ కౌరవు

లావరమున వచ్చిరిట్లు శ హరి ధర్మజుఁడు

మోదగున దుర్యోధనుఁ

డాదిగ నమవఁగ భుజామ్రహత్యము లలరఁ.

143

గీ. మఱియు దిగ్దేశముల రాజ్యవరులఁగూడ

మఱియు దిగ్దేశముల రాజ్యవరులు గూడ

వచ్చిరి సృపాలయోగ్య శోభలు వెలుంగ

వచ్చిరి సృపాలయోగ్య శోభలు జెలంగ.

147

వ. ఇట్లు వచ్చిన నరహాకపాలకులు సింహాసనాసీనులైయున్న

సుయోధను నుచితాసనాసీనుఁడేసి కృష్ణుని మహాసంబున నుండ

నియమించి ధర్మరాజు,

148

మ. వన పుష్పతి నిచిత్రమై మృగమదకన్యాకీరమై చంద్రచం

దనయు కంబయి సుమ్మనం బొలయు బల్తావుల్ జలింపఁ గన

త్కనకొద్యన్యతి సానుసానువున ధిక్కారింపఁగా జాలబొ

చ్చిన కాలాగరు ధూప సౌరభమణి సింహాసనం బందునఁ.

149

మ. బలుజన్నా జలతారు తానుజగి తేరవల్లుల్లోడెత్తు నా

వల దాపై యెరుగొప్పదీర్చిన హవా బాలీసు జోదంటి చెం

తల బీంబాము జుగానిగారఁవు జరితాజాకి నేరాగబల్

దలు దట్టన్ నైరవన్నెమీర మెరుగుల్ ధక్తల్ వగల్గుల్ గఁ

మ. హూయపైమీరు మితారి రే వెలుగురాలోయ్యారవుంబారులా

పుయి పైగోవమెఱుగు కెంపురవలందం జేర్చి దాపించి బో

దియ దీర్పొప్ప గళాసికీని జగా తేటల్ గుబాళింప వ

న్నియల్ మించిన మంచగద్దియపయిన్నిగ్గుల్ దుబాళింపఁగఁ.

మ. ననువైమెచ్చు జగానిగారముల మిన్నాచీటునాల్ వన్నె తె

గుననిగ్గుల్ దులకింప నాలమమ పెక్కుం బక్కి రారాపనల్

మినిచందమ్మి కడాని మేలొరఱుడాల్మీదం బినాళింప గ

ప్పిననిదానరుపంచు హూంబన ఝటి వెలుల్ వజాగుల్ గఁ.

శా. ఈతేనా హవళించి మించగను దారెంతేని నింతే తమా
శా తీమితగ గద్దపై పరుషు తాజాజేసినం జూచి తా
పీతీనామమునందు గొందరు దొరల్ / వెల్గొంద వైదేహుడా
పాతీనాంకవిలాసయాపునకు జూపించుచి యగ్గదైపై. 153

ఉ. బాబుల రాజులందఱును / బారులు దీరిచి గూరుచుండ నా
రాజమృగేంద్ర మప్పుడల / రాజమృగేంద్ర ముగ్రావఖండవి
భ్రాజితమైన మార్గమున / పర్వత మెక్కడిలాగు బాగుగా
రాజులు మెట్లవెంబడిసి / రంజిల నక్కడికెక్కె తెక్కుగ్గ. 154

ఉ. రాజ కిరీటి కోటిమణిరాజి ఘృణిప్రకరోల్లసత్పదాం
భోజులు చారుమూర్తి క్రతుభోజనతేజః డతండుబాలె నా
రాజులగోన రిన్నిరుచిరాజిత విప్రరమందు నీతఁడే
రాజులరా జయారె భళి / రాయని భూజనులెల్ల మెచ్చగ్గ.

చ. కుసుమసమేత పల్లవిత / కుంజ కదంబ విడంబ బించిత
ప్రసర చకచ్చకద్యుతి విరాజక రాజమణిగణాగ్రధా
త్వ సదృశపూర్వ పర్వతశిఖాంతర భాస్కరు లీలలోల భు
గ్గసధ సుకీర్ణపర్ణముల / రంజిలు గద్దియనుప్పె నెప్పుగ్గ. 156

క. సురుచిత మణిగణ కిరణ
స్ఫురదాభరణాంగులైన / భూవరులుం దా
సురనిరుల పారిజాతము
కరణిందగ నీదువంశ / కర్తనరేంద్రా. 157

శా. ఆ యుద్వీతలనాథ యూధమున / సుదృఢృత్యశోభాయత
శ్రేయోభూతిని తారకా గ్రహ మహిమారుమోలినున్న రా
కాయామిన్యధినాథుఁడో యనగ శృంగారంబుగాబాలె కం
టే యుష్మక్రథితామహాగ్రజుని కంటఁటె బెద్ద పెద్దెన్నపా. 158

మ: అతులాలోలన ధాశధశ్యసితవస్త్రాచ్ఛాదితోర్విధనాం
చిత కేహంగణసీమ బొల్చిరి నృపుల్ / సింహాసనాసీమలై

యతిశోభన్ షీతినాథు జుట్టున విమానారూఢులై వచ్చు దే
వత లాశ్రీపతి పెండ్లి శబ్దిపయితేవన్ నిల్చు నట్లబ్రమై. 159

వ. ఇట్లున్నయెడ. 160

సీ. గంభీర భరికా ి శుంభధ్వనుల్ గంధ

గంధేభ ఘ్నింకార ి గతులు బెనగ

లాస్య వేశ్యానూపురధ్వనుల్ కింకిణీ

కంకణక్రేంకృతుల్ ి క్వణనమలర

పటహ ధక్కామహాస్ఫుటరావమానధ

ధాంధణోద్యన్నినాదమున మెదుగ

కాహళ శంఖు భాంకార రావంబులు

ప్రభవాగ్ర కీలికా ి ఫణితి నెరయ

గీ. విభ్రమిత మందరాచల ి దభ్రభాక

మానదుంగ త్రరంగ ఘ్నిమంఘుమార్భ

శీస్సురక్షీరవారాశి ి లేవరావ

మొక్కుటై మ్రోసె ఘ్నుమ్మన ి నొ నరేంద్ర. 161

ఉ. అత్తరి బిత్తరంపు వసుధాధిపభూషణ చాకచక్యపుం

జొత్తులు సత్తటంతులుగఁ శోభనకృత్య ఘ్నుమంఘుమంబు లు

వైత్తుగ గర్జలై దగబ్రవృద్ధ ఘనాగరుగంధభూషము

ద్వృత్తి నకాలమేఘమయి ి పెంపును గేకులకిచ్చుమోదముల్.

వ. అట్టి మహోత్సవ సమయంబున శ్రాందలు కుందరదసలా రాజ

లోకంబు నాలోకించి సన్మాన్యరాజన్య లోకంబునందా సౌజన్య

శేఖరుం గాంచి తదీయ విలాసవిశేషంబు లూహించి, మన సభ

రత్నంబు వయోరూపలావణ్య మహిమాతిశయంబులు మాటి

మాటికి వక్కాణించి చొక్కుచుండు నితండె కాబోలునని

తలంచి, ఆచకోరాక్షికి నీ రాకాసుధాకరాకారునకు నీమజోషయ్యె

నని వితర్కించి, యువతీరత్నంబును బరిహాసంబు నేయుచు,

నాలోకించుచు, వదనేందుబింబంబుల మందహాసచంద్రిక లందందం

జలువాట తదీయ మందిరాభిముఖులై తమతమ మంద మరాళ
గమనంబులు సందడింప. 163

క. తొయ్యలు లయ్యెడ కొందఱు

సయ్యన నెయ్యమునఁ జేర ♦ జని బెనగొనిరా

వయ్యారిని కుసుమితలత

నయ్యళినీ గణము గవియు ♦ నట్లు సరేంద్రా. 164

వ. ఇట్లు జేరంజని యందొక సుందరాంగి ముఖంబున మందహాసంబు

గదుర పరిహాసంబుగా నిట్లనియె. 165

గీ. ఓ కళావతిరో యిప్పు ♦ డొక్క దొడ్

రాజు నిను గూడి మిన్నంది ♦ రమ్యభణితి

కువలయానందము గణించె ♦ గోరియుండె

లోకమున నాత్మసాహిత్య ♦ రూఢిమెరయ. 166

వ. మఱియు. 167

గీ. ఇది వినుము కొమ్మకోరె నీ ♦ హృదయభవగు

ళుచ్చగంధ విభాప్తి వె ♦ ల్గుచు ద్విరేభ

రాజరత్నంబు కాంచనో ♦ ద్భయతమెరయఁ

దలచి యొకటున్నదని పల్కె ♦ చెలియొకర్తు. 168

గీ. ఓలతాతన్వి నీ యందు ♦ నెక్కసాఖ్య

ఫలము నెక రాజకీరంబు ♦ బడయఁదలచె

రాజయోగాసనమున స్థై ♦ ర్యతను రామ

కృష్ణ సదభివ్యభజన చూ ♦ ట్కికెఁ బ్రియముగ. 169

వ. ఇట్లుచు ననేక ప్రకారంబుల నక్కిర వాణిని గీరడంబు లాడుచు,

యారాజాస్థలిక నాలస్యంబునేయందగదని రయంబున నభ్యంగన

స్నాన మాచరించి, దడియూర్చి, చ్చిక్కేర్చి మెఱుంగు భూపంబు

లోదవఁజేసి, దువ్వి మడమల పయింబడి దుమికి, యాడుజడవేసి

వాలుఁగన్నులకుం గాటుకం గూర్చి, భూమధ్యంబున గస్తూరి

రేఖాదీర్చి, వన్నెలజును మేలుతాబండుగాను పయిం బిగియించి
మెయిహారంగులం దురంగిలించుచుండు కుసుంబారంగు ఝగ్గి
చరంగుల చీరెట్టి సిబ్బెపు గచ్చి నుబ్బలం గినె రాట్టులందొట్టు
కుట్టు జరీబులేదారు నీలిసింహలందొడగి, నిద్దంబగు ముద్దుచెక్కుల
కాళ్ళొర కర్పూర ముగిరికాంత్రంబులు చిత్రంబుగాదిద్ది, కూర్పరం
బులదాక ముండేతుల పాటీ రాగరుసారంబుల రేఖలుగా బూసి
మఱియును.

170

నీ. చెలువైన వీర మ ♦ దెలుగిల్కు మట్టెలు
గొనఖంబరిని కాయ ♦ లును మెఱుంగు
పిల్లలు మెఱుంగు బా ♦ రుళ్ళు చిటికెన బొద్దు
కళుకుల మ్రోతలం ♦ దెలుసు పాము
జేబీలు గొలుసులు ♦ చికిలీ కడంబులు
గజలు పావడాల్ ♦ గరుడపచ్చ
లొదలిన గంటల ♦ యొడ్డాణ మిర్క్కు క
మృగ్పటాల్ జాలుల ♦ మర్పగోవ

గీ. మెఱుంగు టొడ్డాణమును జగా ♦ మేల్మోదావు
చుట్టు ముద్దుటంగరములు ♦ జోడుబటువు
లును మనేలానవక్రహాల్ ♦ పెనుతొలిమగ
రాబిరుదు పొంచి ముద్రదికల్ ♦ రహి చెలంగ.

171

నీ. నిద్దాహారంగు వ ♦ న్నియ తళ్ళువజ్రంబు
గరుజ పొంచీలుచే ♦ కట్టు సరిపె
ణ్ణిల్పర్వులును మేల్మి ♦ నిగు పచలకీల్క
డెములీవలావల ♦ కొమరుదావు
నీలాల గాజుల ♦ నెన్నుడి గల్లు కెం
వుల జిల్కు కంకణం ♦ బులు మెఱుంగు
జాళువా పట్టెలు ♦ జతగుల్కు మగరాలు
బాజుల రావక్కి ♦ పచ్చలిడిన

గీ. కుందనఁపు దండగడియముల్ ♦ గోవకెంపు
రవలు చెక్కిన యడగంజి ♦ ప్రతిమనీవి
పనిమనేలాజగాబాజు ♦ బంధు లడరి
దక్కు సందిట దండలు ♦ తాయెతులుచు.

172

సీ. గాముల వెల్గు చొ ♦ క్కపురెట్టిగంగుల
ముత్తిగరతనముల్ ♦ హత్తిమేల్చి
పోజక్కడవువన్నె ♦ భుజకీర్తు లలఁతి ప
చ్చలకుత్తిగంటుతో ♦ జ్జాతి పేట
మగరా కళాసీతీ ♦ సాగసు తాజాపని
గల్లా పటాతేట ♦ గాటమైన
యాణిపట్టెడయు కడాని ♦ గుళ్లును బేర
రపుకాశికపు గుత్తి ♦ రాళ్లకట్టు

గీ. గోధుమలకంటె దంటాల ♦ గుళ్లు మోహ
నాల వరహాలపేర్లు చీ ♦ నా గొలుసులు
చంద్రహారంబులుం గిల్క ♦ సరులుపల్క
సరులు చిల్కల తాళీలు ♦ జాజి సరులు.

173

సీ. సత్త్ర దామముల్ ♦ నవరత్న మాలికల్
తారహారములు ని ♦ ద్వాహారంగు
నలవంక తాళీలు ♦ నెటి బులాకీ పత
కములు తోరింపు ము ♦ త్రైములసాంపు
జాల్నించు కెంపురా ♦ చండఖిలీలు బే
సరి కమ్మినీలంపు ♦ టొరపుముత్రై
ములు తనాచీనత్తు ♦ తెలితేటమగరాజు
లాకీజగా యప ♦ రంజి పాంజు

గీ. గమ్మలును పచ్చనీలాల / చిమ్మిటాలు
బావిశీల్కెంపు బొగడలు / తీవి మునులు

జలుగు బిందీలు పాపిట శ్ చేరు తెలుపు
బాలుపు దులికించు చేర్చుక్క ! బొట్టుతోడ.

174

సీ. తోరమా ముత్యాల శ్ చేరుల గిరిశాని
జలగుల్కు నెలవంక శ్ బిందుపద్మ
రాగసంఘటితమా ! రాగిడి శశిపువ్ర
చంపగొలుసులు కెంపు ! సాంపునింపు
జేజే వజీరురా ! చెక్కడఁపుం బచ్చ
టీకైన శేదంగి ! రేకువిరుల
గ్రాలు ఖద్యోతంబు ! జాలునావేణితో
బోలు మేల్మిక డాసి శ్ డాలుకీలు

గీ. జడయు మొదలైన నవమణి శ్ స్థగితమైన
చొక్కమా తరహాదారు ! సొమ్ములమరు
లొక్కవారంపు లొడుగింతు ! లొదవవొడిగి
నెనసి నఖిఖిఁర్యంత శ్ మునను జెలికి.

176

వ. ఇట్లు పంకేజవదన లా యెఱాంకవదనకు సమస్తాలంకారంబు
లలంకరించి,

176

గీ. అతివకును హారరత్న ము శ్ హావిశేష
భూషణలుదాల్చి యల శివా శ్ స్ఫూర్తి మెఱయ
పగఁ జెలఁగవచ్చు మరుఁకు ! బెగడుదగులఁ
దగ నెసల కుంకుమిడిరి ! నేత్రరుచి బొడల.

177

సీ. పన్నీట తేట సంత శ్ పంగి పూఁదోట ర
తొంపులేమాక కుం శ్ దనఁపు సమక
లాక కడాని చి ! త్రఁపుఁ మృ ముద్గుల
గుమ్మ చక్కఁదనాల శ్ కుప్ప కప్పు
ఁపుఁదిష్టు మరుని ని ! ద్దఁపుదంతి రతిచేతి
చామంతిబంతి బ శ్ చువిలుకాని

చేకటారి మిటారి ! కోకిలవాని భ

వ్యశ్రోణి నవమండ ! హాస కఠిన

గీ. ఘన కుచ వికాసభాస వం ! కరుహనేత్ర

అతిమనోహరగాత్రి గు ! చాభిరామ

రామ యీ భామ భూమి మె ! లంగుచున్న

మోహినీదేవియో యన ! మురువుజూపె.

178

కళావతి యుమాపూజనేయుట

వ. ఇత్రైఱంగున నయ్యంగనా లలామంబు తన యంగ శృంగార భావం
బున కుడ్యసంగతోత్తంగ దర్పణంబుల నపాంగంబుల నవలోకించి
యంతరంగంబునగల యభిలాషసిద్ధి జగన్మంగళప్రదాయి యగు
సర్వమంగళ వలనగాని కాదని యూహించి, తదీయపాద కమలం
బులు హృదయంబునఁ గీల్చించి యిట్లని స్తుతించె. 179

ఉ. వందనమే మొక్క హిమ ! వద్ధరచీధరరాజపుత్రికీ

చందురు శేఖరార్ధతను ! సంగతి కోమలనీల గాత్రి కా

నందకృదాత్మ పాదభజ ! నాలసమానసదాస మండలా

మండళభాద్రధాత్రికిని స ! మస్తవిభూతి వితాన ధాత్రికీ. 180

నీ. వందనంబులచే ! వనితంబినీయల

కాంక కుంకుమ శోభి ! తాంఘ్రియుగళు

వందనం బనికే వి ! శ్వచరాచరావ నా

ధ్యతౌనుకంపా క ! టాక్షయుతికి

వందనం బుపనిష ! ద్భృందోప వనపాలి

కాకే?కా నిల ! కంఠికిపుమ

వందనంబోంకార ! పరరత్న పంజరాం

తర నిరంతర ముదా ! దరణశుకికి

గీ. యనుచునే ప్రొద్దునీకు వం ! దన మొనర్తు

కరుణతో మించి యెదుట నా ! తౌత్కరించి

నాదు కోర్కెలు సమకూర్చి / నయ మొనర్చి

గావుమోతల్లి త్రిభువన / కల్పవల్లి.

181

మ. నిను బూజింపని వారికెందును శుభా / స్వీతత్వముగ గల నే
ర్చునె యెంతెంత లింబు / జేసినచు ముల్లోకంబులకా భారతీ
వనజాగారలకె న నీగుమహిమకా / వర్ణింపనొనే జగ
జ్జననీ పుణ్యఘనీ కృపామల సుధా / సారాగ్ర వీచీధునీ. 182

కం. వాణీ రామలు చెలుగీ

ర్వాణీమణుబూడిగముల / వసతలు నిను శా

ర్వాణీ నుతినేయగ పిక

వాణి మావంటి కీర / వాణుల వశేమే.

183

ప. అని యిట్లనేక ప్రకారంబులఁ బ్రార్థించిన యాజగదంబ యా
నితంబినీ రత్నంబు విషయంబునకు సంతసించి దీని మంబునం గల
యభిలాష దీర్చి సంతోషం బొనర్చెదనని యుత్పత్తి దేవతలం
బిలిచి, నీవు మదీయరూపంబు దీపింప మిథిలాపాలక బాలిక పాలినిం
బోయి తదీయాభిలాషంబు విశేషంబుగా నెనర్చి రమ్మ, పొమ్మ
నిన, యదియును, సాక్షాద్బ్రాహ్మణీ రూపంబున బ్రత్యక్షమై
నిలిచినం, దదీయ పాదపద్మంబుల కభివందనంబు లామోదంబునం
జేసి, ముకుళిత కరారవిండయై యెదుట నిలచినంగని యయ్యిందు
వదన నీ డెందంబునం గల చందంబునకు నానందంబునెందితి నీ
యిచ్చవచ్చిన వాని నేర్పరించి వరించెడుగాని రమ్మని కేలుకేలం
గీలించి సజనంబులు చుట్టురాగ నారాజ మండలాహ్లాదకారిణి
యగు నా కళావతిని తత్ప్రిత్రాజ్ఞు స్వయంవర స్థాన సింహాసనస్థ
రాజస్వమండల మధ్యమార్గంబునం బ్రవేశంబు చేయించిన నాలో
లాక్షిం జూచి యవ్వసుంధరాపురందరులు విస్మయానందంబులు
డెందంబున గ్రంధు కొనుచుండ.

184

సీ. ఆ ముద్దు గుల్కు నె / మ్రొము నాలేనును

నగవునా నరికొప్ప / సొగసునాజు

గా నిగారంబు చ ి క్కని చెక్కులందము
 నాజిగిల్లు సో ి యగఁపుగుబ్బ
 గుత్తుల పెక్కు నా ి బిత్తరి మాటలు
 మురిపెంపు నా పెలపు ి మోదికెంపు
 నాజారుపెటయొ ి యారమునావాలు
 కన్నులఁ బెళ్ళు నా ి గౌనులేమి

గీ. యామిసిమిమేని నవకము ి యాచొకాట
 నుగునడకవగయాచెలు ి వహహఁ దలఁచు
 కొనిన యుల్లంబు ఝల్లు ఝల్లు లనును దీని
 పొగనునకు నీవులేదు ము ి జ్జగములందు.

185

సీ. బాగు చక్కదనంబు ి వహవా చొకాటంబు
 మేలుచుం జెక్కులు ి కౌను భళి భ
 శీముద్దు నెమ్మొము ి లేగుల్కు నగవహా
 మురిపెంపు మాటల ి మురువులేట
 సేబాను బలుజగా ి జిగిమేను మిసిమిమ
 ఝూరైపిరుందునుం ి దీరుబాపు
 రే కౌను హెయల యా ి రేరాకడయొ యార
 మహహ మిటారిసో ి యగఁపుఁబెళ్ళు

గీ. బలురతుల వేడుకలనూని ి యలసి దీని
 పొగురు గుబ్బలపై చ్రాలి ి బిగువు నిండ
 కాగిఁట వసించు వానిదే ి గదరభాగ్య
 మరయఁగా మోడి వీడి యీ ి యతివఁగూడి.

183

మాయాగౌరి కళావతికి రాజుల వేర్వేట గనబరచుట

వ. అని తర్కింపుచున్న సమయంబున నద్దేవి ఆ నరదేవ కుమార
 రత్నంబుతో పురస్థాన సింహాసనముండైన రాజన్యునిం జూపి
 యిట్లనియె.

187

నీ. రఘువంశమున దాశ * రథి యని యుదయించి
 యజ్ఞంబుఁగాచి య * హల్యఁబ్రోచి
 మీ మైధిలి వరించి * రాము గర్వ మడంచి
 రాజ్యంబు విడనాడి * గమనఁగూడి
 తాను తమ్ముడు వన * స్థలిఁ జేరి పిత్రాజ్ఞ
 శరణుజొచ్చిన వాయ * సమును గాచి
 ఖరదూషణాది రా * త్తునులను ఖండించి
 వనితఁ గోల్పడి కబం * ధుని వధించి

గీ. సూర్య సుతుఁగూడి వాసవ * సూతిఁ జంపి
 1వాయుసుతుచేత భూపుత్రి * వార్తదెలిసి
 2తరుచరులతోడ శరధి బం * ధన మొనర్చి
 బెగ్గిలగు జట్టులంకకు * లగ్నవట్టి.

188

చ. వరభుజవిక్రమాక్రమిత * వాసవ సంవద ఖండ పంక్తి కం
 ధరపటుకంధరత్నట ద * న్నల మార్గుణుడైన పంక్తి సం
 హరహరిదశ్వవంశ కల * శాంబుధి హరదపూర్ణ సోముని
 బరమగుణాధిరాము భవ * బంధ విరాముని రాము వింటివే

189

ఉ. ఆతని పూతవంశజన * హర్షశిక్షేయు భుజబలైకని
 రాత పటిష్ఠ నిష్ఠుర వి * రోధి పరాక్రమ సైన్య జయ్య వి
 ఖ్యాతచరిత్రు బాంధవ హి * తంబుడ భాను నూ. చాగు శో
 భాతరజాయమాను ఋతు * పద్మనిఁ గంటె కుంకుమలోచనా.

190

శా. వాతోద్ధూత తరంగమాస సరోం * భచ్ఛాతాంజలి ధూ
 శీతామృత సుగంధ నీరసదయం * గ్రీడావగాహైః నీ
 త్వా తాత్పర్యముగల్గెనేని త్రయిలో * క ప్రస్తుతాచారు సా
 కేతా ధీశ్వరు గోరు మీ చకితపం * కేజాత వలేక్షిణ.

191

గీ. అని యిటులఁ జెప్ప నతని వం * శావతార
 మంత యాలించి గాంచి య * క్కాంత యతని

(1) వాతజని (2) వనచరుల = పాతాంతరములు.

కంజలి యొనర్చిన నెఱిగి ♦ యవల వేటు

వేరి నిట్లని పల్కె నా ♦ కీరవాణి.

192

నీ. స్వర్గభోగాప్తిన ♦ నరభుం డీతఁడీ

రాజేంద్రుఁ జూచుమో రాజకన్య

సమవర్తి యగుచు పూ ♦ జ్యోతగాంచు నీ దండ

ధగుని వీక్షించుమో ♦ తరళనయన

రత్నాకరముల ♦ పాలనఁ జేయు నీమహా

ప్రభుని గమెరు మహా ♦ ప్రభు కుమారి

సర్వజ్ఞహితుఁడు శ ♦ శృచ్చీంద్రుఁడీ రాజ

రాజనీక్షించుమో ♦ రాజవదన

గీ. అరుచు నృపవేషములుదాల్చి ♦ యచటనున్న

యంద్ర హరి పాశి ధనదాదు ♦ లెందఁతేని

దేవతల నొచి చెప్పుచు ♦ దేవ నితని

యెరుగ వారికిఁ బ్రణమిల్లి ♦ యరుగుమనిన.

193

వ. అట్లుగావించి వారల నతిక్రమించి, అవలంబించియున్న మండ

లేంద్రుల సమీపించియున్న నమ్మించుఁ బోడితో నద్దివ్యాంగన

యిట్లునయె.

194

శా. దేవవ్రాత హితుల్ సమస్త పరిపం ♦ ధివ్రాత విత్తేప దీ

తౌవంతుల్ నయవంతు లూరితులు దృ ♦ ప్తశ్వేతకేతుల్ ధనుః

ప్రావీణ్యుల్ ఘన పుణ్యబద్ధులును భా ♦ స్వచ్ఛంద్ర సాంద్రద్యుతుల్

తీర్థినిల్చిరి కోమలీయెనుట గం ♦ టే చేడి భూమిశులక్

195

గీ. పద్మినీ కముదిను లహా ♦ ర్పతి నిశాప

తుల కరముబట్టి యనుపమా ♦ ద్భృతవికాస

ములఁజెలఁగు లాగు నీనరేం ♦ ద్రులనుఁగూడి

యుండ మనసైన వరియింపు ♦ మో లతాంగి.

196

వ. అని చెప్పినవిని యారకున్న రాజకుమారికకు మనస్కారంబు

గామిఁడెలసి

197

గీ. అద్వివిజమన్య యక్కన్యః * నన్యస్మపుని
సన్నిధిని జేర్చియనె మాన * సంబునందు
గాలినుత్పన్నమైన భం * గములబాలు
రాజహంసిని పద్మాంత * రంబువోలె.

198

ఉ. బంధుర శాస్త్రుసిద్ధమగు శ్రీ పద్మతులగ దెలివిత నటించిగ
ర్వాంధ విరోధ తూలహతి శ్రీ యందు ఖలీనలనామరుల్లుహా
గంధగతిం జరింపుచు జ శ్రీ గంబుల వన్నెకు నెక్కుచుండు నీ
సైంధవ శేఖరుగ గనుము / చారుమృగీచకితావలోకనా॥

199

సీ. గాంధర్వ శారీర / కలన నెందుటజేసి
దైవత స్వరయోగ్య * తనువహించె
శాస్త్రవిద్యద్వి? * ప్తా నీతిబడజేసి
దారాల సదతిం * దనిసి మెలగె
అఖలాశ్వ ముఖలక్ష * నాదృశుం డగుటచే
భూపాల సేవ్యాను * భూతిమెరసె
వామపార్శ్వముల నె * షుటికి నాయుటచే
తలవంచి బాహ్య వ * ర్తనలు మానె

గీ. రహితమద్దోష పంచక * ల్యాగ సహిత
సైంధవాన్వయ దీప్త వ * జ్రంబు వీని
చరిత మిది వాంఛయానె వి * స్ఫురిత ముకుర
తాళితాన్య కపోల శో * భాలవాల.

200

ప. అని పలుకు పరిహాస చాటోక్తులకు దరహాసంబు మెరియ నిషధ
సూయాకుటిలయైన యక్కుటిలకుంతలను తత్రాంతరాజ
సన్నికటంబుజేర్చి యుద్ధివ్య హానినీరత్నం బిట్టులనియె.

201

మ. నగరాట్కూట విటంక నిగ ర ఝరీ * నాళీకపాళీరజో
గగనాంతాంకిత దేవదారు తిరుపో * కక్షీర విస్ఫార సా
రగ గండసల సాలసారభ సమీ * ర వ్రాతముగ గోరితే
భగదత్తుని వరియింపు మింపున సఖి * ప్రాగ్గోతిహాధీశ్వరుగ

202

మ హిమవద్గోత్ర విహారికిన్నెర వధూకిం ? ధూళినాకర్ణన
ప్రమదాత్మా గతశాతచేల వనమా శ్ర లాలోల చేలాంచలో
ద్గమ సౌరభ్య సమీరముఁబోలయ సౌ ? ఖ్య క్రిడనందాడ నౌ
రమణీ వేడుకయైనవీని గొనుమీ ? లాలిత్యహేలాగతిక 203

గీ. అనిన పల్కులువిని తార ? కాధినాధు
నందున మనస్కరించని ? యబ్బని వి
ధమున నున్నట్టి యా మం ? దగమన నన్య
సృపుని సన్నిధిజేచ్చి ? యా నెలతబలికె. 204

శా. బంధుప్రక్రియ నాత్మచక్షులను శో ? భావృద్ధులక జేసి గ
ర్వాంధప్రాతము దోలు నీకువలయా ? త్యానందసంధాయి స
ద్భంధుఁ జారుశుభానురాగు మహిమో ? త్కర్తృత్వభావుఁ జరా
సంధుఁ జూడుము వేడుకైనమదిలో ? చంచత్సభాలోచనా. 205

గీ. నావుఁ డాతనిఁ జూచి మ ? నస్కరింప
కన్య రాజన్యుఁ జేరఁగా శ్ర సరిగె యువతి
కడలిఁ జేరంగఁజనెను గం ? గార్పురియును
దారినుండెను కుధరంబు ? దాటునట్లు. 206

వ. ఇట్లొగిన నవ్వధూరత్నంబునకు నద్దివిజాంగన నీలునుం జూపి
యిట్లనియె. 207

గీ. మదనుని జయించు నవనోక శ్ర మాత్రచేత
కాపురము తారహేమదు శ్ర రములు దలవ
నతులిత విభూతి కలమ కా ? సృధిపతియగు
రాజమాళిని మనసైన శ్ర రమణిఁ గనుము. 208

వ. అనిన విని యా కళావతి నీలుని వరింప రుచింపక కనుసన్న నతి
క్రమింపనుని చెప్పుచున్న యన్నిలింప వనిత సవిధ ప్రదేశవర్తియైన
దుర్యోధనుం జూపి యిట్లనియె. 209

కా. శ్రీకంఠప్రతిమాన దార్ధ్యబలదోః • క్రీడా ధర్మగ్రాహ వి
 ద్యాకౌశల్యః డనేక ధర్మసయ శా • శ్రుగంధ సిద్ధార మ
 ధాకల్పేతరుః దుత్సమిజ్జ యనుధాం • ధప్రీతిమండై న య
 స్తోకప్రాభవుః గౌరవేంద్రుః గమమీ • దుర్యోధనుః మైథి 210

గీ. రాజ దంతావళాగ్ర యూ • ర్మము లిడి రుదిర
 నఖర మహిమాప్తి భూరభా • స్యఖల దుర్గ
 చారిగా యొప్పు రాజకం • తీరవుండు
 గోరుమీతని సవమ్మగీ • చారునయన. 211

ప. అనిన నాలించి తదీయ గాంభీర్య జేజో వైభవంబులకు నాశ్చర్య
 మగ్న మానసయై, నదియునుంబోలె తలయూచుచు నయ్యుంతి
 కరంబుబట్టి 212

కం. చాంపేయామోదముచు న
 హింసక సారంగకలిత • వేలాగతిన్
 లింప తరువరమునకుఁ జరు
 సాంపున నేతెంచె ధర్మ • జుని పన్నిధికే. 213

ప. ఇవ్వధంబున నిల్చియున్న నవ్వలాసిసీరత్నంబుతో నవ్వేలుపుంటి
 యిట్లనియె. 214

కళావతి ధర్మరాజును వరించుట

చం. నలుండచు చక్రవర్తి తన • నామముగోరి పుత్రుచువారికే
 గలికలుపంబు లన్నగఁ • గా శేషధించి స్వయంవరంబున
 నలరుచు వేట్కబై మ దమ • యంతివరించెను వింటిగాదె పూ
 ర్వులన గణించె మున్నగుపురుషురవ చక్రధరుండ వార్యతే. 215

కం. ఉశనస్సంభవ రాకా
 శశిముఖ యుచు దేవయాన • స్వాధిష్ట మహా
 దశ వరియించె యయాతని
 బ్రశంసజేయ నతఁడితని • వంశ్యుండు గాడే. 216

కం. పూరుకురు రాజ భరతులు

పౌరవులన కౌరవులన • భారతులనగా

పేగునహించిరి వినదగు

వారిని ముచువింటి గాదె • వారల మహిమల్.

217

ఆ. వే. అట్టిచంద్రమాన్వ / యంబున జన్మించి

ప్రబలిసట్టి పాండు / రాజునకును

తనయు లైదుగురు ప్ప / ధామాత్మలందున

గలిగి రందు నగ్ర / గణ్యుడితఁడు.

218

సీ. మహిమ మీరఁగ నుధ • స్వామధ్య వీతికా

నీచుండయిన నునా • నీరు పోల్కి

ననకాది మునిగోక • సార్వభౌములతోడ

యబంబు పైనున్న • యజునిబోల్క

తీర వారాశిగో మీ / రిం శేష ప

ర్యంకంబుపైనున్న • హరివిధమున

కైలాస భూధరా • గ్రమున దీప్యద్విష్ట

రంబున నున్న చం • ద్రధరు శేవ

గీ. భూవశేష్యుల మధ్య న • ద్భుత మహత్వ

చారుశోభావిభూతిచే • మీర యెదుట

విష్టరంబందు నున్న య • వ్యిబుధ వంశ్య

క్రేవగను కుందరదన పం • కేజవదన.

219

సీ. ఈ రాజు వైరిని / స్వారణవారణ

వారంబునకును కం / తీరవంబు

ఈ రాజు సంతతా / శారదాశ్రితజన

కీరమండలికిని మం / దార తరువు

ఈ రాజు బాంధవాం / భోరాశికిని మోద

కారణంబైన నీ / హార కరుణ

ఈ రాజు బహుదిన ॥ దారిద్ర్య ఘోరాంఘ
కారంబునకు గ్రీష్మ ॥ సారసాపుర

గీ. డనుచు లోకంబులెల్ల ద ॥ న్నభిమతింప
నెగడె శాశ్వత కీర్తి న ॥ నేక విబుధ
మాన్య మాంగళ్య సుగుణసం ॥ ప్రత్యపూర్తి
సాధుపథవర్తి యీ ॥ రాజ చక్రవర్తి.

220

సీ. సద్గుణంబులుగూడి ॥ సంచరించుటచేత
ఘనత సర్వజ్ఞ శే ॥ ఖరతఁ గాంచె
శాత్రవచక్ర శ ॥ శ్వద్భీతి కరుణాట
పంకజాతి విమార ॥ ఫణితిఁగాంచె
శుచిమీరి మిన్నంది ॥ శోభనెంచుటఁజేసి
ద్విజరాజ రూఢిమై ॥ దేబర్లె
కువలయానందభి ॥ నవరసఁజూట
సరస సంపత్కిణ ॥ గరిమఁగాంచె

గీ. రహిఁ జెలంగెడి చల్లని ॥ రాజ యారె
జను లితండనఁగాఁదగె ॥ సాధుధర్మ
జాతుఁడీతనిఁ గోరఁగా ॥ జనుశుభాను
కీర్తలావణ్య నదన పం ॥ కేజవదన.

221

వ. అని బహుప్రకారంబుల నతని మహిమాతిశయంబుల నెఱింగించి
భవదీయ రూపరేఖావిలాసంబునగుం దగిన వరుండితని నవశ్యంబు
వరియింపుమన నంతలోన

222

కం. ఇటునటఁ జూపి మగుండు
త్కట వేగముతోడ నిక్కు ॥ ధనువుంగొని యా
కుటిలవికచా ప్రభువుల హృ
త్పటముల గాడంగనేసె ॥ పుష్పాశ్రములఁ

223

వ. తత్సమయంబున బరవశయగుచు మరలఁ దెలివింగొని, మున్ను
నారదవాక్యంబుల వినుటంజేసి యత్సంత ప్రేమానుబంధురై న

విభుడతండు గదాయని మనంబున నూహింపుచు, మోహ సంభ్ర
మంబు బెనఁగొనఁ దరహాసంబుగదుర కించిలజ్జావనత వదనయై
పుష్పధామంబుచేఁబూని సంశయింపుచున్న యక్కన్నియ చేతులు
బట్టి యన్నిర్జర వధూరత్నంబతని కంఠలగ్నంబుసేయుమని పల్కిన
నయ్యువతి యాధర్మజుని కంఠపీఠంబున కుసుమధామంబు నిలిపి
నమస్కరించి నిలిచిన, దత్తుమీపంబున నున్న కృష్ణదేవునకు
మ్రొక్కించి మరలించి, తదీయభవ్య మందిరప్రవేశంబుఁజేయించి
యద్వివ్యాంగనాతిలకం బక్కన్నియ నాశీర్వాదించి, తదీయాభివంద
నంబులు గైకొని యంతర్హితయయ్యె, నవ్వల రాజేంద్రలోకంబు
రోపంబులఁ దమతమ విడిదియలంకుజనియెనని చెప్పిన యవ్వలి
వృత్తాంతంబులెట్లని జనమేజయుండు వైశంపాయను నడు
గుటయు.

224

— * ఆశ్వాశాంతము * —

మ. నృపవూజాంచిత యుజ్జయాంకతను కాంక్షతి మ్యాన మీనాంక స
త్తవనీయాచల ధీరసత్కివిరుతా శ ధారాయశసార కా
ధిపనీహార తుషారశైలరజితా శ ద్రిశ్రేష్ఠ సంతానపా
దపపాటీర శతారహార శరకుం శ దస్ఫూర్తి విభ్రాజితా

225

క. వితరణ రాధేయాయూ

రితసేవా ముదితకాస ధి లేయా సారాం

చిత బాహులేయ వినయా

న్వితమతి గాంగేయరూప ధి విజితాత్రేయా.

226

— మాలినీ వృత్తము —

వెలిచెటి కులదీపా ! విక్రమాం శ చద్దిలీపా !

నలిన నయనసేవా ! నర్ఘ్యమేధానుభావా !

సలలిత గుణగేయా ! ధి సాధు విద్యద్విధేయా !

నలరిపు నిభక్తీర్తి ! ధి నవ్యమాంగళ్య కీర్తి !

227

గ ద్య ము

ఇది శ్రీ శివరామేశ్వరానుగ్రహపాత్ర భారద్వాజుగోత్ర
పవిత్ర కాల్లూరి సూరకవి పుత్ర కించిదాంధ్ర
కవితా విధేయ గౌరీకాంత నామధేయ
ప్రణీతంబైన ధర్మనందన విలాసం
బను మహాప్రబంధమున
ద్వితీయాశ్వాసము.
శ్రీ శివరామేశ్వరా ర్పణమస్తు.

శ్రీరస్తు — శుభమస్తు

ధర్మనందన విలాసము

తృ తీ యా శ్వా స ము

కం. శ్రీ విద్యత్కవి జీవం

జీవ కళాత్రేయ సకల శ చేతనరత్న

వ్యావృత్తాత్రేయ మహా

ప్రేయించిత పుణ్యకాయ ? శ్రీ గురురాయా.

1

ప. అవధరింపుము జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియె, నట్లు
స్వయంవర లబ్ధయైన గళావతిని గులాచారాసుసారంబుగా విచా
రించి శ్రీనారాయణాజ్ఞ ప్రకారంబున సురాసగాకుమార ప్రముఖ
నిఖల కౌరవులు కృష్ణద్రోణాచార్యుల యనుమతి వడసి.

2

చ. తనను పురోహితద్విజులు ♦ భౌమ్యుడు మున్నగువారిఁ బంచినన్
బని జనకావనీశ్వరుని ♦ సన్నిధికిఁగి నరేంద్రమాప్యథా
తనయునకుఁ భవత్సుత ను శ దారతఁ బెండిలిసేయఁగాఁ దలం
చి నళిననాభునాజు తను ? జేసి నదీతనయాది కౌరవుల్.

3

కం. మము బంచిన వచ్చితి మిదె

మిముగాంచితి నిష్పసిద్ధి ♦ మేలొనవెను ని

కొమరిత నెసంగితని సం

భ్రమమున మము బంపఁదగిన శ బహుమతు లొదవున్.

4

ఊ. నావుఁడు ధర్మరాజునకు ♦ నా సుత నియ్యఁగఁగంటి నేటితో
పావనమయ్యె మిత్తులను ♦ భాగ్యముగంటిమి నేను బంధులున్
దైవికమా యదృష్టముగ ♦ దా యుభయత్రకు మీరె పూజితు
ల్లావున నిర్లయించి శుభ ♦ లగ్నము, పెండ్లికిఁ దర్లిరమ్మనన్.

5

ధర్మరాజు వివాహమహోత్సవము

కం. అందఱు సంతోషించిరి

యంది బహుపథలవార † లరుదెంచిన దీ

సందన ముఖులకుఁ దెల్పిన

జెందిన వేడుకల నతఁడు † శ్రీహరితోడఁ.

6

ఉ. గూడి వివాహాలగ్న మను † కూలులతో వివరించి నేడఁ చే
కూడినటంచు మైథిలున † కుఁ శుభలేఖ లిఖించిపంపి తో
డ్రోడనె పాండుభూవర సు † తుఁ గయిసేయఁదలంచి వేట్కతో
నూడిగవుంజనుల్ దగు ప్ర † యోజనముల్ నవరింపనేర్పునఁ. 7

సీ. తళుకు కుందనపు క్రొం † జిలుగైన నెరిఁగురీ

పోషక్కుతో మద్య † మునను గట్టి

పటకాగడి కునుం † బాసాగ జుట్టి పై

సరివీషుమల్లె పూ † సరి తురాయి

పన్నీట చలువ గు † స్పటిఁ దాల్చి చెమటార్ప

దస్తురుమాలు హ † స్తమున జెవుల

మొసలివాయెంటు స † ముల భుజకీర్తులు

బాజబందులు వ్రేళ్ళ † బటువులుంచి

గీ. సరిగ వేషబోంచీలు ప † చ్చలమురుగులు

వీరకంకణముల కర † సారసములు

నురుతరతనంపు పేర్లు వీ † రాంగనములు

పదములధరించి మేదిని † పతి జెలంగె.

8

చం. కలపము లావి ఘుమ్మరన † గా వరకెంపవరంజి నెండొరఁ

గొలిపిన గౌరవంతిపిడి † క్రాంజిగిలీచును సోగసూరిపై

గల నడికట్టునందుఱిమి † కమ్మని వింటివజీరునాఁగ వె

న్నెల యెకిమీడునాగ నవ † నీతలభర్త దనర్చె చూట్కీర్తి. 9

సీ. అన్నుమిన్నుల నవ్వు † వెన్నెలల్ పైఁబర్చ

పాండుభూవర తనూ † భవతఁజూప

నుందరీ దీక్షావ శ్ లిందిదిరముగప్పి
 ధర్మనందనతి ప్రా శ్ ధాన్యపరువ
 నాచార లాజాక్ష శ్ తాళిపై బర్విన
 నుదయేందువంశ సం ధ వదను బాదల
 నందనా మంగళా ధ హరితిద్యుతిబర్వ
 పీతాంబరా ప్రతా ధ భిఖ్యగాంచ

గీ. నమరపురినుంచి తినుజూడ శ్ నరుగుదెంచి
 భూమిసంటక నడుమంత్ర శ్ మున వసించు
 వేల్పువేలదులు నామ్రోల శ్ పెక్కు బల్ల
 కట్లపై నాడఁగా నాట శ్ కత్తె జరలు.

10

శా. భేరీడాన్నినదంబు నవ్వెనుక గం శ్ భీరారవాక్రామితాం
 భోరాశిస్ఫుట వీరకాహళరవం ధ బుందోడుతోభట్ల కై
 వారంబుల్ తరువాతి బ్రాహ్మణవధూ శ్ స్వస్త్వక్తుల్లమీర సం
 భారీనక్కి నృపాలకుండు దనుసం శ్ బారీలు వేగూడిరా. 11

మ. బిరుసుల్ గొమ్ములు శారజువ్వలు మతా శ్ బీల్వైక్తు వాయీలు కా
 కరపూనత్తులు చక్రబాణములు లంకాపురు బుడ్డాదిగా
 మిరుమిట్లు స్వజనావలోకమునకు శ్ మిస్సన్నదంతంబుయ్య
 గరదీపంబులచేత బట్టవవలై శ్ గాన్నింపఁగా నత్తర. 12

సీ. జగము వారల కెరుం శ్ గఁగదెల్పుగతి గుభుల్
 గుభులంచు విజయదుం ధ దుభులుమ్రోయ
 దివియను మల్లెమం శ్ దిర మేలుకట్ల పో
 లిక నున్నత ధ్వజం ధ శుకము లలర
 చేరవచ్చిన కల్ప ధ కారూఢి నటనట
 కల్పిత సుమఫలా శ్ గములు వెలుగ
 వేల్పులుగురియు క్రొ ధ వ్విరులు నా పుణ్యాంగ
 నలు సుమలాజాక్ష శ్ తలను గురియ

గీ. భట్టు గొనియాడ విక్రమా / శ్మశ్మలు దలంచి
స్వస్తిజెప్పంగ ద్విజులు ప్ర / శ స్తిమీర
ధవళములు పాడ సతులు బాం శ ధవులతోడఁ
దల్లె ప్రభవ సురరాజ శ ధర్మరాజు.

13

సీ. వెలిగుబ్బగొడుగు ముం ధ గల వట్టుతోనుతో
నాలవట్టుములు జం / డాలు నడువ
జలమతీగుత్తాలు ధ జోడు దారుగ సూర్య
భానులు పెక్కిరు / బాజనత్త
చనవర్ల యెటిగె ల శ సత్తటనట వార
మునుమున్ను సేవకుల్ ధ కొనిచనంగ
పన్నీటి నిండుబాం శ బనటులతోడ శా
లూలభంబులక్రింద / నువిదలు సస

గీ. మొలుగుటలేల గమ మిరు శ ముట్టుగొలువ
వీరయోధులు చాచోలు ధ నెంటగొలువ
దివి భువులవారి నోచనాం శ త్నివముగాగ
పడిది పెళ్ళి కుమారుండు శ వెడలనడచె.

14

వ. ఇట్లు పసపు పారాణి నెనగుచు ద్వారంబుల కిరుగడల పసిండి
నిండుగుండలు రావి మావి మావి చిగురుగొమ్మలుంచి ఆవలీవల
చెఱుకుగడల నరటిబోదెలు మొదలుగాఁగల మంగళ ద్రవ్యం
బులు బొసంగంబట్టి, వీరాంబరంబుల మేలుకట్లు బచ్చతోరణం
బులు గల్లె రాజిల్లు సప్పరరాజతోరంబు దారితారుచు నేతెంచు
సప్పకు మేడిమానుగుల పైడిగోడల చాటుననుండి పూబోమలు
వేడుకలతోడ కేలుదమ్ము లిమ్ములనాచి దీవనబాలు జనుకుచు
దమనో నిట్లనిరి.

15

చం. వినుటయెకాని మున్ను కురు / వీరవరేణ్యుని కన్నులారగా
గనుటయులేదు నేడు శుభ / గంబగు భాగ్యవశంబుచేత గ

స్మృతగలిగెన్ నృపాలసుతః ♦ కుం దగు నీ కురురాజవంశ వ
రనుఁ డితఁడీడు చూడ మిథి ♦ లాపతిసూతికి రూపురేఖలఁ. 16

కం. నగు మొగము సొగసు తొగరా

నగు తొగరాధరకుశోక ♦ నదరుచి భళిరే

జిగిబిగి మైసోయగ మె

న్నఁగనగునే పన్నగేంద్రు ♦ నగు ముకురాస్యఁ.

17

సీ. బహిగడ్డపు బాగు ♦ బాగు మీసముతీరు

ఆరెకస్సెమల యొ / యార మహాహ

వాలుగన్నులు వహా ♦ వ్యా మోవికెంపవు

నవు భళీ దీర్ఘ బా / హువుల సొగసు

వక్షస్థలంబు సే / బాసు నెన్నఁడు మంద

మెక్కడకయించంద ♦ మేమిజెప్ప

జంఘాయుగళి తమా / హ పాదపద్మద్వ

యంబు లాగేమందు / మమ్ము చిన్ని

గీ. నగు మొగము మీలుమీలు కం ♦ దర్శింపంద

రాంగు సీతనిఁ బెండ్లాడు ♦ మంగళాంగి

భాగ్యసంఘద నేమని / బలుకవచ్చు

ననుచు నన్యోన్యమును జెప్పు ♦ నొనుచు మఱియు.

18

గీ. ఒక హిడించి కిమ్మిరుల ♦ సుకరప్రకర

పరచినాఁడు దోర్బలమువ ♦ మెఱసిసాఁడు

దేవతానిభిమూర్తి యు ♦ ధిష్ణరాత్రి

సోదరుం డొకఁడుండె వృ ♦ కోదరుండు.

19

కం. నరుఁ గంటిరె నారాయణు

సరసఁ సరసాభ్రనీల ♦ సమవిగ్రహు నం

బురుహాయతలోచను భా

స్కరతేజుని వలపటా ని ♦ శౌకరవదనా.

20

కం. కనలీయిరువురలో నె

క్కువతక్కువ గానరాదు ♦ కోమలతనురూ

ప విశేష వేషములనొ

నవలామానికములార ! ♦ నాకం జూడఁ.

21

ఉ. చందనగంధిగన్నులను ♦ జల్లఁగఁ జూడగదమ్మ పెళ్ళివా
రండ్లటకన్న ముందర నె ♦ యారమమీరఁగఁ గోఁనుందరీ
సుందరుఁ డిందిరాహృదయ ♦ చోరుఁడు వారలలోన పూర్ణిమా
కుందురుఁడోయనంగ సర ♦ సత్వముజూపెను పెండ్లిపెద్దయె. 22

సీ. యమునపై తాండవం ♦ బాడిన పదముల

గండపెండెరము న శ్రీ లడలుకొనఁగ

నార్తరతుపరా ♦ యలేఖాస్తములను ముం

గామురుగుల్ భుజం శ్రీ గదములమర

వైజయంతికి నిరు శ్రీ బాజల వలెవాటు

వైచిన పసిఁడి దు ♦ వ్వలువఁ జెలఁగ

పట్టుబొందునగట్టి ♦ చుట్టిన సంఁగి

మొగ్గలచే సిగ ♦ మురువుగులుక

గీ. చేరకన్నుల కరుణ శ్రీ ముక్కారుఁ గురియ

మందహాస్యామృతమున మో ♦ మందమార

కులుకు జెలువాట గనువారి శ్రీ కెలమిమీర

సత్వసంపూర్తి గోపాల శ్రీ చక్రవర్తి.

23

సీ. అంభోధిలోన మీ ♦ నాకృతిజొచ్చి ధా

లకు శృతులచ్చె నీ ♦ తండుగాఁడె

కమతమై మంధరా ♦ గమ మోసి సురదేవ

తలకు నెసంగె నీ ♦ తండుగాఁడె

పననిధి మగ్నమే ♦ దిని నుద్ధరించె భూ

దారవేషమున నీ ♦ తండుగాఁడె

ప్రహ్లాదుఁడ్రోవ గం ♦ బమునందు నారసిం

హుండయ్యె నాది నీ ధ తండుగాఁడె

గీ. ధర త్రివిక్రముఁడయ్యె నీ ♦ తండుగాఁడె

ధరణినాథుల గెలిచె నీ ♦ తండుగాఁడె

దాశరథియయ్యె విదప నీ ♦ తండుగాఁడె

తాను బలరాముఁడయ్యె ని ♦ తండుగాఁడె.

24

ఉ. చిక్కని గుబ్బచన్ను లెద ♦ జిక్కఁగ కాఁగిట గారవించియున్

జెక్కులు ముద్దువెట్టుకొని ♦ చేరి చురుక్కున మోవిసెక్కి దా

చక్కిలిగింతలన్ సురత ♦ సౌఖ్యపయోధిని నొలలాడు నే

చక్కెరబొమ్మ దానిఁదగు ♦ జన్మఫలంబు ధరాతలంబున్.

25

వ. మఱియు నెక కన్యకామణి యిట్లనియె.

26

చం. కలసియు మేనుమేనెకటి ♦ గా సరిమోమున మోముజేర్చి చ

న్నుల సురమాని వాలెటలు ♦ నెక్కి పరస్పరమోవితేనెల్

లొల యలుకల్వఁగించి వల ♦ పుల్ గొలిపించెను నిట్టికాంతుతో

నలరుల పాన్పునన్ బొదలు ♦ సంగనదేగద భోగభాగ్యముల్.

27

వ. మఱియు నెక శుకవాణి యాజగన్మోహనునింగని యిట్లనియె.

28

ఉ. ఎందుకయోనయస్య నగ / లెందుకు పుట్టయలెందుకెందు కీ

చందురు కాలిపావడలు ♦ చల్లనితావులుజల్లు పువ్వుపా

న్నందుకు వీని సందిట వ ♦ హింపకయుండిన సౌఖ్యమేగతిన్

జెందును మందయానలకు / చెప్పరె చూడరె భూతలంబున్.

29

వ. మఱియు నెక్క చక్కెరబొమ్మ యిట్లనియె.

30

ఉ. పిల్లనగ్రోలివట్టి వల ♦ పించును వీణెయమీటి పాడి రా

గిల్లఁగజేయు నెక్కపుడు ♦ కేరుచు దాగుడుమూతలాడి రం

జిల్ల నెనర్చు పద్యములఁ ♦ జెప్పు పదంబులు నేర్చు గోపికా

పల్లవపాణులన్ హరికృ ♦ పారస మేమనవచ్చు కోమలీ.

31

వ. మఱియు నెక్కచలి చెలికలైతో నిట్లనియె.

32

చ. కొలకలంజ నజగఁపు † గొజ్జగి పూబొదరిండ్ల మావితో
పుల సురపొన్నగున్నలను † బూసిన మల్లెల నలివిలిగా
గెలగొను ద్రాక్షపందిరుల † క్రింద నహూ రతికేళి నీహరిక
నళినదళాక్షునిక గలయు † నారుల నెన్నఁదరంబె కామినీ. 33

వ. మఱియు నొక శుకవాణి యిట్లనియె. 34

ఉ. శ్రీకృష్ణమైత మోము సర † నీజదళింబుల గేరుకన్నులుక
బ్రాకటమైనక్షమాను † బంగరురంగు జెలంగు శాలు శో
భాకరమైన శాఖలు ద † చూ హృగరూబజుగుగలు నిట్టిను
శ్లోకునిగన్న నందుని య † పోద పురాతనపుణ్యమెట్టిదో. 35

మ. జలజాతాసన ముఖ్యదేవతల వా † చాలోచనేమోమనో
బల సంపత్తి వచింకఁ జూడఁదలంక † ధావించుగోరాక ది
క్కుల నిండాని సమస్తవేద్యయ య † క్తుండైన దేవుండు వీ
రలలో తానుకడై వెలుంగుట విచిత్రంబు ముహూర్తికిక. 36

మ. జలజాతాసనకంఠు నీలజలద † శ్యాముండు శోకత్రయా
నీలయుండాత్మ రాము శక్త్యుండుక † సతుండుపూతద్రుం
డలఘుండీతఁడు కాంబ్రాపు దరిదా † పై యుండ నీ పాండవే
యులకెల్లప్పుడు శోభనార్థ కరుణో † ద్యోగంబు వాటిల్లడే. 37

వ. అని యిద్విధంబున జవ్వనులు జెప్పుకొనుచు జూచుచుండ, నా
ఖండల, దండధర, వరుణవైశ్రవణ ప్రముఖులు పుండరీకాక్షు
నానతి పెండ్లికుమారునితోడ వేమకనేతేర, పురోభాగంబున
చారులుబహుసేయ, దివి నంటియున్న పందిరిక్రిందకిం జని చుండు
వాల మేలుకట్టు నెడనెడలం గ్రుచ్చి కట్టిన పచ్చ తోరణంబుల
దారి నడిచి, పైడిగోడలు నెలరాలగంభాలబాలుచిత్ర పాంచాలి
కల నీలునగు ధూపంబులతో మణిమయంబైన పీఠంబుల జాగు
మీరు కల్యాణవేదికా దుంబర పీఠంబుమీద ధామ్యాది పురో
గౌత ప్రముఖ మహీదేవ స్వస్థివాచక సహితుండై సరదేవుండు
గూర్చుండిన శ్రీకృష్ణదేవ దేవవ్రతాదులు విదేహ దేశాధీశ్వర

ప్రత్యుత్థానులై చిత్రకంబశపాస్థిత చీనాంబర పరస్వంకాననంబులం
 గూర్చుండిరంత మిథిలాకాంతుండు దనకుం గూర్చువారిసలన
 గులడేవత నిలిపి తదీయార్చావిధి సలిపి తత్సమీపంబునందు,
 ముందుగా శారతపన్నమేతయైన దన కూతుర్ వృద్ధసువాసినీ
 జాతంబుచేత రాబనిచిన— 38

జనకుండు సాలంకృత కన్యాదానము సేయుట

కం. వచ్చె మిగిలేంద్రతనయర
 గచ్చర ంగద ఝణఁఝు ♦ ఇంధని మణిసం
 పచ్చతుర కంకణాశ్వని
 రచ్చు గూర్చున్నవారి ♦ రంజలఁజేయన్. 39

కం. క్రేగంటిమాపు లిర్వురు
 లోగల రాగమ్మలంత ♦ లో మెలకొను పై
 తీగెలు సాగఁగఁ దమతమ
 లాగులు బాగులును తలచి ♦ రాత్రిలలోనన్. 40

వ. అంతలోన. 41

చం. కలువలని రేకమొల ♦ కట్టి పైడిశలాక గోయగం
 బుల తెలిమొక మానినపుప్రోక ♦ జగాజిగియాక తక్కుజొ
 క్కుల తనివోక దీని కుచ ♦ కోకములక్కున జిక్కి జోకుతో
 గలసి మెలంగుదాక నల ♦ కమ్మని వింటివజీరు డోగు నే. 42

ప. అనునంతలోన. 43

గీ. కప్పకొప్పున ఘనలక్ష్మిఁ గాంచి వదన
 పద్మమున పూర్ణరాజు వై ♦ భవమునుండి
 కలసి కుచపాళి చక్రవ ♦ గ్గుల గతిగని
 నమమునను మిన్నముట్టె భూ ♦ నాథ దృష్టి. 44

గీ. లోడ నలకాభిరూప సం ♦ తుష్టిచరణ
 కరమహా పద్మపద్మ స్ర ♦ కాశేపుష్టి

కనుట ముఖరాజరాజ భా / గ్యప్రపూర్తి
కే ణాదవె నాభిచంచలా / లోకములకు.

45

సీ. తరువాత ధౌమ్యాది ♦ ధర్మసురోత్తముల్
వేట్కనా మంబర ♦ పీతమందు
నునిచి వఘావరు ♦ లఘుమంగళారక
వస్తువుల్ దెప్పించి ♦ స్వస్తిపూర్వి
కముగ విఘ్నేశుసం ♦ కిలోక్తముగను బూ
జించి పుణ్యాహంబు ♦ జేసి చూత
పల్లవాంకురిముల ♦ పాణి కంకణములు
గట్టించి పుణ్యోద ♦ కములచేత

గీ. మంగళాన్నాన మొనరించి ♦ రంగనలు శు
భాంగులగు వారలకు సమ ♦ యంబునదు
యొసఁగె మధుఃకర్మము సిదేహ ♦ వసుమతీ
కరి దంపతులకును కృ ♦ ణాజ్ఞచేత.

46

కం. సాలంకృతముగ జనక
హృదయ నేశుండు కన్య ♦ కాదానము శా
స్త్రాలంఘనముగఁ జేసెను
మేలుగ భరతాన్వయాభి ♦ మిహిరాంశుసకళ.

47

ఉ. మంగళసూత్రమా నృపకు / మారుండు గట్టెను ప్రేమమీరఁగా
సంగన కంఠదేశమున ♦ సంతట దెచ్చిన క్రొత్తముతైముగ్
బంగారు పౌరంబులను ♦ పాణియుగంబుల బట్టియె తి స
ర్వాంగకలగ్నమై తనర ♦ బాడి రోగి తలఁబ్రాలులీలతో. 48

గీ. దంపతుల కరి వస్త్రబం ♦ ధంబు మున్ను
గానెనర్చి యాశీర్వాచో ♦ తులలు జలికి
క్రమముదప్పకయుండ పా / దములు ద్రోక్కు
లాడజేసి రన్యోన్య శు ♦ భావహముగ.

49

వ. తదనంతరంబ సాక్ష్యగ్నిహోత్రంబునందు లాజహోమామంబు
జేయించి, మూడవనాడు వేడుకతోడ సదస్యాశీర్వచనంబులు
జేయించి రైదవనాడు నాకబలిజేయించిరా కళ్యాణోత్సవ దినం
బులలోను. 50

కం. సతులకు తిసుతవతి సం

తత సౌభాగ్యవతి తన్ను శ దగ్గించిన దం
పతులకు మేలిచ్చు శుభ
స్థితియని చేసిరి యరుంధ / తీ దర్శనమున్.

51

వ. అంత విదేహ మహీకాంతుండు నిజసంతతి వివాహంబునకు వచ్చిన
బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రప్రముఖులకు నటనటీ గాయక
ప్రముఖులకు నామెల నెట్టించిన. 52

నీ. కూరలు తృప్తిచే ♦ కూరెను మాకని

పచ్చళ్ల దెమ్మని ♦ ప్రాకువారు
భక్ష్యముల్ గొంటి మీ ♦ పాటి పాయసముఁ ది
మ్మనములు దెమ్మని / పలుకువారు
పచ్చళ్ల రుచిగానఁబడియెను ♦ మా కింక
పులుసు చారిమని ♦ పలుకువారు
పులుసుచారులు తృప్తి ♦ బొందితిమింక మాకు
భక్ష్యముల్ దెమ్మని శ బలుకువారు

గీ. పాయసము తిమ్మనములుండె ♦ ఫలరసములు

పెఱుగు పాల్పళ్ళు తెమ్మని ♦ నిలుచువారు
నగుచు బ్రాహ్మణముఖ్యు / లాద్యంతయుక్త
భుక్తి కేవ్వుననార్చి ర / పుడు విభుండు.

53

మ. నను కారుణ్యముతోడఁ జూచి విబుధుల్ శ నావండి వడ్డించు భో
జనశాకాదులు పాక మివ్వరుచి మి శ శ్రంబైన కాకుండునుం
డిన జల్లారిన వెచ్చపొచ్చయిన నీ / నేరంబు గాపాడినా
మన నాలించి భుజించుఁడోపిక మిమున్ / బ్రూరింతు ముష్టాటిక. 54

గీ. అనుచు పంకులుఁ దిరుగ నా ♦ ద్యంత యు నీ

భుక్తి కెప్పున నార్చిరి ♦ భూసురాళి

తృప్తిగాంచి నమః పార్వ ♦ తీపతే య

టంచు నెక్కట గోవింద ♦ యుచు నెకట.

55

వ. తదనంతరంబ కామధేను కల్పస్పృక్షంబులు సాక్షాత్కరించు
చందంబున, భక్త్య, భోజ్య, లేహ్య హోమ్య పానీయములచే సుభిక్ష
పడి లేచి హస్తస్త్రోతాళినాదికంబులు దీర్చి కూర్చున్న బ్రాహ్మణ
క్షత్రియాదులకు దక్షిణ తాంబూలంబులం దృప్తియొనర్చి దలను
జ్ఞాతుండై నిజనికేతంబునకు తన మాతు నల్లుని రావించి.

56

కం. అరణంబు లేర్చి యిచ్చిరి

కరిహయ గోధన సహస్ర ♦ కగ్రామములూ

భరణములు దాసదాసీ

పరిజన మశిరఃకములిచ్చి ♦ పరమప్రీతి.

57

న. పంకుండు దానును దన భార్యయుఁ బాల సేతుల కేతులం దడిపి
తన మాతుం బృథావాసుదేవ ధర్మజదేవవతీ బ్రాతాదులకు నప్ప
గించునెడ నానందబాష్పంబు లొలుకంగ గడ్గద కంఠంబుతో
నిట్లనియె.

58

ఆ. వె. మోక్షమలర యింక ♦ మీద నె నెఱుఁగు పాల

మొంచునైన నీల ♦ మొంచునైన

గోలఁదైన దీని ♦ కూర్చి మీరందఱు

సేహమునను రక్ష ♦ సేయవలయు.

59

ఆ. వె. బాలచిన్ననాటిఁ ♦ గోత్ర గోలలతోడ

నాడుచుండు స్రాజ్ఞ ♦ లిడిఁగ దెలిసి

తిరుగలేదు తేట ♦ తెలంబుగా నుది

తెలియదా దిద్ద ♦ వలయుదీని.

60

వ. అని వేర్వేరు నప్పగింతలుఁ జేసి తత్ఫలిరత్నంబుతో నేకాంతంబు
నకఁ దన కూతురురావించి వృద్ధకామినులం గూర్చి దీనికిఁ దగిన
హితవాక్యంబు తెఱిగింపుమన తజ్జనని 1మున్నుగాఁ దాని కిట్ల
నియె. 61

కం. ఇలువరున పతికి హిత కృతి

కలికి వినయ కౌర్యధైర్యం ♦ గాంభీర్యదయా

దులు విశువఁజనమ సతులకు

కలకాలము మంగళాంగి ♦ కలహోనైసన్.

62

ఉ. బావలపట్ల బాంధవుల ♦ పట్ల మరుందులపట్ల ధారుణీ

దేవతకోటిపట్ల హిత ♦ దేకికమంత్రి పురోహితాశ్రితా

ర్యావశిపట్ల శృత్యనివ ♦ హంబులపట్ల నమోచితాత్మయు

నై విభునాజ్ఞ మామలకు ♦ సత్తల కింపొనరింపఁగాఁదగిన్. 63

కం. అత్తింట నీవు యెదురగు

చిత్తమెరిగి నీవు జరుల ♦ చే కలమునకన్

అత్తకు మామకు హితవుగ

పుత్రుడి చిటిబమ్మ మాకు ♦ పూజ్యుల దెమ్మా. 64

వ. అనవుఁడు వృద్ధకామినులగు చెలికి తెల్లనిది.

65

కం. ఏపట్లనైన పతి కెగు

నై పలుకక తగ్గితైః ♦ లాలనలోలా

వ్యాపారం బ నెఱింగుట

యే పాతివ్రత్య ధర్మ ♦ మిది విధివదనా. 66

66

కం. పతిహితము సతుల కిఘనం

తలిని హతియు నిఖిలవాంఛి ♦ త సంకృతయు మహా

ద్యుత సుకృత గతియుసుఖదా

ప్రతియు సన్ చారు సరస ♦ పం కీడముఖి. 67

67

సీ. మగనిమాటడుగుదా ♦ టంగరాదు సుమ్మిల
 గుణియైన కాకున్న శ్రీ క్రూరుడైన
 ధవుమాట జవదాట ♦ దగమ రూపియైన
 కోపియైన మహా కు శ్రీ రూపియైన
 పతిమాటలెచట స్వగిరాదు ♦ గమనైన
 చెమనైన బమనైన ♦ జమమనైన
 వగుమాట మీరుట ♦ వలస రోగియైన
 రోగియైన పరాను ♦ రాగియైన

గీ. గానదేవుడు గురుడే శ్రీ దుగడయు నెడయు
 ధనము మనమును జీవబాం ♦ ధవుడు దవుడే
 లట్టి పతి మీరరాదింత శ్రీ యనగ మగని
 కాయు సంబంధి సరస చాం ♦ పేయగంధి.

68

చం. కవలయపత్రనేత్రి తన ♦ కూర్చినిభుండు విదేశమేగుచో
 వివిధవిలాసవైఖరులు ♦ వీషియు జీవన పోషార్థ భు
 క్తవిధియొనర్చు కార్యతన ♦ ధశ్యయనం న నరించి జీవబాం
 ధవు ధవుగూడ వెండిసుఖ శ్రీ తత్పరితా జనుటొప్పు సాధ్వీకా. 69

గీ. పనుల విసయోక్తి యుపచరిం శ్రీ ప భయయుక్తి
 కుడుపుతరిభక్తి శయనింపు ♦ నెడల రక్తి
 సత్క్రియాసక్తి క్షమయందు శ్రీ చాలశక్తి
 గలది కులవర్ధని యటంఘ్రు ♦ కమలగంధి.

70

స. పరుల వీక్షించుట ♦ బహుభాషిణియునాట
 పొరుగిళ్ళ కరుగుట శ్రీ తిరిగికనుట
 పతికి మార్వలుకుట శ్రీ పకపకనవ్వుట
 పతిభక్తి విడచుట ♦ భయముచెడుట
 పరునితో నలుగుట ♦ ధరవంగ నడుచుట
 పవలు నిద్రించుట ♦ పాటుచెడుట

మునిహూపు తలద్రిష్టి ♦ మునుచుట గునుచుట
ఘనబుద్ధి నడలుట † కరుణ విడుట

ఆ. వె. మానినులక దగదు ♦ మఱియొక్కటాలింపు
సకలభౌగభాగ్య శ సౌఖ్యదవు
లుండనేని సతుల ♦ కొకటిఁ దప్పగరాదు
పరునియాజ్ఞ పృథ్వి † పరమసాధ్వి.

71

ఆ. వె. తల్లిదండ్రు లన్న ♦ దమ్ములు ముదమొంద
సుభయవంశకీర్తి శ సౌఖ్యమొదివ
కుండ ఘనతమీర † నుండుట తగియుండు
ఖంజరీట జనము ♦ గరిమజూడ.

72

వ. అని బహుప్రకారంబులం బుద్ధులందెలుపు వృద్ధుల జనంబులకు
ప్రముక్తి తల్లికి నమస్కరించి, పెనిమిటి యీసఁ ఘనమైనపుట్టింటి
యీస పాలతులకు బలువగుటంజేసి చెలులం జూచి బాష్పకలిత
నేత్రయగుచు తలవంచిన “యిట్లు విచారింపదగునా? ఏమిందులో
నిన్ను బాంధవ్యంబున మెన్వారమందు యిందు నిన్నుంగూడి
యుందు మందన్యై లెవ్వారనుచు” యారార్చి చెలులుచుట్టు
రాగతజననియగు జనకపురింద్రీ రత్నంబొ కన్యారత్నం బానంద
బాష్పంబు లొలుక గద్గదస్వరంబుతోప వందనాభిప్రాయంబుగా
రక్షణీయవలయుననుచు పృథాదేవి కరంబులో కరంబులుంచి
యప్పగించె తదనంతరంబ.

73

ఉ. కోరికమీర నలునికి † గూతుకు బ్రాతిగ కట్నకానుకల్
కూరిమి నిచ్చిపంపె జన శ కుండిరువాగులు గూడి పెండ్లికి
జేరిన పిన్న పెద్దలకు † చేతులొద్ది యధేష్టవస్తువుల్
భూరిగనిచ్చిపంపి నృ † పుల్ తను సర్పినుతింప భూవరా.

74

వ. ఇట్లు కానుకలంది అధరా సురోత్తములు పరమాత్ముండయిన
శ్రీకృష్ణదేవుని స్తుతించి.

75

ముక్త పదగ్రస్తం

సీ. శ్రీవఘాపేత యా / శ్రిత పారిజాత జే
 వారిజశ్శాత / దివ్యాస్త్రభాత
 జాతయాపమకూల / సత్యానుకూల శ్రీ
 లాంశుభ్యల్లోల / చిన్మార్గభేల
 ఘోసత్రస్రత్రయం / కిత సుచారిత్ర సీ
 లాంబు భృచ్చిత్ర ని / లాభగాత్ర
 గాత్ర కృంగార రే / ఖామస్యమార గో
 త్రావనూదార గో / త్రాధికార

గీ. కారణాధార శ్రీకర ♦ గర్వదూర
 మూరితా శేషబంధుర ♦ దుర్విచార
 చారణాధార గోచర ♦ సారహార
 పరికిర్తి ప్రభాహరి ♦ దంతవార.

76

సమలఘనీనము

సీ. కరివరద విశద నవర ♦ సీ గుణవళయన
 ధరణి ధగనరశయన ♦ సగుడగమన
 దృఢకదన మధుమదన ♦ గుధిరిభుగ్ధికరధి
 ని బిడకధి కధిదహన ♦ విబుధసదన
 అరికరణ సురిశరణ ♦ సరిసతిరిశయ మహిత
 నిరుషుతిగుణ సరణ ♦ నిగమభరణ
 కువిహరణ భవతరిణ ♦ భువనభవ పటవరిత
 తరు తీమరిహరణల స ♦ దరుణకిరణ

గీ. వివిమునిజన పరికర ♦ హృదయ శుభ ద
 కనదమృత మయశరణ ♦ కలిత సరస
 వివిధ సకుల సనలశయుర ♦ యువతి నిరహ
 హుళ నుమశర సతహిత ♦ శలవిరరణ.

77

వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

78

మ. హరినారాయణ కృష్ణ కేశవ వికం శ్రీ తావాస గోవింద శ్రీ
ధరదామోదర చక్రపాణి పరమా శ్రీ త్యా పుండరీకాక్ష శం
కర గోపాలక గోపికా రమణ లో శ్రీ కత్రాణ పారీణ మం
ధర శైలోద్ధర మాధవాచ్యుతముకుందా వృష్టివంశోదయా. 97

సీ. వసుమతీ భారంబు శ్రీ వాప దేవకిగర్భ
మున వసుదేవనం శ్రీ దనతగాంచి
ప్రేవల్లెగో నంద శ్రీ గోపాలు నింటను
బెరుగుచు బూతనక శ్రీ బిలుకుమార్చి
శకటతృణావర్తు శ్రీ లకు మోసము సుటించి
మద్దిమ్రానుం బల్లి శ్రీ కొద్దిపరిచి
గోప కన్యకలలో శ్రీ కువలజేసి వసియించి
పాలు పెరుగును వెన్న శ్రీ గ్రోలి మెనఁగి

గీ. గోవులను గాయ దిరిగి బృం శ్రీ దావనమున
గోపరక్షణారము కొండ శ్రీ గోమగుఁజేసి
కంసముఖుల నణచి ద్వార శ్రీ కను వసించి
పాండవులఁ బ్రోవవచ్చిన శ్రీ పరమపురుష. 80

ఆ. వె. నీవు నిలుచుచోట † నిత్యకల్యాణంబు
పచ్చతోరణంబు † ప్రజకు నిశ్చ
నీదు దర్శనంబు † నిఖిల లోకానంద
పూరకంబు సకల † కారకంబు. 81

ఉ. కావున నీదుదర్శనము † కంటిమి మంటిమి నేటితోడ సా
ఖ్యావహవృత్తియందెడ మనంతము † గాఁగ నిజాలయంబులక
దేవరయానతఁ నిజన † తీసుత బాంధవ మిత్రభృత్య సం
భావనయుక్తి నుండెదము † సా. పి. మోచన పద్మలోచనా. 82

ధర్మరాజు కలావతితో యింద్రప్రస్థంబు చేరుట

5. ఇట్లు వివాహమహోత్సవంబునకు వచ్చిన ధరాదేవ, సరదేవా
దులు హరినారాయణ మిథిలాధిపాధులచేత నుజ్జాతులై నిజ

నివాసంబులకుం జనిరి. కరుపాండవులు బుండరీకాక్షులం బురస్కరించుకొని వహువగులతో మంగళరతోరణాలంకృతంబును, మదమాతంగ దానూదక పంకిలంబును, బహుపతాకాభిరామంబును బహువితానవద్య వాద్యమాన ఘోరమానంబైన యంద్రద్రోహపురింబునందు ప్రవేశించి ధర్మనందనండు— 83

గీ. తలులకు వృద్ధకాంతామ ధీ తలులకాను
క్రమముతో ధీ మ్రొక్కి దీవనలాంచి నిజవ
సాసమేతముగ పరమనం ధీ తోషమునను
సుఖతరంబుగ నుండె భూ ధీ సురవరేణ్య. 48

కం. తరువాత పెద్దలందఱు
సరసంబై తగు ముహూర్త ధీ సమయమున వ
వరులకును శోభనోత్సవ
మరుమగ నేయంగదలంచి ధీ యానతిసేయ. 85

చం. నాగున కల్కి మ్రుగ్గులిడి ధీ చూట్కికి వేడుకసేయు పేడలో
పెడఁపు కోళ్ళ పట్టియల ధీ బాగు పందిరికట్టెమంతు
అగణిత భోగవస్తుచయ ధీ మర్థి నమచ్చి గృహప్రవేశము
దగ నెనరించిరా ధరణి ధీ నాభుని ముందుగ వెన్న కోమలి. 86

దంపతుల అన్యోన్యగురాగ స్త్రోత్రములు

ఇ. అపుడెడలేని మోహమున ధీ నమ్ముకురానన చేరదీసి చే
కపురపు వీడియంబిడి సిగ్గ మెడఁ గ్రొవ్వరిదండలుంచి ని
ద్దపు మెరుగురుచెక్కులకు ధీ దారిది కేల్కొని ముద్దలంతలో
నృపకుల సార్వభౌముడొనఁ రించె ననేక మనోవిసౌదముల్. 87

సీ. నిగనిగలాడు సో శ యగపురుషుల
వేడుకతోడ ము ధీ ద్వాకవలదె
పగడంబుచాయల ధీ నగు జగజీవీమారు
గొనలై నవాలెట శ గ్రోలవలదె

ఋసిడిచాయల మిన ♦ మిన లెసగెడి మేను
లీలతోడుత ♦ కాగలింపవలదె

తగగుల్కు బిగిగుల్కు ♦ సాగసైన గబ్బిగు
బ్బల బలు కూర్చితో ♦ బట్టవలదె

గీ. ఇంత యిటువేడినను కేళి శ కియ్యగొనక
కంతు పూదూపులకు నప్ప శ గింతజేసి
స్వాంతమున నక్కటికమాను శ మింత పంత
గింతురా కుందరదన శ పంకేజవదన.

88

మ. నను నీవానిగ నేలుకో మదనబా ♦ ఇవ్యాప్త సంతాపమా
ర్ప నుపాయంబు సుధాధరంబు ననుకం ♦ ప్లాగ్రోలగా నిచ్చినా
మని లాలించియు కాగలించి సుఖసాం ♦ బ్రాహ్మంబు పాలించుకో
విను లజ్జాభర మేలుకోగ రుము నన్ ♦ విప్పార క్రీగన్నులన్. 89

మకటిల్లరాతు నీ ♦ ముకర కపోల నీ

దులకీమనమ్ము మ ♦ న్నృగునితోడు
పూదండలుంచెద ♦ పాలతి నీకీలడ

సరస కేతెమ్ము వ ♦ సంతతుతోడు

తిలకంబుదీచ్చెద వెలది నీ ♦ ముగమిమ్ము

దప్పించుకోకు చం ♦ ద్రమునితోడు

గంధసారము చుు ♦ గవనందెదను రమ్మ

కమలాక్షి వలిమొట్టు ♦ గాఢ్వుతోడు

గీ. సిగ్గు విడనాడవేటికే ♦ చిగురుబోడి

పలుకు లాలించివేటికే ♦ జలజగంధి

కాగలియ్య విడేటికే ♦ కంబుకంఠి

వీడియం బందవేటికే ♦ విద్రుమాప్తి.

90

చ. అని బ్రతిమాలి మోహభర / మానగలేక నరేంద్రచంద్రుఁ డొ
య్యన దనకేలుసాచి ముకురా / నన కేల్సిన చేరబిల్చి పా

న్చున నెలకొల్పి మెల్లన క / పోలములంటుచు మోచితేనియల్
ల్లొనుచు కవుంగలించె మఱి / లొంగినమీదట నేమిసేయునో! 91

కం. సతికైదు ముళ్ళు గలవంట

పతివిప్పును రెండుముళ్ళు / బలవంతమునన్

హితవున నెకముడి వీడును

సతి దక్కిన రెండుముళ్ళు / చయ్యనవీడున్.

92

చం. అని సరసోక్తులాడుచు ల / తాంగి కనుంగవలన్ వరాంగమం
దును గళమందు జెక్కులను తోరపుచప్పుల హస్తయుగ్మమం
దొనరగ నొల్పి ముద్దుల స / ముచ్చలతన్ దగబెట్టి మేల్కొల్క
దనరు పదార్లు గుర్రెఱిగి తన్నిని / దా రమయించు వేడుకన్. 93

కం. ధవళాక్షి నీవు నేనుం

దవిలి మనోజాతదేవ / తా ప్రీతిగ ను

త్సన మొనరించగవలె నీ

వి విడచి నే జెప్పినట్లు / వినవే యింకన్.

94

ఆ. వె. అనుచు నవ్విధమున శ్రీ నవ్వునారలులత

యింత యనగరాని శ్రీ కంతురాజ్ఞ

భోగవార్థి దేలి శ్రీ రాగమ్ము మది నూర

దివదినాకు కోర్కె • కొనలుసాగ.

95

సీ. క్రీడాచలంబుల / చేడుకతోగొంత

మేడమదైలతోన • గూడి కొంత

పూర్వోబలకు నేగి / పూలుగోయుచు కొంత

కొలకలలో నిరు శ్రీ గొనుచు గొంత

సొగటాలపా... జూ / చుచు నాడుచు గొంత

చాటు నాథావ్రసం శ్రీ గనల గొంత

పొలయల్క... ని త • ప్పలు పట్టుచు గొంత

గడగడ • గె సేయగలచు గొంత

గీ. పాద్మ జయవోకపుచ్చును ♦ భూవరుండు
 సూతనకళాను మూర్ధాను ♦ భూతి మెరసి
 స్వాంతమునకును బలుకున ♦ సాటిలేని
 యంగ భవభోగ సామ్రాజ్య ♦ మనుభవించె.

96

కం. బహుదినముల్లు సతితో
 మహిపతి కేళీవిమోద ♦ మతి జరియింపఁ
 నుహి రాకరముఖ కంతట
 విహితంబై గర్భభార ♦ విధ మగుపడియెన్.

97

సీ. అలయిక బలువయ్యె / నెలకొనె నొకిలిం
 తలు చుముక్కులు ♦ నలుపుగ్రమ్మె
 చెక్కులు తెలుపెక్కె ♦ గ్రీక్కిరిసెను నగల్
 గొనుదీగె యొకింత / గానయ్యె
 కనుకెక్కునయ్యెను ♦ దినుకూడు కూరల
 సహ్యమయ్యెను మన్ను ♦ సహ్యమయ్యె
 చిత్తము రంజిల్లె ♦ క్రొత్తరుచుల్ గోరె
 నాలుక బరువయ్యె ♦ జాలు మేన

గీ. సంతఁ గనుగొని యా మహి ♦ కాంతుఁడు దన
 పొలతికి నుసచ్చె నీమంత్ర పుంసవంబు
 లార్యసమ్మతి జేకొని ♦ యతిరయమున
 చనియె నవమాసములు పూర్ణ ♦ చంద్రముఖికి.

98

ధర్మరాజునకు విదేహ రాజు జననము

కం. కనియె సుముహూర్తసమయం
 బుసపుత్రునిఁ గులపవిత్రుఁ బుణ్యచరిత్రున్
 దను కూపించితి కైరవ
 వనమిత్రున్ బోపితాగ్ర ♦ వర్ణ సుమిత్రున్.

99

వ. తదనంతరంబౌ ధర్మసందనుండు కుమారోదయంబున కత్యంత
సంభ్రమానందమంది, వసుంధరా సుధాంధులకు గోభూ హిర
శ్యాది దానంబులిచ్చి జాతకర్మంబు నిర్వర్తించి 100

గీ. నామకరణంబు జేసె భూ ధి నాయకులను
ఘనముదంబున వైదేహ ధర్మజులకు
ధీరసమ్మతమునను వై ధ దేహుడనుచు
భూతిజాతంబు సంతోష మున భజింప. 101

వ. తదనంతరంబ. 102

చ. దినదినమా తనూభవుఁడు లేటఁగ వృద్ధి బొందుచుండఁగా
తనసతి ప్రేమదీపతియు ధానును దమ్ములు తలులాపులు
దనయులుగొల్వ నర్హులను ధాన్య యేలే సుఖోపవిష్టులై
ఘృతుడగు ధర్మరాజు తన కైవశమై ధరరాజులుండఁగా. 103

మ. క్షితిదేవుల్ శుభమాచరింప నృపతుల్ సేవింప విట్కూడ్రసం
తతి మోదింప మహాకవీంద్రులు ప్రబంధ ధమ్మిల్ రచింపన్ సచా
శ్రీతులై గాయక సూతమాగధులు వర్ణింపన్ పటింపన్ మహా
చ్ఛత నేత్ర సుఖముండి ధర్మజుడీలా ధి చక్రం బవక్రంబుగా. 104

వ. అని చెప్పిన జనమేజయుండు వైశంపాయను నభిరందించుటయును.

అశ్వాసౌతము

మ. విమలాదిత్య సమాశ్లేష సఃలో ధర్మరాజ సంసద్భుతో
త్రమ చిత్తొలసితప్రధాన గుణసం ధానా సదాదాన సం
భ్రమితారాతి వితానదోబ్ధుల సము ధ్రక్ష్యోభ్య మాణార్య శ్రీ
కమలాక్షంప్రీ సరోజగత్పూజయాకందాళ గోత్రోద్భవా.

కం. వెలిచెటి కామయకుల మం

గళధాత్రీ వెంకమాంబ ధర్మకాగర్భసయో

జలనిధి పూర్ణాత్రేయా

విలసదుగా గురువరాయ ధర్మవిద్వదేయా.

మాలినీవృత్తము

కవిజనురభూజా ! గాఢ ధైర్యాద్విరాజా !
 కువలయహితయాపా ! కుంతితానిప్రతాపా !
 సపిసయజనపోషా ! సత్యభాషాభిలాషా !
 ప్రపిమలగుణపూతా ! పాపరాయానుజాతా !

108

గద్యము

ఇది శ్రీ శివరామేశ్వరానుగ్రహపాత్ర భారద్వాజసగోత్ర
 పవిత్ర కాళక్వారి సూరయకవి పుత్ర కించిదాంధ్ర
 రచనావిధేయ శాకీకాంత నామధేయ
 ప్రణీతంబైన ధర్మసందన విలాసంబను
 మహాప్రబంధమున సర్వంబును,
 తృతీయాశ్వాసము
 సంపూర్ణము.

శ్రీ శివరామేశ్వరార్పణమస్తు.

త ప్పొ వ్వు ల ప ట్టి క

పుట పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు	పుట.పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
11 11	యూఛాంత	యూఢ	88 18	టుడుక్కి	టిడున్ని
17 6	20	70	73 1		యూపారిం
17 22	రోహిణి	రేవతీ			చించి
17 26	7	75	75 20	బనంత	బనంతా
18 6	నైఋతు	నైదు	76 25	చెంకట	చెంకణ
20 16	38	83	78 21	జేర్చి	దేర్చి
28 15	కల	కలు	81 24	చిక్కిరొచ్చి	చిక్కిరొచ్చి
30 9	లాలికా	లావికా	82 1	గాను	రేగాను
30 18	ననుచు	ననుచు	83 12	రపుకాశిపుగుత్తిరాళ్లకట్లు	
31 23	జెలలు	జెలులు	(పాతభేదము)	రపుకాశికుత్తికంట్లు	పవ
32 1	నిచ్చుల	నిచ్చలు		దాలు	
32 19	వై	వైరి	84 22	నను	నును
33 11	దేవ్వి	విదేవ్వి	85 16	చాక్రికిని	చాక్రికి
23	గుణరర	గుణర	88 15	హరద	కారద
35 78	దాయక	దాయ	92 5	యూర్వములిడి	మూర్వముణి
37 8	కునుగాని	కోరుగాని	95 13	శాంతము	సాంతము
40 21	నీరువుర	నీరివుర	98 13	పీపు	ఫేపు
41 5	అరమృష్టిమృట - అరమృష్టి		106 22	బాడి	నాడి
	స్మృట		108 8	దత	తద
42 27	యుక్తిక్ష	యుక్తిర్	109 12	నత్త	నత్తల
44 11	భృగ్నత్త	భృగ్నత్త	112 5	లాంకు	తాంకు
47 26	దూట	మాటి	115-13, 14	కపోలనీదుల - కపోల	
51 21	దారర	దాదర		కీమ	సీమలలేమ
54 7	కర్మ	కర్		మేలుకో	మేలకో
55 7	జేసి	జేసి	11 24	మొష్టి	మొష్టి
55 20	మించి	వింది	116 9	లక్	లక్
60 5	సాపు	సాపు	21	ప్రసంగ	ప్రశంస
63 8	సుతతి	సుదతి			
67 3	న	నన			

ప్రతులు:—

శ్రీ వెలిసేటి సీతారామస్వామిచౌదరిధార

చి న న డి ప ల్ల గ్రా మం

గొల్లంపాలెం పోస్టు, చీపురుపల్లెతాలూకా, వికాసపురి జిల్లా.
